

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были отданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все пометки, примечания и другие записи, существующие в оригинальном издании, как минимум о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

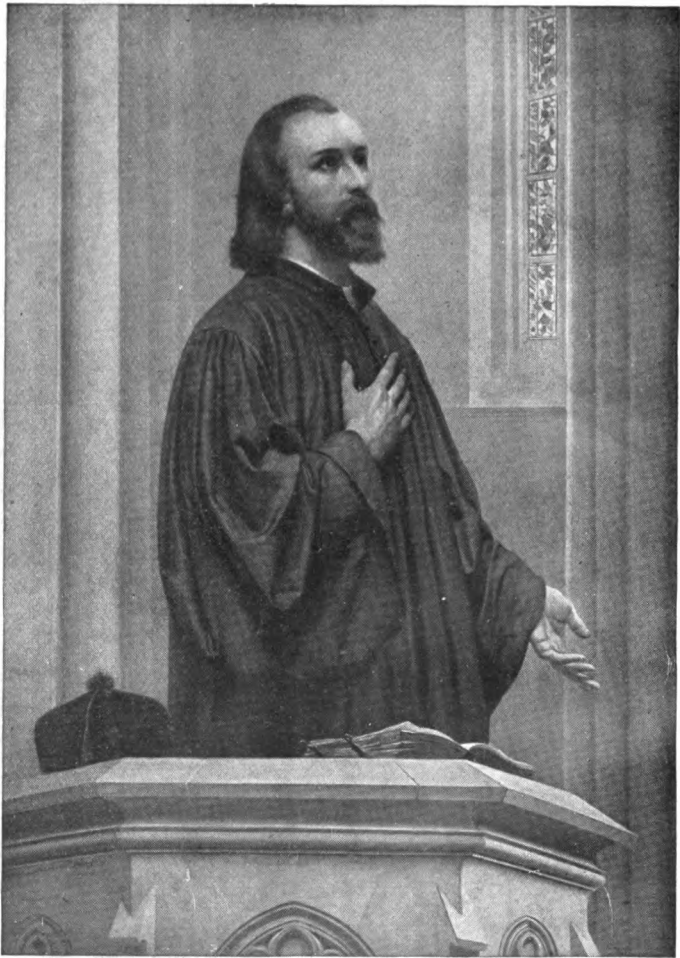

Johan Hendrik de Leeuw

Digitized by Google

Іван Гус в Бетлеємській каплиці.

Вучунос'кый, Зуповий, 1880-1946

НА-Б.

Ivan Hus, ches'kuyi muchenyk

ІВАН ГУС

ЧЕСЬКИЙ МУЧЕНИК

ЙОГО ЖИТЕ, НАУКИ І

СМЕРТЬ.

Написав

З. БИЧИНСЬКИЙ

В Пітсбургу, Па.

1916.

**Copyright, 1916. by
S. BYCHINSKY.**

HATCH/GRAD

6A2

10/23/08

**Докторови Богословя Вацлавови Лосї
чеському проповідникови Євангелия
землякови незабутньої пам'яті**

Івана Гуса

**в доказ привязання
присвячує сю працю**

автор.

ПЕРЕДМОВА.

З поміж історій славянських народів, історія Чехів представляє для нас, Українців, особливий інтерес. А самим серцем і жерелом натхнення в чеській історії є доба Гуса. Це є борба за релігійну і народну незалежність.

Як раз тепер минає п'ятьсот літ від часу, коли Іван Гус згинув мученичою смертю з руки ворогів релігійного і народного піднесення чеського народу. З тої нагоди появили ся на многих мовах вичерпуючі праці про Івана Гуса і його діяльність. За тих п'ятьсот літ вплив Гуса сягнув далеко поза етнографічні границі його рідного краю. Ідеали Гуса стали днесь власністю цілого культурного та свободолюбного світа.

Перший, що розбудив симпатії Українців до особи й діяльності »Константського мученика«, був Тарас Шевченко, своєю поемою »Бретик«. По за те в нашій літературі появилася невеличка книжочка під заголовком »Іван Гус«, видана Русько-Української Видавничої Спілки, і Доманицького В. »Смерть за правду«, оповідання про Івана Гуса. На тім і кінчить ся наша література, як про історію чеського народу взагалі, так про Гусову добу в особности.

П'ятьсотлітній ювілей смерті Івана Гуса розбудив і в мені заінтересоване історичю Чехів, а спеціально, добою Гуса. Мої студії в тім напрямі незвичай-

но поглибили мої погляди на релігійне і народне питання. У Гуса, ті два ідеали: релігія і народність, є нерозривні. Ідея релігійної свободи і свободного народного розвитку, що днесь таку велику ролю відграв у життю поневолених народів, глибоко корінить ся в науці Гуса.

Є дві скрайні думки в розуміню науки і діяльності Івана Гуса. Перша думка, переважно серед чужинців, є, що Іван Гус був чисто релігійний реформатор, а народне питання ним порушене є зовсім підрядного значіння. Друга думка, ширена переважно вільнодумними Чехами, є, що Іван Гус був в першій мірі народний робітник, що працював над розбудженем національної ідеї серед Чехів в їх борбі з Німцями. Релігійне питання, порушуване Гусом, они уважають підрядної ваги, котре лише з konieczности, відповідно умовам часу виринуло на верх.

На мою думку оба ті погляди є скрайні. Іван Гус потерпів мученичу смерть не за свій чеський патріотизм, але за свої релігійні погляди. З другого боку і відроджене чеського народа має свій початок в діяльності Івана Гуса. »Одиноким ключем до зрозуміння Івана Гуса, реформатора і чеського патріота,« як сказав визначний чеський проповідник і патріот, Др. В. Лоса, »є його любов до Христа і Євангелія«.

В отсій праці я старав ся коротко і популярно зобразити життя, характер і працю чеського мученика, а моїм бажанем і молитвою є, щоби ідеї сего великого мужа захопили і нашу, українську душу.

Щасливий є нарід, що може величатись велитнями духа тої міри, що Іван Гус. На жаль, ми, Українці, не стрічаємо в нашій минувшні того рода велитня духа,

що пірвав би нитки з мертвечиною церковно-народного оптушнія, та випровадив би народ на ясний шлях свободи духа й поступу. Однак нарід, що має велику минувшість, має перед собою велику та тяжку задачу, дорівнати тій минувшині, щоб не стати ся негідним ві. Ми ж, Українці, потішаймо ся бодэй тим, що ми свою історію щойно творимо.

При писаню сеї книжки послугував ся я отсими научиними творами: »Історія Чехів«, Францішка Паляцького; »Житє і часи Учителя Івана Гуса«, князя Ліцова; »Богемія«, князя Ліцова; »Житє і часи Івана Гуса«, І. Г. Джілета; »Іван Гус, Сьвідок«, Оскара Кунса; »Іван Гус, мученик Чехії«, професора В. Н. Шварце; »Гус і Єронім«, Йосифа Александра Гелферта; »Папи Риму«, Роберта Й. Лонга і »Іван Гус, його житє, науки і смерть«, професора Давида С. Шафа.

На тім місци хочу прилюдно подякувати чеському проповідникови, Др. Вацлавови Лосі, котрий чимало допоміг мені в доборі чеських жерел, як також в поглибленю ідеалів Гуса, а також проповідникови Вь силеви Кузьовому, котрий много причинив ся до остаточного викінченя сеї книжки.

Пітсбург, Па., грудень 1916. р.

З. Бичинський.

ПОКАЗЧИК ЗМІСТУ.

Передмова 5

Розділ I.

Рідний край і часи Івана Гуса.

	Стор.
Чехія	17
Богатства землі	17
Чеський нарід	18
Чехи і події в Європі в чотирнайцятім віці	19
Чехи живо перенимають ся новими релігійними думками	26
Нові ідеї розповсюднують ся в Чехії	28
Конрад Вальдгавзер	29
Міліч з Кромєржжу	30
Матій з Янова	32
Вплив Вיקліфа на Чехів	34

Розділ II.

Молодість і перші праці Гуса.

Молодість Гуса	38
Іван Гус на університеті в Празі	39
Іван Гус і Бетлеємська каплиця	40
Іван Гус інтересує ся важними питаннями	42
Іван Гус і Іван Вיקліф	44

Іван Гус яко народний провідник	47
Змаганє Гуса піднести морально духовенство	48
Іван Гус яко церковний реформатор	55
Іван Гус яко чеський патріот	60

Розділ III.

Іван Гус в борбі з архієпископом.

Закруг впливу Івана Гуса ширшає	64
Корінь лиха	64
Змаганя направити лихо	66
Собор в Пізі	66
Папська булля	67
Протест Гуса	70
Архієпископ палить вретичні книги	72
Протест Гуса в руках папи	76
Король і королева вставляють ся за Гусом	77
Гус не йде на послуханє до Риму	78
Мировий суд	80
Ісповіданє віри Гуса	81
Збінек ломить угоду	82

Розділ IV.

Іван Гус противить ся папі.

Іван Гус і Іван Стакс	85
Причина ворожнечі поміж Гусом і папою	87
Гус і продаж відпустів	89
Наука о відпустах	91
Гус противить ся продажі відпустів	92
Погляди Гуса на відпусти і на дочасну власть папи	94

Давні приятелі опускають Гуса	100
Демонстрація проти відпустів	101
Перші мученики чеської реформації	102
Відновлене XLV артикулів проти Вигліфа	103
Гус збиває рішення своїх противників	105

Розділ V.**Іван Гус на вигнанню.**

Справа Гуса в Римі	110
Викляте Гуса	111
Гус апелює до Ісуса Христа	113
Друга папська буля	114
Гус йде на добровільне вигнання	116
Синод в Празі	117
Листи Івана Гуса	122
Королівська комісія	125
Життя і писання Гуса на вигнанню	127
Дальший оборот Гусової справи	128

Розділ VI.**Іван Гус на Констанцьнім Соборі.**

Собор в Констанції	131
Гус вибирає ся на Собор до Констанції	132
Гус вибирає ся в подорож	134
Місто Констанція	136
Перші дні Гуса в Констанції	138
Ув'язнене Гуса	139
Гус на папським переслуханню	140
Гус у в'язниці	141
Письма Гуса з в'язниці	142
Іван Гус на допитах	143

Приїзд короля Жигмонта	145
Безнадійне положене Гуса	147
Одинока потіха Гуса	147
Судьба Броніма	148

Розділ VII.

Суд над Гусом.

Папа Іван XXIII.	150
Резиґнація і утеча папи	151
Доля Івана Гуса	153
Протести в справі Гуса	153
Причастіє під двома видами	157
Клятва кинена на Вיקліфа	159
Судьба папи Івана XXIII.	160
Перше переслуханє Гуса з дня 5. червня	161
Гус після першого переслуханя	163
Друге переслуханє Гуса	164
Справа хліба в Причастію	165
Дальші закиди проти Гуса	166
Завізанє Гуса, щоб здав ся на ласку Собора	168
Вражіня Гуса після другого переслуханя	169
Трете і послідне переслуханє	170
Закиди оперті на відповіді Палечови	174
Шість закидів оснований на писанях проти Станіслава	176
Дві дороги	177
Становиско Гуса	179

Розділ VIII.

Смерть на нострі.

Підслухана розмова	182
Впливи на Гуса, щоб підчинив ся Соборови	183

Вороги Гуса відвідують його	186
Думки Гуса про короля Жигмонта	186
Думки Гуса про Собор	187
Думки Гуса про папу	188
Содомські папи	189
Послідні думки Гуса про рідний край	190
Думка Гуса про наближаючу ся смерть	192
Собор рішає спалити книги Гуса	193
Відповідь Гуса на закиди Собора	194
Послідна депутація у Гуса	195
День 6. липня 1415. року	196
Проповідь єпископа з Лоді	196
Відчитане оскарження	197
Засуд	199
Скинене з сьвященничого стану	201
Гус в руках сьвітських властей	202
Гус на місци страчення	203
Смерть Івана Гуса	204

Розділ ІХ.

Після смерти Івана Гуса.

Перші вісти в Чехії	206
Протест університету	206
Собор повідомляє Чехів про смерть Гуса	207
Утворене ся партії Гуситів	209
Бронім з Праги і Гус	210
Житє Броніма повне пригод	212
Ув'язнене і засуд Броніма	213
Смерть Броніма	215
Собор відьбликує ся до Жигмонта	217
Дві партії поміж Гуситами	219

Папська булля	220
Відповідь Чехів на папську буллю	222

Розділ X.

Гуситські війни.

Іван Жіжка з Троцнова	224
Внутрішні заворушення в Чехії	225
Відважний кров Жіжки	226
Армія Жіжки	227
Жіжка йде з військом на Прагу	228
Смерть короля Вацлава	229
Нові переслідування Гуситів	230
Жигмонт упоминає ся о чеський престол	231
Жіжка і Жигмонт готовлять ся до війни	232
Папа оголошує хрестоносний похід на Чехію	233
Побіда Гуситів	234
Битва під Прагою	235
Друга битва під Прагою	237
Воєнні пляни Жіжки	238
Жіжка тратить зір	239
Новий похід Жигмонта на Прагу	239
Роздори в Празі	241
Борба Таборитів з Калїєстинами	242
Жіжка займає Прагу	243
Предложено короля і смерть Жіжки	244
Дальші війни Гуситів	245
Закінчене	246
Індекс	250

Спис образів.

Іван Гус проповідує в Бетлєемській каплиці в Празі	1.
Гусінець	39.
Родинна хата Івана Гуса	39.
Площа, на якій стояла Бетлєемська каплиця	61.
Вхід до університету в Празі	61.
Місто Констанція з Катедрою	137.
Мешканє Гуса в Констанції	137.
Вязниця Гуса в Домініканськiм монастирi	141.
Вязниця Гуса в замку Готлібен над Реном	141.
Купецька палата де відбували ся урядові засідання Собора в Констанції	161.
Іван Гус в вязниці перед смертю	191.
Засуд Івана Гуса	199.
Похід Гуса на місце смерти	203.
Пам'ятник на могилі виспаний в честь Гуса	203.
Смерть Івана Гуса	205.
Похід Броніма з Праги на місце смерти	215.
Іван Жижка під Прагою	237.

РОЗДІЛ 1.

РІДНИЙ КРАЙ І ЧАСИ ІВАНА ГУСА.

Чехія. Чехія була вітчизною і місцем діяльності Івана Гуса. Ї се не великий край, котрий однак став славним через те, що вийшов з него муж, Іван Гус, котрого наука а передовсім мученича смерть із рук католицької церкви, наповнила подивом увесь християнський сьвіт. Чехія обнимає дваццять тисяч американських квадратних миль, а єї положенє в серцю Європи сприяло єї розвиткови. Зі всіх чотирох сторін Чехії вносять ся високі гори, котрі забезпечують єї границі перед нападом ворогів. Чехія виглядає неначе природна твердиня, а знатоки воєнні назвали єї ключем до новочасної Європи. Чехія була полем многих битв, она була осередком кровавої Триццять Літної Війни і видала немало славних борців. Славна є минувшина Чехів, однак вершка своєї слави досягнули Чехи через свою участь в реформі католицької церкви, до чого спонукала їх діяльність і мученича смерть найбільшого сина Чехії, Івана Гуса, про що буде бесіда в отсій книжці.

Богатства землі. Чехія, се гарний і багатий край. Земля там є урожайна, а під землею усякі богатства, окрім соли і пиятини. Знаходять ся там різні доро-

гоцінні камені, загалом звисні суть опалі. Подостатком є там мінеральних жерел. Купелеві місця, як Карльсбад і Маренбад суть звисні на цілім світі. Многі ріки, що спливають з гір, наносять з собою намул, котрий чинить землю урожайною. Чехія, окружена горами, є захищена перед холодними вітрами і тому підсонє є там дуже лагідне. Хотяй високі гори окружують Чехію, то однак не є она відтята від світа. Велика ріка Ельба, що перепливає через край, відтак на Саксонській границі дістає ся через гори до Німеччини і впадає до Німецького моря, лучить Чехію з великими торговельними містами і державами, що лежать над нею. Богатства землі були там достаточні, щоб піддержувати духа промислу і незалежности. А природне положенє Чехії сприяло витвореню ся питомого, чеського характеру, звичаїв і заведень.

Чеський нарід. Чехію замешкували різні народи. Найновіші наукові досліди вказують, що частина Чехії вже в початках християнства була замешкана славянським племенем. Другі народи що там мешкали, належали до Кельтійського або до Тевтонського племені. Найславніші поміж тими племенами були Бої або «люті», котрі надали назву краєви «Богемія». Десь в половині пятого столітя прибули там зі всхідної Європи, Чехи, могуче і великодушне племє славянське. Они осіли ся там на стало, а давні мешканці Богемії зістали або прогнані, або підбиті. Про давну історію Чехів ми знаємо дуже мало. Їх державний устрій, їх політичні заведеня і звичаї були дуже прості. Також дуже мало знаємо про їх первісні релігій-

ні віруваня. Взагалі визначали ся они славянськими прикметами характеру. Були они скорі до сварок і гніву, як також до великих вибухів одушевлення. Притім визначали ся они ревностію, богатою уявою, були легкі до заворушеня, скорі до діланя, до тепні в мові, поетичної вдачі. Релігійними питаннями інтересували ся дуже живо. Задля тих черт чеського народного характеру, одні їх дуже величали, але другі дуже їх ганили.

Ті народні прикмети зросли а заравом скріпив ся народний дух Чехів з хвилию, коли чужі народи почали напливати до їх краю. Коли приглянемо ся мапі, то побачимо, що Чехи суть майже окружені німецькими краями. Було зовсім предвиджене, що скорше або пізнійше Німці почнуть напливати до Чехії. Они почали поселювати ся попри Чехів в шестім і семім віці. Коли Німці почали приходити до значіня і впливу, дуже часто приходило до менших і більших непорозумінь між тими двома народами. Релігійні непорозуміння в пізнійших часах, що раз більше заострували ся через народні негодованя. Ті непорозуміння і ворожнечі поміж Чехами і Німцями тривають по нинішний день. Дві треті часті людности Чехії становлять Чехи, а одну третю Німці.

Чехи і події в Европі в чотирнайцятім зіці. З кінцем тринайцятого віку середновічне папство і церков дійшла до повного розвитку. Розвиток сей усовершав ся через дві сотки літ до того часу. Тоді то повстали могуті монаші чини, схолястична теологія дійшла до повного розцвіту, заведено папську інквізицію, і удосконалено сакраментальну систему, котру уважали

за так конечну до спасеня, як огонь потрібний до огрітця змерзлого тіла, або лікарство довилчєня хороби. Слїдуючі дві сотки лїт були свїдком протестів проти істнуючого порядку, опертих на Свв. Письмі, розумі і історії. В середних віках католицька церков сотворила три могучі інституції, в котрих руках находила ся необмежена і начальна власть над цілим християнським свїтом. Є се: абсолютне папство, церков з сімома тайнами і інквізиція. Найвиднїйшими борцями за ті три інституції були, папа Григорий VII. і папа Інокентий III. Они твердили, що папа, яко наслїдник Петра, лучив в собі найвисшу власть в церкві і начальну власть над свїтськими володїтелями. Они порівнували церковну власть до сонця і золота а свїтську власть до місяця і олова. Папа Григорий VII. (1073—1085.) рішучо заявив, що свїтська власть має свїй початок в грісі—в зависти, жадобі, жорстокости, рабунку і убійстві. А церков, се Боже заведенє, установлене Христом, коли він сказав до Петра: »Ти єси Петр, і на сьому камені збудую церков мою«. Мат. 16:18. Сей папа заявив, що він має власть скидати і настановляти царів, покликуючи ся на Свв. Письмо Старого Завїту, Єрем. 1:10: »Ось, се я постановив тебе нинї над народами й над царствами, щоб ти викоренював і руйнував, вигублював і валив, будував і насаджував«. Коли він посварив ся з цїсарем Генриком IV., то не лише скинув його з престола, але також звільнив його підданих від послушеньства і настановив другого цїсаря.

Папа Інокентий III. (1198—1216) заявив, що, як лише Петро йшов по воді до Ісуса, так і папа має одиноке право правити народами свїта. Як місяць ді-

стає своє світло від сонця, так цїсар і князі дістають свою власть від папи, Христового наслідника на землі. Папа є судиею над всіма людьми, а він сам є відвічальний лише перед Богом. Один монах, Цезар в Гайстербаху висказав загальну думку духовенства, коли порівнав церков до небозводу, папу до сонця, цїсаря до місяця, духовенство до дня, єпископів до зьвїзд а свїтських людей до ночі. Папа Інокентій залюбки порівнав церков і державу до голови і тіла. Так як голова руководить цїлим тілом, так папа кермує державою.

Папа Боніфатій VIII. сказав, що для спасеня душі конечно є підчинити ся римському папі. Після науки середних віків, церков була видимою організацією, котра мала за ціль удїляти спасення. Церков обнімала цїлий свїт. Тайни, котрі та церков удїляла, мали силу самі в собі, так як лікарство або пожива. Вони вносили в грішника духове житє і в тім житю його піддержували. Тайни вводили грішника до царства вірних, кормили його підчас його життя на землі, а в кінці, грішник прийнявши елеопомазанне йшов у другий свїт.

Окрім папства і перкви, середні віки принесли ще інквізицію, то є організацію, котра мала знищити всякий опір в церкві і опір церковним наукам і розпорядженням. Хто не годив ся з науками церкви, або хто не повинував ся зарядженням духовенства, той поповнив злочин. Четвертий Лятеранський Собор 1215. року висказав ся, що як єретик не має жадного права в церкві, так не має жадного права на свїті, він не має права навіть жити. Церков діставала власть над людиною при хрещенню, а се означало, що

церков має право тій людині навіть відобрати жите. Тома Аквінас, славний католицький теолог, учив, що єретиків належить палити подібно як тих, що підроблюють гроші. Він сказав: »Єретиків потреба не лише відділити від церкви через викляте, але треба їх відділити від світа через смерть«. Справді церков могла лише карати єретиків на досмертну в'язницю, бо карати смертю було їй недозволено, але она радила собі в той спосіб, що засуджених віддавала світським властям, щоби ті виконали засуд смерти.

Ті три католицькі здобутки середних віків — абсолютне панство, церков яко організація що дає жите, і абсолютне право карати єретиків смертю, володіли християнським світом аж до часів Мартина Лютра. Однак не обійшло ся без того, щоб не повставали мужі, котрі отверто виступали проти тих надужить церкви і старали ся, або зреформувати її, або повалити її. Ворожнеча проти римської церкви почала ся з хвилею успіхів і зросту власти тої церкви. Коли Христова церков була еще переслідована, виїшли з неї християнські мученики, котрі були найдостойнійшими примірами християнської ідеї. Коли цїсар Константин в четвертім віці надав церкві великі богацтва і власть, нагло наступила велика зміна. Була велика різниця поміж мучениками церкви з 313. року а заможними і світовими єпископами, котрі зібрали ся на церковний собор в дванайцять літ пізнійше. Та різниця зростала зі зростом могутости римської церкви. Церков почала впоювати в людей, що св'ященик є чимсь ліпшим від світського чоловіка. Щоб скріпити ту різницю між духовенством а світськими людьми, церков римська почала подава-

ти сьвітським людям Тайну Вечеру лише під видом хліба, а духовенство почало жити в безженнім стані.

Все те викликало протест поодиноких людей і народів. А протест сей дійшов до смертельної ненависти і ворожнечі, коли духовенство стало ся зіпсутим, неспосібним, мало образованим і скрайно неморальним. В тих часах, о котрих ми тут пишемо, зіпсуте і моральний упадок римської церкви дійшов до найгіршого степеня. Тоді то настав час так званої Схизми Папства. Двох людей в тім самім часі твердило, що суть правдивими папами. Один з них мав свій двір в Авініоні у Франції, а другий в Римі. Схизма ся викликала велике заворушене в цілім християнським сьвіті. Люди не знали що думати на вид ганебної борби о найвисший уряд в церкві. Один і другий папа твердив, що він є правдивий заступник Христовий на землі і оба з них мали своїх приклонників і приятелів. Схизма папська почала ся 1378. року, коли то вибрано двох папів і тревала через пятьдесят літ. Оба папи старали ся здобути собі нових приклонників, або позбути ся ворогів. В році 1406. до 1415., римським папою був Григорий XII., а в Авініоні сидів папа Бенедикт XIII. Папа Григорий XII. полав в сварню зі своїми кардиналами і загрозив їм смертию, коли би они утікли з міста. Але кардинали щасливо утікли і лишили таку заяву: »Ми опустили двір сего проклятого папи, бо він хотів поубивати нас. Ми також знали, що він лагодить в своїй палаті залізні ланцухи і різні знаряди, щоби нас взяти на муки, подібно, як се учинив папа Урбан VI. з нашими попередниками. Для нашого власного безпеченства і для добра церкви ми утікли в безпечне мі-

ще, де би рука того жорстокого, схизматицького папи не досягла нас. І ми протестуємо перед цілим християнським світом проти поведень і надужить його».

Коли папа викляв тих кардиналів, они дали йому таку відповідь: »Проклін на Григорія, злочинця, п'яницю і опришка; чоловіка крови, славного розбишаку, схизматика, еретика, предтечу антихриста! Прокляте на него! Він засів на престолі апостола як злодій, щоб запалити дім Божий на чотирох углах і розвалити його. Проклін на него! Але ми положи-мо кінець тому лиху, ми отворимо очи народів і покажемо їм, що папи суть ненаситні і жорстокі самозванці, котрі в ім'я Боже зухвало ругають ся з людей і старають ся скріпити свою власть не допускаючи до народів світла знаня. Ти Григорію! Ми відкриємо всі твої бруди і твою ненаситну і гидку любов з твоєю власною сестрою. Ми покличемо тебе перед наш трибунал в Пізі і скинемо тебе з апостолського престола, котрий ти загарбав і збезчестив і позбавимо тебе усякої гідности».

Подібним способом виклинав оден папа другого, кидаючи на себе страшні проклятя і називаючи себе взаємно синами чорта, еретиками, злодіями, деспотами і зрадниками. А найсумнійше з того всього було те, що ті визови і назви, які одні папи кидали на других, майже цілковито годили ся з правдою.

Вислід того зіпсутя римської церкви був такий, що она втратила вплив на совість народа і силу плекати живу віру. Проповіди, котрі би люди розуміли, були дуже рідкі. Сьв. Письмо було знане лиш малій горстці одиниць. Богослуженя, що відправляю-

вано по церквах, набрали вигляду бездушного представлення. Більшість духовенства зовсім не проповідувала і перестала бути приміром християнського життя для своїх вірних. Духовенство віддавало ся гулящому життю, пиянству, польованю, неморальности. Не дивно отже, що нарід почав тратити віру у все окрім матеріальної сили. Держави підносили ся і удержували ся лише силою. Меч в кріпких руках заступив всяке почуте справедливости. Навіть папи римські більше довіряли силі меча, як своїм власним едиктам і постановам. Посеред звуку меча, всі иньші голоси притихли.

Але зміна мусіла наступити. Негодоване одиниць а опісля народа поволи змагало ся, аж вибухло страшною полумінею. Люди почали думати самі за себе, а не так, як церков їм казала. Надійшла хвиля, коли свобідна релігійна думка набрала сили і захопила ширший круг людей. Підвалини абсолютної римської церкви почали хитати ся, коли вї місце заняло Св'яте Письмо, яко одиноке жерело і правило християнської віри.

Поволи думка людська набрала сили. З разу народний протест був за свободою релігійної думки, опісля він перейшов в борбу за свободу совісти і державну свободу. Показало ся в історії Європи, що народами правлять не так царі, як люди думки, учені, патріотичні провідники, теологи і реформатори. Домаганем того часу було, що потреба привернути до життя давну простоту первісної Христової церкви.

Такий стан церкви і такі думки знаходили ся по цілій майже західній Європі, а передовсім живо приняли ся они серед чеського народа.

Чехи живо перенимають ся новими релігійними думками. Новими, поступовими думками, що ширли ся за границею, нарід чеський дуже живо заінтересував ся і переняв ся. До сего підготовив його досвід і історія яко народа. Вже повисше було сказано, що ми дуже мало знаємо про історію Чехів після їх поселеня ся в Чехії. Дперва від девятого віку історія їх е більше звісна. Тогді то світло Євангелия дійшло до Чехів і в половині девятого зіку они приняли християнство. З двох сторін ділали на них впливи. Зі всходу грецька церков, з западу римська церков. Вплив грецької церкви був переважаючий, бо римська церков впливала на Чехів через Німців, до котрих они дуже ворожо відносили ся.

Коли християнський князь чеський післав післанців до грецького царя в Константинополи з просьбою, щоби він дав їм християнських учителів славянського походження, просьба його зістала сейчас сповнена і до Чехії прибули два брати місіонарі, Кирило і Методій. Були се люди незвичайних спосібностей і великого досьвіду. Вже від молодости они посвятили ся свому місіонарському званю. Заки прибули до Чехії, они дуже успішно проповідували Євангелие в Болгарії і других місцях. Їх бажане було отворити дорогу для Євангелия до сердець Чехів. Они перевели Сьв. Письмо на славянську мову, винайшовши для неї нову азбуку. Великою прикметою їх праці було те, що они уживали народної мови не лише в поученях, але також в публичних Богослуженях. Они зорганізували церков, що Чехам дуже припала до серця. В сей спосіб положено основи під народного і релігійно-

го духа і свободнійшу, незалежну думку, котра опісля дуже сильно розвинула ся.

На сей розвій церковний в Чехії папи римські гляді завидним оком. Они уживали всіх способів, щоби підчинити чеську церков під свою контролю. Дперва з кінцем одинайцятого віку, коли їх сила змогла ся в Европі, они успіли загорнути Чехів під свою власть. З часом славянський церковний ритуал зістав занеханий а духовенство перестало уживати народної мови в публичних Богослуженях. На єї місце введено латинську мову і римські церемонії. Але привязанє народа до уживаня рідної мови для релігійних цілій не затратило ся. Серце народа занадто сильно прилягло до звичаїв предків, а се показало ся передовсім тогді, коли Рим накинув Чехам свою попівську систему. Система ся на тім полягала, що духовенство мало бути безженне, що сьвітським людем уділяно причастія лиш під одним видом і що духовенство є одиноким посередником поміж Богом і людьми. На підставі сего, духовенство творило окрему касту, котра уважала себе за виспу і ліпшу від сьвітських людей. Але народови не подобала ся та думка, що они не можуть мати приступу до Бога, хіба лиш за посередництвом духовенства. Також не припало народови до вподоби причастіє під одним видом. Отсі суть причини, чому Чехи скорше як другі народи явно виступили зі своїм негодованєм до папства і Риму, коли скрайна неморальність духовенства а в кінци папська схизма вичерпала їх терпеливість. Здавало ся, що Чехи ждали лише відповідної хвилі і провідника, щоб стати до отвертого протесту.

Противенство Чехів до римської церкви було скріп-

лене сильно розвиваючим ся народним, патріотичним духом. Ненависть до Риму обняла народні маси, котрі радо приймали усякі нові, свобідні думки з заграниці.

Великою підмогою чеського протесту було також те, що просвіта і добробит в Чехах були на високім степені розвитку.

В половині чотирнайцятото віку засїв на чеськім королівськім престолі Кароль, котрий в короткім часі опісля став цїсарем німецьким яко Кароль IV. Він полюбив Чехію і щиро нею заопікував ся. Його пановане в Чехах здобуло собі назву Золотого Віку. У-права рілі і торговля за его часів дуже успішно розвинули ся. Справедливість була точно виконувана. Про мисл розвивав ся і в тім часі почав ся виріб загально звісного чеського скла. А понад усе, на найбільшу увагу заслугує засноване ним університету в Празі, 1348. року. Був се перший університет в німецькій державі і одинокий через пів сотки літ. Так успішно розвивала ся та найвисша школа, що число студентів доходило нерав сімох тисяч. Вплив і ученість Праського університету стояли на рівні з Оксфордським і Париським університетом. Учені чужих країв радо прибували до Праги. Завдяки Праському університетови, Чехи випередили сусідні народи в науці і промислі.

Нові ідеї розповсюднують ся в Чехії. Ідеї, котрі вирости в Чехії, і ті, що зістали принесені з заграниці, доспіли тут дуже живо і нашли відгомін скорше як де інде. Повстали в Чехах люди розумні, вимовні, ревні і неустрашимі проповідники пра-

ведности, котрі дали вислів тому, що нарід в серцю почував. Они звернули думку народа і його зусилля в напрямі, де народні почування могли стрінутися з успіхом і здійсненем свого ідеалу. Они почали домагати ся реформ на основі Сьв. Письма, котру то думку опісля розвинув Іван Гус. Они були предтечами Івана Гуса. Они заохочували нарід до борби за реформу. Они були оборонцями правди і звістунами реформатора, котрий мав стати на чолі цілого народа в борбі за народну реформу. Деякі з тих предтечів Івана Гуса заслужують на нашу увагу.

Конрад Вальдгавзер. Першим з тих, що промостили дорогу Іванови Гусови, був Конрад Вальдгавзер. Він був Німець з роду і був монахом в Августиніанськїм чинї. Запрошений цїсарем Карольом IV., прибув до Праги 1360. року і почав тут свою діяльність, котру совістно сповняв аж до смерти. Він був проповідником покаляня. Його вимовні проповіді в латинськїй і німецькїй мові відразу зробили велике вражїне на жителїв Праги. Товпи народа приходили слухати його проповідий, так що другі церкви монаші в коротці випорожнили ся. Він каже про се тими словами: »Скоро я прибув до Праги, нарід покинув церкви монаших проповідників з відразою і пішов за мною, хотяй я безпощадно картав їх блуди і грїхи«. Одного разу коли він проповідував, Францішканські монахи хотїли заглушити його слова і почали дзвонити в дзвони. Тогдї Конрад розпустив людей з перкви і почав проповідувати під голим небом.

Вальдгавзер проповідував покаяня і праведність і виступав безпощадно проти духової гордості, зави-

сти, розпусти, марнотравства і других гріхів. Успіх його проповідий показав ся в тім, що люди почали змінити своє грішне житє. Славний лихвар віддав покривдженім свій нечесний заробок. Богато грішників зробило публичне покаяне. Много Жидів радо слухало його проповіді. Чим більше він виступав проти блуду і непотрібних прикрас, тим більше нарід привязував ся до него. Конрад також дуже остро виступав проти перекупства духовенства, а головно монахів, за їх безличну торгівлю ріжними мощами святих, між иньшими святої Варвари. Він дорікав їм за їх жадобу, нечесність і другі гріхи.

Виступи Конрада дуже розгнівали монахів і чин Домініканів зладив проти него вісімнадцять закидів. Чин Августинів доложив до того ще шість закидів. Чотири з тих закидів були такі: Вальдгавзер учить, що: 1. Ті, що приймають хлопців і дівчат до монастирів за гроші, суть на віки прокляті; 2. Ніхто в Празі не проповідує цілої правди; 3. Монахи мають подостатком богацтв і не потребують грошей; 4. Монаші чини мають приказ убити його. На ті закиди відповів Вальдгавзер публично, що монахи різнять ся від своїх перших основателів так, що если би они встали з гробу, то би не лиш відрекли ся їх, але укаменували би їх. Оден чоловік з тих часів, котрий знав Конрада Вальдгавзера, виступив в його обороні називаючи його оборонцем Христової правди, приміром релігійности і чистоти, зеркалом чесноти і проповідником Євангелія.

Міліч з Кромєрижу. Поміж тими, що слухали проповідий Вальдгавзера, був молодий святик, кот-

рий був призначений на його наслідника в трудній праці церковної реформи. Був се Міліч з Кромержу, котрого задля чистої християнської душі, ще за життя уважали за сьвятого. Вже від молодости він показав велику спосібність до праці і до науки і много часу посьвятити на студії Сьв. Письма. Хотяй ждала його сьвітла будучність, він нагло в 1363. році покинув ріжні свої достоїнства церковні і віддав ся цілковито убожеству і проповіді Євангелия. Уроджений в Моравії, він знав чеську мову, окрім того вивчив ся латинської і німецької мови. Уживаючи тих мов, в своїх знаменитих проповідях, він в короткім часі зискав більший вплив на людей як Коирад Вальдгаузер, котрого він став наслідником, яко парох церкви Тин недовго перед його смертю. Він був так популярний, що часто був приневолений проповідувати три рази денно. Ба навіть були дні, коли він виголосив пять проповідей, одну по латинськи, одну по німецьки а три в чеській мові. Через свої чеські проповіді, Міліч скріпляв народного духа Чехів. Міліч виступав проти блудів і зісутя всіх кляс, духовних і сьвітських, він не щадив навіть церковної ієрархії. Такий вплив мали його проповіді, що одна часть міста, Бенатки, де находили ся дома лихої слави, так переіменила ся, що єї названо Новим Єрусалимом. Около двіста упавших жінок покаяло ся і почало чесне жите. Зісуте часів напоіло його ідеєю, що наближає ся кінець сьвіта, і що в короткім часі покаже ся Антихрист. Одного разу він назвав самого цїсаря Кароля IV. антихристом. За се, на приказ архієпископа Праги, він зістав увязнений. Коли духовенство налагодало на него, він відкликав ся до папи. В

1367. році удав ся до Риму, де ожидав повороту папи Урбана V. з Авініону. Підчас того він прибив повідомлене на церкві сьв. Петра, що буде проповідувати про близький прихід антихриста. За се уряд інквізиційний увязнив його. Випущений на волю вернув ся назад до Праги і почав дальше картати монахів і других. Розлючені монахи зібрали дванайцять закидів проти него і післали їх до папи. Між иньшими они поробили йому такі закиди: Міліч учить, що антихрист вже прийшов; що духовенство не має права мати яку власність; що податок збираний духовенством з домів і виноградників є лихвою; що причастіє повинно ся приймати досить часто. Папа Григорій XI. осудив Міліча і заборонив йому відправляти публичні Богослуженя, если закиди йому пороблені суть правдиві. Але в обороні Міліча станув кардинал Альбано, котрий був його приятелем. Міліч дальше проповідував з великим успіхом. Він дуже сильно виступав проти почитаня образів і проти поганської почеси, віддаваної мощам сьвятих. Міліч помер 29. червня 1374. року. Матій з Янова, котрий дуже високо цінив працю і заслуги Міліча, називає його сином і взором Господа Ісуса Христа і образом апостолів в слові і ділі.

Матій з Янова. Послїдний і найбільший з предтечів Івана Гуса, був Матій з Янова. Він вступив в слїди Вальдгавзера і Міліча а під многими взглядами випередив їх. Був він сином чеського шляхтича і через шість лїт був на науках в Парижи. Якийсь час перебував в Римі а коли вернув ся до Праги, заняв поважний уряд в церкві. Матій з Янова перебув

велику внутрішню борбу заки дійшов до самовідречення ся і почав уживати свого знання і досвіду в промовуваню правди. Він був писателем а не проповідником. Яко учений теолог, мав він великий вплив на професорів університету, котрі по смерті Івана Гуса стали найвисшими судьями в справах релігії в Чехії. В своїх писанях Матій показав незвичайне знане Сьв. Письма. Він відкинув власть людського переданя, на його місце поставив яко найвисший авторитет Сьв. Письмо. Він провірював усе на підставі Сьв. Письма і тому його становиско було відважне і євангельське. Він ясно і зрозуміло вказував на потребу реформи церкви і задалегідь предвиджував великі трудности в тім ділі. Його пляном було побороти ті трудности способами означеними в Євангелиях. Він втратив віру у римську церков і бажав привернути до життя християнство апостольських часів. В тій справі він так писав: »Я уважаю се за конечне, викоринити увесь бурян, привернути Слово Боже на землі і відживити Христову церков в єї первісім, здоровім стані, а задержати лиш ті правила і постанови, які були в часах апостолів. Всі людські видумки, церемонії і переданя в короткім часі мають бути цілковито знищені, лиш оден, Господь Ісус, буде почитаний, а Його слово остойть ся на віки.« Правда, котру він голосив, була звістуном надходячої Реформації і упадку старого ладу.

Ті три проповідники і реформатори приготували думку чеського народа на посланництво, яке мав для него Іван Гус. Они перед Гусом піднесли авторитет Сьв. Письма, хотяй під тим взглядом не посунули ся так далеко як він, і публично виступали проти зіпсу-

тя духовенства. Нема сумніву, що своїм приміром они мали вплив на Івана Гуса, але головні ідеї, котрі опісля мали вплив на него, Гус одержав з чужого краю, від Англійця Івана Вיקліфа.

Вплив Вיקліфа на Чехів. В тім часі, коли ум Чехів був заворушений проповідями трох славних проповідників, про котрих згадано повисше, привезено до Чехії писаня Івана Вיקліфа, котрі додали палива до огню. Іван Вיקліф помер 1384. року, коли Іван Гус був еще малолітком, але писаня Вיקліфа пережили його много літ і були головним жерелом, звідки Гус черпав нові ідеї, поглибив їх і зробив ними сильніший вплив на свій нарід. Писаня Вיקліфа принесли до Праги студенти, котрі вандрували з університету до університету, жадні знаня і рознощики нових наук і ідей. Також писаня Вיקліфа дістали ся до Праги за посередством Анни Люксенбурської, доньки цісаря Кароля IV., котра в році 1328 вийшла за муж за англійського короля Ричарда II. Анна посідала високе образование і була прихильна поступовим думкам. Ідучи до Англії она взяла з собою примірники Сьв. Письма в латинській, чеській і німецькій мові. З нею удав ся до Англії гурток студентів, котрі бажали збільшити своє знане на Оксфордськім університеті. А Оксфорд в тім часі був пересяклий науками Вיקліфа, і мав розголос яко місце поступової ба навіть еретичної науки. Не дивно, що молодіж, вже з природи більше податна до свободи думки і свобідного досліду, масами горнула ся до Оксфорду. Поміж першими студентами, що принесли книж-

ки Векліфа з Англії до Чехії, був Єронім з Праги, приятель Гуса, котрий після Гуса згинув мученичою смертю.

Писаня Векліфа скоро розійшли ся по Чехах, а його імя було більше поважане тут, як в його родиннім краю, Англії. Під впливом Векліфа повстала в Англії секта релігійна, Доллардів, котра уживала Сьв. Письма переведеного Векліфом на англійську мову. В Чехії називано Векліфа п'ятим Євангелистом.

Ніхто до часів реформації не відважив ся заняти такого неустрашимого становиска супроти існуючого лиха в римській церкві, як Іван Векліф. Він без милосердія нападав на тогочасний лад церковний і блуди папства. Векліф був ученим і професором в Оксфорді. Він був також патріотом, проповідником, зацятником чистоти і простоти віри і борцем за реформу релігійну. Під впливом Векліфа, 1376. року англійський парламент відмовив платити папі римському свою данину. Отверто і виразно Векліф писав і проповідував проти мбнахів, їх лїнивства і вигідного життя. Також виступав він проти вмішуваня ся папів до світських справ. Оден католицький писатель з тих часів пише, що він бігав з місця на місце і брехав на церкв. Векліф твердив, що на случай потреби нарід може забрати собі мастки духовенства, а папу називав він антихристом, гордим і грішним сьвящеником з Риму, лихварем і рабівником. Уже в 1377. році власть церковна викляла його, але коли ним заопікував ся князь з Лянкастер, не могли йому нічого злого зробити. Папа Григорий XI. післав пять буль проти него на руки короля, архиепископа і оксфордського університету, називаючи його єретиком, небезпечним

для церкви і держави. Папа римський писав, що Викаліф »ригає з брудного каналу свого серця страшні і прокляті ересі, котрі принесуть знищеня церкві і державі«.

Під опікою могутих приятелів, Викаліф дальше голосив свою науку. Він казав, що викляте духовенством або папою не має значіння, если оно не годиться з законом Христовим; що навіть світський чоловік виступити може з оскарженем самого папи; що Христос не є присутний природним тілом і кровію в Тайній Вечері; що єпископ або священник, коли находиться в смертельнім грісі, не може уділяти святих Тайн, що церков англійська не повинна узнавати жадного папи, але має оголосити себе незалежною; що се є противне науці Свв. Письма, щоби духовенство посідало маєтки. Найбільшу увагу звернув Викаліф на Свв. Письмо і стремів до того, щоби оно находилося в руках людей, бо оно є Книгою Житя, Христовою Вірою, цілою Правдою, непорочним Законом. Його власть є найвисша, і вірні мають повинувати ся йому без огляду на те, що говорить церков. Першим обовязком духовенства є познакомити вірних зі змістом Свв. Письма. Кождий християнин повинен мати його у своїй рідній мові, щоби міг слідувати за Христом і пійти до неба.

Але ті науки Викаліфа не довго ширили ся в Англії. Письма його попалено а його приклонників винищено при помочи інквізиції і огня. Викаліф помер природною смертю в своїй парохії в Люттерворт, в шістьдесять першим році житя, 1384. року.

Так отже крок за кроком приготовлювала ся дорога для надходячої реформації в Чехії. Було там роз-

винене патріотичне почуття, була неохота до чужостороннього духовенства, любов до Свв. Письма з кожною хвилиною зростала, була там погорда для здеморалізованого духовенства, ум людей пробуджався а на дні серця у кожного було бажання повернутися до життя простоти первісного християнства. А тепер показалася потреба великого чоловіка, великого провідника, котрий би лучив у собі усі ті ідеї, що проникали народну душу, котрий би умів думати і умів говорити і не боявся постояти за свої переконання. А такий чоловік знайшовся в особі Івана Гуса, найбільшого мужа, якого коли небудь видала Чехія.

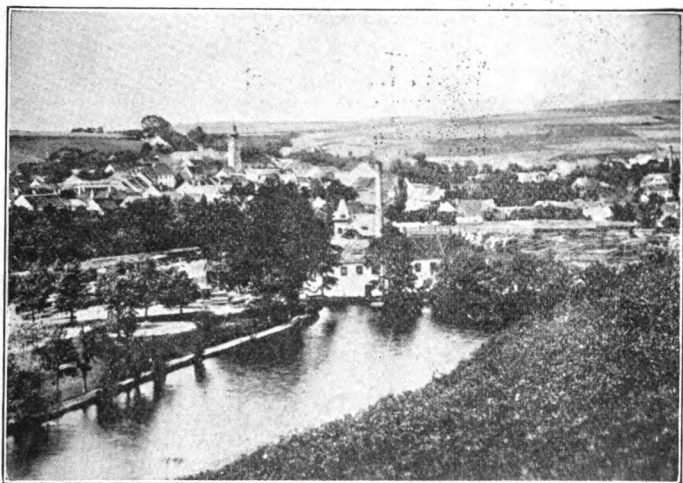

РОЗДІЛ 2.

МОЛОДІСТЬ І ПЕРШІ ПРАЦІ ГУСА.

Молодість Гуса. Іван Гус родився в Гусінцю, селі, в полудневій Чехії, недалеко Баварської границі, около року 1373., а помер спалений на кострі 6. липня 1415 року. Імя його, як бачимо, походило від рідного села, що тогді було прийнятим звичаєм. По нашому оно означає тільки, що »гуска«. Приятелі Гуса і він сам часто робили жарти з того імени. Оден приятель, пишучи про Гуса з Констанції, сказав, що Гуска еще не зварена, і не боїть ся, щоб її зварили. А сам Гус писав: »Если ви любите свою бідну Гуску, то подбайте о тов, щоб король післав свою сторожку«.

Родителі Гуса були бідні, добродушні мужики, котрі не жалували трудів, щоби дати своєму синові гарне образование. Отець Гуса, котрий звав ся Іван, помер, коли син був еще малолітнім, а мати щиро заопікувала ся сином і часто товаришила йому до школи. Найперше післано його до монастирської школи в ріднім селі, котра находила ся недалеко його мешканя. Монахи скоро пізнали великі спосібности молодого хлопця, і дуже його полюбили. Часто брали його з собою, коли випускали ся в подорож за границю. Зі смертю батька, мати і син терпіли великий недостаток, так що не було защо купити хлопцеві потріб-

Гусінець.

Родинна хата Івана Гуса.

ної одежи. Тоді а також і пізнійше прийшов Гусови в помічю поміщик зі села, Николаї Гусінець.

Уміщений в монастири, Іван Гус взяв ся до науки в великою ревностию. Але не много міг він тут научити ся, бо самі монахи мали дуже маленьке образование. На многі його питання не могли дати жадної відповіді. »Если хлопець хоче знати більше«, они сказали, »то нехай іде до висшої школи в сусіднім містечку Прахатичу«. Там учителі не могли надивувати ся його способностям. Його великий поступ в науці запевняв йому свѣтлу будучність. ✕

Іван Гус на університеті в Празі. Коли Іван покінчив школу в Прахатичу, повернув до своєї вдовиці-матери. »Що ж ми будемо робити, мій сину?« она спитала. »Пійду до Праги«, була його відповідь, бо жадоба знання горіла в його серцю. Коли він пішов до Праги, не можна напевно сказати, було се однак около 1389. року. Оповіданє говорить, що мати вибрала ся з ним до міста і взяла зі собою гуску, щоби зробити з неї дарунок ректорови. По дорозі однак гуска вирвала ся єї з рук і втікла. Бідна мати ворожила з того випадку нещасну долю своему синові.

На університеті, Іван Гус учив ся штук, філософії і теології. За свої поступи в науці дістав він різні університетські титули, як бакалярат штук і теології, але титулу доктора богословя він не дістав. На своє удержанє він заробляв сьпівом на улицах і в церквах, подібно як се чинив сто літ пізнійше Мартин Лютер. Як набожним і як бідним він був, може посвідчити одна пригода, про котру він сам згадує у своїх споминах. В 1395. році продавали в Празі

ювілейні відпустити і він видав послідних чотири сотки, щоби і собі купити грамоту з відпустом. На иньшій місци він пише, що коли ще був малим голодним студентом, то зробив з хліба ложку і їв нею горох, а опісля зів і саму ложку. В однім з його листів читаємо, що заки він зістав сьвящеником, дуже любив грати в шахи, а роздумавши над тим він уважав за конечне висповідати ся з того гріха, бо через гру тратив дорогий час а також часто підчас гри попадав в гнів і других до гніву доводив.

В тих часах студенти університету вели досить своєбідне жите, розпустні жінки часто заходили до їх мешкань, ба навіть разом з ними жили. Але жите Гуса було чисте і без плями. Найкрасшим доказом того може послужити та обставина, що коли на Соборі Константськїм католицьке духовенство робило Гусови ріжнородні закиди, то ні оден з його ворогів і словом не натякнув про неморальність Гуса.

В 1401. році Гус викладає на університеті про Реченя Петра з Льомбарду. Того самого року, в доказ високого поважання в яким держали його на університеті, вибрано його деканом філософічного факультету а слідуючого року еще більшу почесьт надано йому, коли зістав вибраний ректором університету. Сей уряд він сповняв через шість місяців. Видко вже тогді своїми умовими та моральними прикметами він визначав ся посеред других, коли надано йому найвисшу почесьт в університеті тої слави, що праський.

Іван Гус і Бетлєсмська каплиця. Іван Гус зістав ординований сьвящеником 1401. року. Першу свою

проповідь виголосив в церкві св. Михайла. В 1402. році зівстав іменованій проповідником в Бетлеємській каплиці. Молодий еще священик, не сповна тридцятьлітний, в короткім часі став найбільшим проповідником свого часу і головною духовною особою в своїм краю. Бетлеємська каплиця стала релігійним осередком міста Праги. Голос Гуса досягав людей всіх клас від короля до жебрака, духовенства і світських.

В Бетлеємську каплицю вибудували і вивінували два світські люди в році 1391. Оден з них був купець Кріж а другий шляхтич Іван Мільгайм з Пардубиць. дорадник короля Вацлава. Їх бажанем було вибудувати церков відповідну для проповіді Слова Божого в народній мові. Нема сумніву, що сю ідею викликали проповіді Вальдгавзера, Мілча і Матія з Янова. Місця, котре би відповідало бажанням тих двох фундаторів, тогді не було в Празі. В других церквах Праги, богослуженя повні блеску і церемоній не лишали зовсім часу на проповіді з Євангелия. Каплицю названо Бетлеємською — »Дім Хліба« — щоби, як сего бажали фундатори у своїм записі, »прості люди і вірні Христови могли там кормити ся хлібом святої проповіді.« Папа Григорій XII. посилаючи в 1408. році своє апостольське благословенство тій каплиці. повторив, що она збудована для проповіді Слова Божого. Був се великий будинок, скорше заслуговував на назву церкви як каплиці, де могло помістити ся три тисячі людей. Фундатори застерегли, що кожної неділі і свята мають там бути виголошені дві проповіді. Право іменованя проповідника належало до родини Мільгаймів. Опісля додано проповідникови за

помічника другого священика і вибудовано їм мешкане коло каплиці. Дохід з тої каплиці мав бути обернений на допомогу бідним студентам університету.

Днесь каплиця Бетлєвська вже не існує. В році 1786. знищили її Єзуїти. Заховали ся лише двері з мешканя проповідника, котрі Чехи уважають за народні святощі.

Першим проповідником в Бетлєвській каплиці був Іван Протіва. В 1396. році заняв його місце Стефан Колін, котрий був рівночасно професором університету. Дня 14. марця 1402. року проповідницю Бетлєвську заняв Іван Гус і від того часу она стала ся осередком релігійного життя в Празі. Еней Сильвій, котрий опісля вістав вибраний папою Пієм II., у своїх писанях говорить про Гуса як про знаменитого бесідника. Іван Гус відразу взяв ся до праці з великою ревностію. Його вплив з проповідниці переходив власть архієпископа, ба навіть самого короля. Хотяй попередники його були звісні як славні проповідники, однак вимова Гуса цілковито їх притьмила. Ціле місто заворушило ся від його слів. Ні один проповідник не був більше привязаний до своєї церкви, як Гус до Бетлєвської каплиці і в чорних годинах свого увязнення він всегда згадував про неї теплими словами. Послідні його письма з вязниць були звернені до вірних з Бетлєвської каплиці.

Іван Гус інтересує ся важними питаннями. Вже від першої хвилі, коли вступив на університет як студент, Іван Гус дуже живо почав інтересувати ся справами, котрими опісля так ревно займав ся, і за

котрі в кінці положив своє життя. На університеті в Празі починала ся раз слабша то сильніша борба так поміж професорами як і учениками. З одного боку стояли Німці, що більше були склонні поспирати Рим і його церковну політику, з другого боку були Чехи, що були більше ліберальних поглядів. Також живучи в Празі і будучи в тісних зносинах з університетом, Гус мав велику нагоду добре приглянути ся тому, що діяло ся в Чехії і сусідних краях в тих бурливих часах. Він наочно міг пізнати правдиве положення і здеморалізоване церкви римської. Вже від двадцятьох літ ганебна папська Схизма неначе черв точила повагу церкви. Два папи, оба обстоючи за тим, що суть правими Христовими наслідниками на землі, кидали на себе найстрашніші прокляття і вивози. В наслідок того церкву ослабла і захоріла у всіх своїх членах. Навіть те що діяло ся в Чехії і посеред мурів Праги застановляло думаючого чоловіка і наповняло його серце невизказаним сумом. Все те дуже живо діткнуло Івана Гуса. Враз з другими щирими молодими студентами він уболівав над блудами свого краю. Тоді то могучі слова Міліча і Матія з Янова знайшли відгомін в його серцю і вище християнське життя стало ся його ціллю. Зіпсута церкву стратила силу в його очах, она не могла відновити духа, не могла одушевляти молодого, жадного праці і самопожертвованя серця. Але на її місце відкрило ся перед Гусом Св. Письмо, котре захопило його ум і дало йому ясне розуміння ціли життя. Св. Письмо і писаня ріжних щирих людей були йому жерелом надії. В першій мірі писаня Івана Викліфа глибоко його застановили, бо в них пізнав

він чоловіка великої відваги і сьвятости, котрий ясно вказав, що одиноким виходом із того церковного безголова є реформа на підставі Сьв. Письма.

Іван Гус і Іван Вיקліф. Як попередно сказано, Єронім з Праги був перший, що привіз до Чехії писаня Вיקліфа при кінци чотирнайцятото віку. Перенятий наукою Вיקліфа, він почав єї розбирати з професорами і учениками праського університету. Відразу знайшов він деяких приклонників, хоч переважаюча більшість членів університету була рішучо противна тим новим наукам. Оден історик пише, що коли Єронім в році 1398. показав Гусови одну з книжок Вיקліфа, Гус уважав єї за повну ересє і дуже остро виступив проти неї. Він радив Єронімови спалити єї або вкинути до ріки Молдави, щоби не попала ся в руки людей бажаючих новостий. Але в пізніших роках, книжки Вיקліфа почали ся ширити в Празі дуже скоро і звернули на себе увагу університетських властей. Вже в тім часі синод в Лондоні викляв многі писаня Вיקліфа яко еретичні, тож і праський університет був приневолений висказати свій осуд про науку англійського еретика. Сею справою заняв ся Іван Гибнер, котрий зібрав головні науки Вיקліфа і предложив їх під осуд університетським властям. Дня 28. мая 1403. року скликано університетський збір, щоб провірити і осудити нездорову науку Вיקліфа. В тих нарадах взяв також участь теольогічний факультет. Іван Гус був також присутний, але його вороже становиско до науки Вיקліфа по части вже змінило ся. Нема сумніву, що Іван Гус в тім часі переходив внутрішню боротьбу, і був нері-

шений. Він не був приготований боронити наук Векліфа, але також не міг виступити проти них. Гус і горстка його приятелів всіма силами старалися відложити видане осуду про писаня Векліфа на пізніше. Они твердили, що предложені до осуду виписи в писань Векліфа суть поперекручовані і що надано їм зовсім відмінне значінє як сего бажав сам автор. Як раз в тім часі спалено в Празі двох людей, котрі продавали підроблене лікарство. Навязуючи до сего випадку, спитав Гус зібраних: »Чи не заслугоють на більшу кару ті, що перекручують змісл науки і надають їй ложне значінє, як ті, що лише підробляють свій товар?«

Але помимо противеньства Гуса і його приятелів, збір університетський осудив писаня Векліфа тими словами: »Нехай знають всі люди, що всі доктори і професори тут зібрані, однодушно, без замінної опозиції, осудили, відкинули і проклинали сорок пять артикулів Векліфа, як еретичні, блудні і огидні. Нехай же всі разом і кождий з окрема член сего народа знає, що не вільно боронити ані учити публично або приватно, якого небудь з тих артикулів під карою вигнання з поміж сего народа«.

Яке небудь було становиско Гуса до наук Векліфа в тім часі, одно в певне, що від того часу Гус почав більше інтересувати ся тими науками, (се, яко університетському професорови, було йому дозволене) щоби в догіднійшу пору і ліпше їх перетравивши, стати їх зашитником.

Писаня Векліфа розширили погляди Гуса на велике питанє церковної реформи. Чим більше він їх пізнавав, тим ліпше бачив, що они годять ся з його

го власними поглядами. Про се сам Гус говорить в пізнійших часах тими словами: »Мене притягає до Вיקліфа слава, якої він заживає поміж добрими та не зіпсованими сьвящениками Оксфордського університету і в загалі поміж людьми. Мене потягають його писаня, в котрих він всіма силами змагає ся повести людей до Христового закона, а перед усім визнає духовенство щоб покинуло блеск і власть світову, а щоби жило згідно з апостолами після Христового закона«.

Гус бачив, що не міг осудити Вיקліфа яко еретика, і що в найголовнійших точках він вповні з ним годив ся.

Писаня Вיקліфа зістали узнані в Празі за еретичські 1403. року, а слідуячого року прибуло до Праги двох учених Англіїців, приклонників наук Вיקліфа, і стали там професорами. Они з огляду на власне безпеченство дуже мало згадували імя Вיקліфа, за те публично попирали деякі скрайні його науки. Між иньшими они порушили слідуячі два питання: Чи папа римський має більше власти як простий сьвященик, і чи хліб, котрий він благословить підчас Служби Божої має в собі більшу силу, як коли в благословлений яким другим сьвящеником. Они казали, що обговорюючи ті питання, старають ся лише поглибити і скріпити свою віру. Але їм заборонено дальших диспут і від того часу они почали потайно ширити свої погляди. Коли на університеті поволи зеднували собі прихильників, посеред народа наука їх стала ся дуже популярною. До того причинила ся слідуяча обставина. Господар, у котрого они мешкали, Лука Веленський, дозволив їм розвісити на стіні в одній

кімнаті образ, котрий представляв противенство поміж чистим а зіпсованим християнством. Образ сей говорив більше як слова. Люди товпами приходили його оглядати і серед тишини робили свої уваги. По однім боці на образі був Христос, входячий скромно до Єрусалима. Сидів на ослаї, а нарід і діти окружали його і кидали на дорогу перед ним оливні листочки і галузе; його апостоли, босі, слідували за ним. По другім боці на образі була представлена процесія папи. Папа сидів на величавім коні, покритім прикрасами з золота, срібла і дорогоцінного каменя; доокола него йшло військо з бубнами і трубами, списамі і галібардами; по заду слідували кардинали на величавих, золотом прикрашених конях. Була се образова проповідь. Іван Гус бачив сей образ і в одній проповіді хвалив його яко вірне зображене Христа і Антихриста.

Так минуло пару літ. Початкове упередженє Гуса до еретичної науки Векліфа перемінило ся в почитанє і наслідуванє великого англійского реформатора.

Іван Гус яко народний провідник. Житє Праги проникали три могучі течії. Перша, се моральний рух, що мав на цілі моральну поправу духовенства; друга, се реформаційний рух, що мав на цілі реформу церковного устрою, опираючий ся на науці Векліфа; трета, се патріотичний рух, де чеський нарід стремів до верховодства над Німцями в Чехії і до самостійної управи всіма чеськими справами.

У тих трох рухах, яко проповідник праведности, яко релігійний реформатор і яко патріот, Іван Гус був уважаний за провідника народного. Він лучив в

собі всі прикмети, потрібні народному провідникови. Його щирі змагання були очевидні, його ревність постійна, його енергія непоборима, його відвага не знала страху, а при тім всім, його життя було чисте як слеза, понад всякі закиди. Його моральна сила і вимова зеднали йому прихильність многих визначних людей не виключаючи короля Вацлава і королевої Софії. Єпископ Праги Збинек також з разу зачислявся до приятелів Гуса, але опісля став його ворогом. Про Збинека буде бесіда пізнійше, тут однак можна згадати, що Збинек був рівночасно св'ящеником і жовніром, наук він не посідав, ба навіть були поголки, що він був неписьменний. В 1404. році на чолі королівського війська він побив і взяв до неволі славного розбишаку Николая Зуля, а два роки опісля брав участь в борбах в Баварії. Коли Зуля засудили на смерть, за духовного дорадника дали йому Івана Гуса. Такий мав Гус вплив на того розбишаку, що перед смертю він покаявся і просив всіх присутніх щоб молили Бога о прощене йому гріхів.

Змаганє Гуса піднести морально духовенство. Оцінивши моральну вартість і спосібности Гуса як проповідника, архієпископ Збинек іменовав його синодальним проповідником 1404. року. Ту почесність доставав Гус кілька разів пізнійше. Так много довіряв Збинек до Гуса, що поручив йому подавати до його відома если почує про які нерегулярности в житю духовенства. Гус ревно взяв ся до праці уважаючи, що уряд його кладе на него велику відвічальність. У своїм письмі до архієпископа він нарікає, що злочинці-св'ященики живуть в блуді і розпусті і ніхто не ро-

бити їм докору, підчас коли низші священники, що совістно сповняють свої обовязки, бувають увязнені, або вигнані, меначе би були еретиками.

Помимо змагань праського архієпископа піднести моральність духовенства, звіти візитацій з часів Гуса вказують на його оплаканий стан. Священники жили на віру в окремих домах, мали синів і доньок, віддавали ся перелюбови і розпусті, заходили до коршем і брали участь в п'янстві і гулятиці. У всіх чеських проповідях, Гус закидає духовенству не лише облудне жите, але також симонію, жадобу і захланність. Він каже, що священники уживають свого духовного уряду для власної користи і заспоковня власних похотий. Він говорить дальше, що ті розпустники-священники так забезпечили себе ріжними антихристовими установами, що если хто возьме що від священника, хотяй би навіть слушно, або если зловить ся священника на перелюбі або рабунку, то сейчас здержує ся Богослуженя, передовсім, коли рабівник або перелюбник священник зістав увязнений. Коли священник підчас суперечки в коршмі о дівку або карти дістане поза уха, то той, що поважив ся підняти свою руку на духовну особу, сейчас зістав виклятий. Если хто ударить священника так, що кров йому пустить, або мечем скалічить його, то сейчас здержують ся всі Богослуженя, а виновник особисто має йти до Риму, бо лише папа римський може простити гріх тому, що спустив крови священникови. Але коли священник відрубає чоловікови ногу або руку, або уба невинну особу, то ані священникови нічого злого не стане ся, ані не застаналяє ся Богослужень. Чому так? Бо оден чорт не вибирає очий

другому чортові. Те, що Гус говорить про привилеї духовенства, пригадає нам слова Лютра з його відозви до німецької шляхти: »Если священник зістане убитий, цілий край попадає під інтердикт. Чому так не є, коли мужик зістане убитий?«

В иньшій проповіді Гус так говорив: »Наші теперішні єпископи і священники а передовсім катедральні каноніки і лїнюхи відправлячі літургії ледви можуть дїждати ся кінця відправи і біжуть з церкви, одні до коршми а другі сюди і туди на негідні забави, ба навіть танці. Монахи уряджують в публичних домах танці і принятя в надії зеднати собі людий і здерти їх на Служби Божі, і ті лотри, священники диявола, на хвильку не подумают, що при відправі літургії Христос дав ученикам своє власне тіло і кров. Як Юда, що пійшов до архиєрея спродати Христа, многі наші священники живють в розпусті як дикі звірі, утікають від стола Господнього, одні, щоб служили мамонї, другі пустотї, одні грають в гроші, другі танцюють, а то всьо заборонене духовенству. І як раз ті, що повинні бути провідниками в наслідваню Христа, суть його найбільшими ворогами.«

В иньшій проповіді казав Гус: »Коли церков не буде мати маєтку, не буде мати і духовенства. З відки походить симонїя і пуста гордість духовенства над народом? З відки розпустие їх жите? З відки війни, проклятя і сварні поміж папами, єпископами і священниками? Собаки брешуть і кусають зден другого через кість. Відберіть їм кість а они перестануть кусати ся. Все те походить від затрової любви грошей, мамони, осудженої Христом.«

В першій своїй проповіді перед Синодом, Гус го-

ворив, що правдиві єпископи і священники відзначають ся покорю, чистотою і убожеством . »Але«, казав він, »є многи поміж вами, що через питє вина і п'яньство суть більше сплямлені як сьвітські люди. Як сьвітські люди ідуть з палицями до церкви, так ті священники ідуть з палицями до коршем, а коли вертають з відтам, то не годні вже іти а еще менше годні говорити а вже найменше зі всього они знають, чого вимагає ся від їх духовного стану. Богатші з них ідуть на принятя уряджені за милостиню, де є богато їди і напиту і то добірнійшого як навіть богата шляхта може мати і де Христос зі своїми терпіннями є зовсім виключений. Коли кров розгрів ся, они говорять про жінки і ведуть безвстидні бесіди. Они не ідуть на вечірню або скорочують єї. Навіть в церкві не можуть вздержати ся від неприличних уваг. Они повинні бути вигнані як собаки з дому Божого, де дають таке згіршенє серцям простих сьвітських людей.«

Що до убожества, Гус говорив те, о чім сам переконав ся. »Поміж священниками суть торговщики і згінники, що продають коні, вино і другі річи за висшу ціну, як сьвітські купці продавали, а то через велику їх захланність. Щоби зібрати гроші на величаві церкви, посвячені сьвятим і на їх прикрашенє, уряджує ся празники і відпусти неначе би се було сьвяткованє апостольське торжество. На них випорожнювало ся кишені бідних людей, більше при помочи гидкої брехні, як покірної просьби. Духовенство повинно знати, що одна брехня більше неподобас ся Богови, як подобас ся Йому величава церков. хочби навіть збудована зі самого золота.«

В послідній синодальній проповіді, виголошеній в

1407. році, Гус взивав духовенство, папів, кардиналів, патріархів, архієпископів, єпископів, архидияконів і простих монахів і сьвящеників, щоб всі они стали на чолі в духовній боротьбі. Тих, що забули на обовязки свого духовного стану, він назвав єретиками. Він грімко осудив всяке здиранє грошей через продаж відпустів, фальшивих мощей і чудотворних образків. Найгіршими зі всіх єретиків суть ті, що торгують сьвятими річами.

Як раз в тім часі Іван Гус мав нагоду вяснити видумане чудо в Вилснак. Сьвященик в Вилснак, місточку в Брандебургії, на північний захід від Берлина оголосив, що в пожарищу, яке мало там місце, він знайшов сьв. Тайни в полуміні неспалені і скроплені кровію Христовою. Та чутка скоро дістала ся поза границі краю. Скоро рознесли ся оповіданя, що на вид того оплатка діяли ся чуда. Товпи народа почали приходити оглядати чудову річ. Хорі і каліки надіяли ся помочи з паломництва до Вилснак. Они приходили зі всіх сторін, навіть з Праги, Угорщини і других частий Європи. Поміж многими чудами приписуваними тому оплаткови мало бути одно, де лицар станув до двобою зі своїм противником і підчас борби жертвував посьвятити своє оружє Сьвятій Крови. Сейчас стало ся чудо і він убив свого противника. Друге чудо стало ся одному рабівникови, Петрови, котрий зістав вкинений до вязниці за свої злочини. Він зробив обіт до Сьвятої Крови в Вилснак і сейчас стало ся чудо. Ланцухи, котрими був скований, розпали ся і він утік з вязниці. В кінци опуканьство Вилснацьке вийшло на верх. Оден горожанин з Праги, іменем Петро Житко мав зісохлу ру-

ку. Чуючи, що в Вилснак діють ся чуда, казав зробити срібну руку і поніс її до чудотворного місця яко дарунок за надіяне чудо. Але помочи не дізнав жадної. Він побув еще пару днів в Вилснак, так що сьвященик про се не знав, бо був цікавий приглянути ся ближше тим чудам. Аж другого дня він побачив, що сьвященик виступив на проповідницю. підніс до гори срібну руку і сказав: »Слухайте діти, яке стало ся чудо. Зісохла рука нашого сусіда з Праги вістала уздоровлена через Сьвяту Кров, а ту срібну руку він приніс яко жертву благодарення«. Тоді Петро підніс у гору свою зісохлу руку і крикнув: »Сьвященику, ти брешеш, ось тут моя зісохла рука, така, як все була«.

Та справа дуже зацікавила Празан і архиепископ іменував комісію, до котрої належав Гус, щоб она перевірила чудотворну Сьвяту Кров. Комісія перевівши точне слідство здала справоздане, що Вилснацьке чудо се нікчемна облуда і ошуканьство. Тоді архиепископ видав розпоряджене, забороняюче памомництво до Вилснак.

Опісля в Празі розвинула ся дебата, чи Кров Христова вістала прославлена, чи ні. Тоді Гус написав розвідку під заголовком »Кров Христова«. У тій розвідці писав Гус, що кров Христова вістала прославлена враз з тілом в часі воскресення і була зо всім невідлучна від него. Тому ніхто не може почитати її на землі, бо нема її тут. Нікчемні, захланні сьвященики не вагали би ся своєю власною кровію покропити оплаток, щоби дурні вірили, що се кров Христова. Що до иньших чудотворних останків Христа, на котрих мала появити ся кров, Гус каже: »Не-

хай докажуть нам се; але скорше дасть ся почути труба послідного суда, як покаже ся доказ. Що до тих ошуканьств, я не бачу нич незвичайного, бо навіть тут, в Празі, показують кров Христову, змішану з молоком Діви Марії.◀

На закид, що чудо може стати ся через Божу всемогучість, Гус відповідає, що треба розрізнити поміж тим, що Бог може учинити, а тим, що Бог чинить. Взагалі він каже, що обманець св'ященик і на хвильку не заважає ся поперти новими брехнями своє брехливе твердження, що стало ся чудо.

Професор Давид Шаф в своїй книжці »Іван Гус«, котра недавно вийшла з друку, подає слідуочу замітку: »В вересню 1909. року мав я спосібність оглядати найбільший збір реліквій, який виставляють на публичний показ, що сім літ в Аахен, в тамошній катедрі. Мені сказали, що попередного дня, як я там прийшов, одинайцять тисяч людей заплатило вступ, щоб оглянути ті реліквії. Бідних людей впускають даром. На стінах коритаря, через котрий ми переходили, висіли повідомленя: »Стережіть ся злодіїв«. Мені прийшло на думку, що старинні останки Стефана, кусник губки поданої Христови на хресті, два зуби апостола Томи і другі не менше цікаві св'яті річи, що находили ся лиш пару стіп віддалені, не були до сить сильні охоронити перед тими новочасними грішниками. Найцікавішими предметами на тій виставі були чотири великі реліквії: — спідна одіж Марії, котру она носила, коли породила Ісуса; одяг Христа, котрий мав на собі підчас мук; накрите Ісуса доокола бедр на хресті і простирало, на котре покладено відтягу голову Йоана Христителя. Казали, що на-

бедерник і простирало мали на собі сліди крові Ісуса, але я не бачив тих слідів, бо они не були розвинені. Одяг Марії розпростертий находив ся під шклом. По обох боках того шкла сиділи два сьвященники, котрі брали коронки, подавані їм вірними, дотикали ся ними сьвятого одягу і віддавали властителям. Кажуть, що та парада в катедрі що сїм літ відбуває ся від 1200 року. <

Іван Гус яко церковний реформатор. Коли університет Праги заявив ся 1403. року проти писань Вискліфа, наслідок того був такий, що так на університеті як і поза університетом зросла цікавість знати, які то властиво суть ті науки Вискліфа. Через читанє його книжок, зовсім природно збільшав ся заступ прихильників реформації церкви на спосіб ним предложений, то є, щоби усе в церкві провірювати на підставі Сьв. Письма. Але рівночасно збільшало ся число противників його науки. 1405. року папа Інокентий VII. завізвав архієпископа Праги Збінека, щоби він викоринив блуди Вискліфа, засіяні в його диєцезії. Слідуючого року на синоді потверджено заяву університету в справі Вискліфа і загрожено виклятем всіх тих, котрі би перечили, що хліб і вино після благословення сьвященником не є правдивим тілом і кров'ю Христа. Многих сьвітських і духовних людей покликано перед суд архієпископа за те, що они держали ся поглядів Вискліфа. Але за вставленем ся Гуса випущено їх безкарно.

Того самого року університет в Оксфордї прислав праському університетови урядово потверджене сьвідоцтво, що до характеру Вискліфа. Там було ска-

зано, що жите Вйкльїфа було без плями, що ученїсть його була незвичайно глибока, і що всі заховали солодку пам'ять про него. Головною його цїлю було добро церкви. Його розговори до самої смерти були такі знамениті і такі чисті, що не лишали і тїни підозріння. В своїх науках, проповідях і розговорах він був сильним оборонцем віри, а в своїх писанях теологічних, філософічних і практичних, оперши ся на Св'яте Письмо, він виступав проти всіх тих, що хулили Христову релїгію. Оксфорд не мав рівного йому професора. Анї не був він осуджений за єресь, анї тіло його не зістало спалене.

Се свїдоцтво лиш роздуло полумїнь непорозумїня в Празї. Чехія вже тогдї мала злу славу яко край пересичений Вйкльїфовою єресью. Головними приклонниками науки Вйкльїфа показали ся майже виключно чеські студенти і чеські професори університету. Співчуте наукам Вйкльїфа було неначе пробним каменем чеського патріотизму а сама наука Вйкльїфа дала нагоду витвореню ся свїдомої окремішности чеського народу. Ті Вйкльїфові прихильники з помїж Чехів урядово устроїли збори 20. мая 1408. року в присутности шістьдесятьох чотирох професорів, сто пятьдесятьох бакаляратів і близько тисячу студентів. Помїж професорами були Станїслав Знайм, Стефан Палеч і Гус. Гус запротестував проти попередного рїшення університету в справі наук Вйкльїфа і збори ухвалили, щоб наукам Вйкльїфа не надавано єрегичного і блудного значїня.

Але папа римський не уставав в своїх змаганях, щоб цїлковито знищити всякий слїд Вйкльїфізму в Чехїї. Новий папа Григорий XII. в маю 1408. року за-

жадав від архієпископа, щоб зробив докладне слідство, чи Чехія є затровна Викаліфовою ересю чи ні. В два місяці пізніше архієпископ відповів, що в цілій його дієцезії нема ні одного еретика, і що Чехія є наскрізь вірна католицькій церкві.

Тим часом Іван Гус щораз явнійше став попірати реформу церкви на взірцях поданих Викаліфом. Се використали його вороги і в 1408. році внесли на него скаргу до архієпископа. Після їх скарги він провинився в тім, що в Бетлеємській каплиці перед великим збором мужчин і жінок заявив, протівлячи ся науці Отців церкви, що гріхом є, коли сьвященники беруть гроші за похорон і за уділюване сьв. Тайн. Він учинив духовенство ненависним перед лицем народа, коли сказав, що бажавби, аби його душа була там, де є душа Викаліфа. Одного разу, коли обідав з ректором церкви сьв. Климента, він ударив кулаком в стіл і сказав: »Що ж є римська церков? Антихрист поставив в ній свою ногу«. Також закидали Гусови, що він часто у своїх проповідях зневажав духовенство так, як сего ніхто доси не відважив ся. Се правда, що Гус не знав границь, витикаючи блуди духовенству, на що впрочім оно вповні заслугувало, але його обжалувателі найбільше надіяли ся стягнути на него кару закидаючи йому Викаліфову ересь.

На ті закиди Гус сейчас відповів. Він стояв при своїм, що сьвященик не має права домагати ся певної заплати за духовні услуги. Се, казав він, протівить ся канонічному заїнови. Если люди давали що сьвященикам, то мало бути добровільною жертвою. Коли він сказав, що був би рад бути там, де є Викаліф,

то він виразив лише надію, »бо«, каже він, »кождий чоловік, як далеко я знаю, що не був осуджений Сьв. Письмом і обявленем, буде послідного дня далеко вище як я. Кого не осудило ні Сьв. Письмо, ні обявленя через церков, того і я не можу осудити, бо правда говорить: Не судить, щоб не суджено вас«. Що до сьвятих дарів, Гус заявив і опісля перед своєю смертю те саме твердив, що він постійно був тої віри, що люди бачили при піднесеню Сьв. Дарів в виді хліба і вина, то було тіло Христове, а те они бачили через свою віру. На закид, що він нагально виступав проти духовенства, Гус відповів, що він лише слідував за наукою Старого і Нового Завіту і навів много примірів зі Сьв. Письма. Христос викидав блуди народови і сьвященикам, називав їх навіть диявольськими синами.

Відповідь Гуса не вдоволила його ворогів. Они дальше слідили його на кождім кроці, ходили слухати його проповідий в Бетлєвській каплиці, щоби лиш зловити його на якімсь слові і знова внести скаргу на него.

До тепер Іван Гус тішив ся повним довірем архієпископа Збінека. Однак коли вороги Гуса почали що раз сильнійше закидати йому, що він еретик-Викліфієць, Збінек побачив, що приходить ся йому вибирати поміж ворогами Гуса а самим Гусом. Він знав, що коли стане по стороні Гуса, то стягне на себе негодоване папи і наклеюють його пятном еретика, до чого однак він не оказував великої охоти. Він рішив поводити ся з Гусом строго після звичаю церкви. Але і Гус не остав ся без сторонників. В першій мірі нарід був майже в цілости за ним, а та-

кож і значна частина духовенства. Королева іменувала його своїм сповідником і часто в товаристві жінок зі свого оточення приходила до Бетлєемської каплиці. І сам король, здавалось, був по стороні Гуса, хочай з оглядів політичних він не бажав наражати ся папі а також старав ся не допустити до роздвоєння народу ізза релігійного питання.

Тимчасом папська ересь, що тревала вже тридцять літ, наближала ся до кінця. Григорій XII., вибраний папою в Римі 1406. року, а Бенедикт XIII., в році 1394. вибраний папою в Авініоні, заявили бажане своє положити кінець тому роздорюви, однак жаден з них не був досить великодушний зречи ся престолу в користь другого. Доперва 1409. року тринадцять кардиналів осудивши одного і другого папу скликали церковний собор до Пізи, щоби там залагодити папсьгугу схизму.

Чеський король Вацлав, ідучи за приміром свого отця Кароля IV., узнавав за правдивих папів тих, що підчас схизми перебували в Римі. Але і йому надійшло ся то папське безголове, і коли скликано собор до Пізи, він, щоби залагодити вже той папський спір, заявив свою неутральність, а також, що буде попірати рішене собору. Король зажадав, щоб університет і духовенство також заявило свою неутральність. Але власти університетські спротивили ся бажаню короля, бо знали, що за королем стануть чеські студенти, а прочі були противні неутральности. Архиепископ Збінек також опер ся бажаню короля і дальше узнавав за папу Григорія. За те Гус станув отверто по стороні короля, через що зеднав собі його прихильність, але зате стягнув на себе ненависть ар-

єпископа.

Собор в Пізі вибрав папою Александра V., а король Вацлав сейчас узнав його за голову церкви. В пару місяців пізнійше і архієпископ Збинек перейшов під його владу. При тій нагоді можна сказати, що з вибором Александра, було трох папів, бо два другі, хоч скинені собором, дальше твердили, що суть законними папами.

Та борба папська в Чехії відбила ся на Гусі в той спосіб, що Збинек відобрав йому право сповняти священничі обовязки і заборонив йому проповідувати. В сей спосіб розпочала ся ворожнеча поміж Гусом а архієпископом Збинеком, про що буде бесіда в сліду ючим розділі.

Іван Гус яко чеський патріот. Як згадано повисше, праський університет вздержав ся від заявленя своєї нейтральности взглядом папства в час собору в Пізі. Се було ознакою, що думка професорів і учеників в тій справі була поділена, а також се було послідною причиною зміни статута університету. Борба о ту зміну була народною борбою Чехів, котрих патріотичний дух вже в тих часах високо розвинув ся. На чолі сеї борби станув Іван Гус яко перший чеський патріот, і хотяй коли він відніс побіду, імя його стало близьке серцю народа, за те зміна статута викликала гірку ненависть до него німецького населеня в Празі.

Устрій праського університету полягав на тім, що справами його радили чотири народи, котрих молодіж побирала там науки, кождий з них маючи оден голос. Голоси ті мали: Чехи, Баварці, Поляки і Саксонці.

Вхід до університету в Празі.

**Площа, на якій стояла
Бетлємська каплиця.**

Коли після 1400. року засновано польський університет в Кракові, Поляки опустили Прагу, а голос свій передали Німцям. Так отже в заряді університетом Німці мали три голоси, а Чехи лиш один. Се було причиною великого негодованя Чехів, котрі зовсім слушно чули ся покривдженими. В самім місті Празі, хочай чеська людність була значно переважаюча, Німці мали майже усю власть в своїх руках. Всяке урядоване відбувало ся в німецькій мові, а на вісімнайцять членів мійської ради було лиш двох Чехів. Розбуджені патріотичним духом, Чехи що раз голоснійше почали парікати і домагати ся своїх прав так в місті, як і на університеті. Іван Гус бачив дуже добре покривденє свого народа і на хвилю не завагав ся поперти слухні його домаганя. Він сказав: »Нас, Чехів, Німці гнетуть, забираючи всі уряди в державі, підчас коли ми мовчимо. Після всяких прав Бога, природи і порядку річей, Чехи в чеськім королівстві повинні мати першеньство до урядів, так як Французи мають в французькім королівстві, а Німці в німецьких краях. З Чехами обходять ся гірше як з собаками або вужами, бо пес боронить своєї буди, в котрій лежить, а коли другий пес хоче вигнати його з відтам, то він боре ся, але ми позваляємо Німцям давити себе і забирати всі уряди без скарги«.

Невдоволенє і протест чеський прибирав що раз грізнійший вигляд, а осередком ворожнечі став праський університет. Справа опинила ся в руках короля. Вацлав зразу був прихильний Німцям, але коли довідав ся, що на університеті в Парижи Французи мали три голоси, а чужинці лиш оден, він станув по стороні покривджених Чехів. Дня 18. січня 1409. року,

король Вацлав видав розпоряджене, силою котрого статут університету зівстав змінений і Чехи дістали три голоси а чужинці оден. Се розпоряджене до глубини заворушило чужинців. Они заслали гримкі протести до короля і предсказували упадок університету. Але даром. Король не змінив свого розпорядження. Тоді чужинці заключили між собою торжественний договір під присягою, що всі заберуть ся з Праги і не вернуть туди, хіба, що відвискають давні привилеї.

Радість Гуса не мала границь. Він публично славив короля за його доброту до народа і в Ветлєемській каплиці завівзав нарід, щоб подякував Богови за побіду Чехів над Німцями.

Король мусів ужити сили, щоби перевести нове розпоряджене. Він зажадав резигнації німецького ректора а на його місце іменував Чеха.

Поступок короля Вацлава боронили на тій основі, що за пятьдесят лїт, від коли основано університет, чеський нарід значно розріс ся і неревиспив чужинців у всякій галузи науки. Не було вже причини, чому старий лад мав би панувати. Чеський нарід повинен правити своїм власним краєм. Німці не дали би Чехам першенства в Відни або Гайдельбергу. Чеський нарід повинен бути на чолі, а не по заду в своїм власнім університеті.

Хоч як слушні були твердження Чехів, чужинці, професори і студенти, вірні своїй присязі, опустили Прагу раз на все. Одного дня вишло їх два тисячі. а всіх разом опустило празький університет пять тисяч. Многі з них удали ся до Липська, де того року, 1409. засновано новий університет. На уні-

ьерситетї лишило ся лиш пів тисяча чеських студентів. Переміна статута університету відбила ся дуже болючо на його розвитку. Праський університет, що разом з Париським і Оксфордським творив три світила науки в Європі, від того часу почав кло- нити ся до упадку. Але зміна статута була конечна так, як конечною є операція боляка, що псує здоро- ве тіло. Операція ослаблює тіло і спричиняє біль, так само і зміна статута університета була болісна, але рівночасно она очистила і скріпила народне жи- тє чеського народу.

Душею сего патріотичного руху Чехів був Іван Гус. На него посипали ся похвали а також і докори, що то він прогнав Німців з університету. Гус пере- чив тому. До кінця життя він терпів від Німців, а в Констанції найзавзятїйшими його ворогами показали ся деякі з професорів, що опустили Прагу і перенесли ся до Липська.

Першим ректором зреформованого університету ви- брано Івана Гуса 15. жовтня 1409. року, в доказ при- знання його заслуг. Від того часу університет перей- має ся науками Гуса, так як Оксфорд перейняв ся науками Векліфа. Старші професори відсунули ся на бік, а Гус і його приклонники заволоділи цілковито провідною думкою університету Праги.

РОЗДІЛ 3.

ІВАН ГУС В БОРБІ З АРХИЕПИСКОПОМ.

Закруг впливу Івана Гуса ширшав. Відносини поміж Іваном Гусом а римо-католицькою церквою стали дуже напружені. На кождім кроці стрічали його нові вороги. Старше духовенство, заграничні професори університету і монахи зібрали ся разом проти него. А коли він не уставав в доріканю духовенству за його блуди, отверта борба з церковними властями мусіла наступити. Вороги Гуса вказували на него як на отвертого противника Риму, хотяй він сам до кінця свого життя, в невинности свого серця, уважав себе за дійсного і правдивого члена Христової церкви. Однак замітне в те, що коли діяльність його ставала острійша і більше звернена проти Риму, вплив його обіймав що раз ширші круги народа. Непевні і бурливі відносини в Європі мали великий вплив на Чехів, де почування релігійні змішані з народними почуваннями захопили ум народа. Серед тих переломових часів Іван Гус займає місце, що не остало ся без впливу на цілу католицьку Європу.

Корінь лиха. Не трудно було знайти, де лежав корінь лиха тих часів. Церков, котра твердила, що її власть походить від самого Христа і то власть над душею і тілом чоловіка, котра уважала себе началь-

ною, духовною і світською властю, находила ся в страшнім розкладі, поділена і ослаблена папською схизмою. Часи, коли двох а опісля трох папів рівночасно твердило, що суть правними Петровими наслідниками, належать до найтемніших часів в історії римської церкви. Насильство і безправе панувало всюди. Великі політичні і релігійні непорозуміння були безпосереднім наслідком папської схизми. Поділена і зіпсована римська церков не мала ні сили, ні впливу на неспокойних, сварливих князів, а шукаючи у них підмоги, лише заострювала ворожнечу і непорозуміння. Всюди панував неспокій, злочин і безправе. Провідники церковні стратили моральне почуте і хапали ся найгідкіших средств, щоб лиш скріпити або продовжити свою власть. Церковні уряди публично спродавано за гроші тому, хто дав більше. За приміром старшини пійшло і низше духовенство, котрого захланности не було краю. А соперничі папи, забуваючи про свою духовну гідність, не уставали в киданю на себе взаїмно проклонів і визовів. Проклони папів і виклятя були на порядку деннім і стратили свою давню силу. Ба що більше, коли проклятя вичерпали ся і не робили вже жадного вражіння, папи поклали свою надію на меч, на оружну силу. Вірні люди в послідного мусіли удержувати уоружене військє, потрібне папам до поборюваня їх ворогів. Не дивно отже, що народи почали ворухити ся і почав підніматись що раз сильнійший голос, домагающий ся якогось кінця тим надужитям. Побожні і смирні люди що раз яснійше почали бачити в чім лежить корінь того лиха і зростало в їх серцю понятє ідеальної Христової церкви.

Змаганя направити лихо. Як сказано повисше, корінем лиха була папська схизма. Так бодай думали виднійші тогочасні люди, котрі бажали положити конець тому лиху. Найперше старали ся они вплинути на одного або другого папу, щоб зрік ся свого уряду. Але се показало ся безуспішним. Відтак надіяли ся, що коли один папа помре, то його кардинали не будуть вибирати наслідника а прилучать ся до збору кардиналів другого папи. Але і тут надії не здійснили ся. По смерті Авініонського або Римського папи, кардинали сейчас вибирали нового. А оба папи і їх кардинали мали своїх приклонників. Західно-европейські держави і їх володітелі попирали будьто римського, будьто авініонського папу. А щоби заповнити собі то поперте, папи не вагали ся давати своїм приятелям ріжні привилеї, котрі лиш збільшали роздор і замішанє. Остаточно показало ся, що одним способом закінчити папську схизму буде, скликати церковний собор. Сю думку прийато загально дуже прихильно. Але потреба було аж двох церковних соборів, в Пізі 1409. року, і в Констанці 1414—1418, заки остаточно папська схизма вістала вилічена. З тими двома соборами праця і судьба Івана Гуса стоять в тісній звязи.

Собор в Пізі. Ми вже попередно згадали, що король Чехів, Вацлав, Іван Гус, чеські професори і студенти університету і взагалі сьвідомійша чеська суспільність прихильно віднесла ся до собору в Пізі, і заявила свою готовість узнати за правдивого папу того, котрого вибере сей собор. Але церковна ієрархія в Чехії з архиепископом Збінеком на чолі і чу-

жосторонні професори і студенти університету осталися вірними папі Григорієви, котрий пробував в Римі. Безпосередний наслідок того був такий, що відобрано чужинцям спеціальні привилеї на праськім університеті і они гуртом опустили Прагу. В тім відоргав Гус перворядну ролю.

Але церковний собор в Пізі не приніс пожаданих результатів, ба навіть в певній мірі ще погіршив ситуацію. Собор скинув з уряду двох істнуючих папів, і вибрав нового, Александра V. Коли два старі папи не повинувалися рішенню собора, католицька церква погрузла в ще більшим багні розстрою, величаючися тепер аж трома папамн.

В Чехії, король і нарід признали правдивим папу Александра V., а архиепископ Збинец остався на дальше вірний Григорієви XII. Коли нарід ворожо відієся до Збинека, він кинув клятьбу на Прагу і опустив місто. По кількох місяцях однак, дня 2. вересня 1409. року Збинец дався намовити і узнав своїм папою Александра V.

Папська булля. Серед того Гус стояв вірно по стороні короля, і в своїх проповідях в Бетлемській каплиці остро виступав проти архиепископа, через що обурене народа на архиепископську партію дуже збільшалося. Тоді давні вороги Гуса знов піднесли голову і почали закидати Гусови, що він єретик і ворог католицької церкви. Они зновли старі закиди і обвинувачували Гуса, що він називав Рим осідком антихриста, а кожного сьвященника, що бере гроші за уділюване сьв. Тайн, зве єретиком. Також закидали йому, що він не лише хвалить Векліфа, але також

заявляє своє привязане до него.

Архиєпископ, котрий тогді вже признав за свого зверхника Александра V., зібрав всі скарги на Гуса і післав їх папі з заявою, що ересь Вיקліфа ширить ся поміж Чехами. З кінцем грудня 1409. року папа Александер V. прислав Збинекови буллу, себто інструкціі, як має викоринити заразливу ересь, котра неначе боляк запускає коріне в здорове тіло церкви. Папа казав Збинекови дібрати собі раду, зложену з чотирох докторів теології і двох правників і з ними разом перешкодити дальшому ширеню ся поглядів Вיקліфа на університеті і по других місцях, грозячи непокірним карою, яка є установлена на еретиків. Проповідь людям була заборонена, окрім катедри, парохіяльних і монастирських церков. Та заборона обіймала всі каплиці, навіть такі, що мали спеціальне папське позволене, як Бетлевмська каплиця. Всі книги і писання Вיקліфа мали бути віддані архиєпископови, щоби в сей спосіб усунути їх з перед очий вірних.

Папська булла мала на цілі з нащадком знищити вплив Вיקліфа і замкнути уста Гусови. Збинек сей час дібрав собі раду, і приступив до виконання розпоряджень булли. В червню 1410. року вийшло розпоряджене з архиєпископської палати, щоби всі писання Вיקліфа зібрати і спалити, і що нігде не вільно проповідувати окрім катедри, парохіяльних і монастирських церков. Всі писання Вיקліфа в протягу шістьох днів мали бути знесені до палати архиєпископа. Хто би відважив ся задержати у себе яку книгу того еретика, той мав бути торжественно виклятий у всіх церквах Праги при звуках дзвонів і при удареню

об землю запалених свічок. З такими виклятими людьми ніхто не сьмів зносити ся ні при їдженю, ні при питю, ні в бесіді, ні в розмові, ні при купні, ні при продажі, ні на улиці, ні на торговици, ні при огню, ні при купели. Так мало Гус був сьвідомий того, що був в блуді, що поніс свої книжки Викліфа до Збинека і просив його, щоби показав йому, які блуди в них находять ся.

Але розпоряджене Збинека не зістало так гладко переведене, як він того бажав. Власти університетські отверто відмовили повинувати ся його домаганям що до видачі писань Викліфа на тій підставі, що архиепископ не має жадної власти над університетом в справах науки і книжок. Університет підлягає сьвітським а не духовним властям. Власти університетські віднесли ся до короля з просьбою о поміч. За впливом короля Збинека відложив своє розпоряджене на пізнійше.

Дня 22. чорвня 1410. року Гус мав проповідь до великої товпи народа. Він згадав про розпоряджене. щоби попалити писаня Викліфа і заявив, що папа Александер V. був зле поінформований про релігійні відносини в Чехії. Він сказав: »Папу Александра переконали, що Чехи держать ся наук Викліфа, котрі суть противні вірі, но я дякую Богови, що я не знайшов одного Чеха, котрий би був вретиком«. На се закричали вірні: »Они брешуть, они брешуть!« »Дивіть ся«, казав дальше Гус, »я відкликав ся проти розпорядження архиепископа і тепер відкликую ся. Чи постоїте ви за мною?« На се закликав нарід в чеській мові: »Ми постоїмо і тепер за тобою!« Говорячи дальше, Гус заявив, що його обовязком є про-

повідувати і буде він проповідувати дальше, хіба що виженуть його з краю, або згине в в'язниці, бо папи уміють брехати і брехали, лиш оден Бог, не може говорити неправду. Відтак завізав він присутних до витревалости і щоб не дали ся налякати виклятем.

Протест Гуса. В кільга днів пізнійше, 25. червня, 1410., Гус при помочи кількох професорів і студентів злагодив добре оброблений протест проти розпоряджень архієпископа. В тім протесті він осуджує домагане ся Збінека, аби університет віддав йому книжки, котрі відписано або закуплено з великими накладом праці і гроша. Лиш чоловік необізнаний зі Св. Письмом і канонічним законом міг би подумати про палене книжок про льогіку, філософію і математику, котрі не заключають в собі жадних блудів, але противно, суть повні здорової правди. Если ж ті книжки учили блудів, то як раз обовязком професорів є мати ті книжки, читати їх, і збивати блудну їх науку. Апостол Павло часом покликав ся на поганські писаня. Новий завіт не засудив книжок поганських писателів на спалене. Если би розпоряджене Збінека стало правосильним, тогді треба би попалити писаня навіть деяких отців церкви, котрих деякі науки церков відкинула.

Дальше протестує Гус проти заборони проповідуваня Слова Божого в Бетлеземській каплиці. Ту каплицю вибудував князь Іван Мільгайм за дозволом короля і папи, щобн в ній проповідувати в чеській мові. Заборона проповіді в тій каплиці є противна науці Ісуса Христа а також противорічить письмови

самого папи, котрий дав дозвіл тій каплиці. Ісус проповідував на озері і на горі, на улиці і на дорозі. Архиепископ Збинець своїм розпорядженням відсунув на бік Св. Письмо і науку Отців Церкви, коли відбирає священникові право сповняти свій обов'язок проповідування Слова Божого. Гус знова закинув, що папа Александер будучи зле поінформований, видав свою буллу, а що розпорядження Збинека оперте є на папській буллі, тому не має жадної вартости. Гус також додав в своїм протесті, що ні він, ні його товариші не мають заміру попірати жадних блудів, які би находили в тих виклятих книгах. В тих справах, що відносять ся до спасення і проповіді Слова Божого, они мусять скорше повинувати ся Богови як чоловікови. Задля тих наведених причин они не узнають і не будуть повинувати ся буллі Збинека. Протест сей післано до Івана XXIII., котрий оголосив себе папою після наглої смерті Александра V.

Іван Гус знав дуже добре, що бере ся до великого і небезпечного діла, але він був приготований на всьо. Його власні слова найкрасше се показують: »Я завіряю вас, що моя ціль є боронити правду, котру Бог дозволив мені пізнати. Передовсім буду боронити правду Св. Письма до самої смерти, бо я знаю, що правда стоїть, є всемогуча і остоїть ся во віки. А если би страх перед смертю мав мене налякати, то все таки я надію ся на мого Бога і на поміч Св. Духа, що сам Господь додасть мені витревалости. А коли я знайшов ласку перед Його лицем, Він увінчає мене мученичою смертю. І чи є яка славнійша від тої побіда? Запрошуючи своїх вірних до сеї побіди, наш Господь, каже: Не лякайте

ся тих, що убивають тіло».

Ті слова подіятувало йому не пусте бажане слави. Він наперед бачив, до чого борба його може довести і в покорі серця він здав ся на волю Божу.

Архиепископ палить єретичні книги. День 16. липня 1410. року назначив Збинец на спаленє єретичних книжок англійського реформатора. На просторім архиепископськїм подвірю на Градчинї зібрано на купу поверх двїста книжок Вїклїфа, (деякі з них були в гарній дорогоцінній оправі) подвірє обложено вїйськом, щоби забезпечити ся перед нападом ворожого народа і серед величавого збору церковних достойників і духовенства, сам архиепископ запалив нагромаджену купу. І сейчас, коли полумїнь обняла невинні книжки, задзвонили усї дзвони в мїстї, не наче на який похорон, а всї присутні почали набожно сьпівати: »Тебе Боже хвалим«. Один з присутних, парох церкви сьв. Єгїдія, іменем Петро з Пекла сказав, що він умисно зїйшов до пекла і бачив там єретика Вїклїфа. На те відповїв йому Іван Гїчїн, що по неже нема на те других сьвідків, то він певно бреше.

Так отже дїло вістало доконане. А мало оно великі наслїдки, котрих архиепископ зовсїм не предвиджував. Всяка надїя на мирне переведенє реформацїї церкви в Чехїї тут скінчила ся. Папа і Збинец думав, що тим закїнчить ся всякий клопїт, але Боже провидїне доказало, що се був початок великого горя для римської церкви.

Полумїнь на архиепископськїм подвірю викликала велике обуренє значної частї мешканцїв мїста Праги. Студенти почали висьмївати ся зі Збїнека і уложили

пісоньку, котра так звучала в чеській мові:

Zbyněk biskup, Abeceda,
spálil knihy, nič nevěda,
co je v nich napsáno.

Збинеk побачив, що його жите загрожене і чим скорше утік з Праги. В два дни після спаленя книг Викліфа він кинув клятву на Гуса і тих професорів і студентів, що вислали протест проти него до папи. Він назвав їх ворохобниками і непослушними католицькій вірі. Викляте се мало бути проголошене по церквах серед звичайних церемоній, при звуках дзвонів і киданю запалених свічок об землю.

Але клятва та, котра часто упокорювала самих царів і цілі народи, тим разом не принесла пожаданого успіху. Люди гляділи на неї як на насильство і надужите власти. В найблизшу неділю священники по церквах оголосили клятву Збинека. В многих церквах прийшло до поважних заворушень. В самій катедрі підчас великої літургії священник серед великого гамору мусів вийти з церкви. В церкві св. Стефана, люди з добутиими мечами кинули ся на священника і загрозили його житю, если проголосить викляте. Не меньше нагальними показали ся приклонники Збинека, котрі в подібний спосіб виступили проти Гусових приятелів. Уми народа були розярені. Королева плакала а король занепокоїв ся і кляв.

Тим часом Гус і другі приклонники Викліфа не сипляли справи і в знаменитих і горячих проповідях понесли її перед загал народа. Они поділили поміж себе ріжні писаня Викліфа і боронили їх в проповідях по ріжних церквах, до котрих мали приступ. Симон з Тиснова сказав, що Збинеk лише з глупоти і темноти своєї казав попалити книги Викліфа. »Тому«, ска-

зав він, »ощадім його і молім ся за него«. Яків зі Стрибра говорив, що в писаннях Викаліфа знайшов »живу правду і євангельську науку, котру кождий християнин повинен боронити до самої смерти проти сил і властий темряви сего світа, що повстали проти неї.« Прокопій в своїй проповіді назвав Викаліфа »Євангельським Доктором«. Він сказав дальше: »Лише зажилі в богатствах сего світа і розпустники назвали Викаліфа еретиком. Чому они, заки казали спалити писання Викаліфа, не пішли за радою Гамалиїла, котрий в Діянях Апостолів, голова 5., стих 38., так сказав: Відступіть ся від людей сих і оставте їх; бо коли від людей рада ся, або діло се, то обернець ся в ніщо; коли ж від Бога, то не здоліте його звівечити, та щоб іще й противниками Божими не зробитись вам«. Здіслав в своїй проповіді назвав палене Збннеком книжок Викаліфа, глупим видовищем. Він казав дальше: »Писання Викаліфа суть справді набожні і пожиточні, а если они заслугували на те, щоб їх попалити задля якихсь там мнених ересий, то чому ж не спалити цілу землю, котра є говна ересий, чому не попалити Жидів і поганців, котрі отверто не признають Христа яко Господа«.

Гус взяв в оборону книжку Викаліфа про »Святу Тройцю« і заявив, що він є готовий стати проти всіх тих, що були прихильні спаленю книжок. »Спалене книжок«, він сказав, »не знищило гріха в нічийм серцю, але знищило много прегарних і глибоких думок, що находили ся в спалених книгах, збільшило заворушеня, ненависти, ба навіть викликало убійства в місті. Подібно, як апостоли, я не можу інакше, але мушу говорити про річи, які я чув і бачив.

Моїм обов'язком є проповідувати в Бетлєвській каплиці, хотяй папа і архієпископ мені заборонили. Те викляте і спалене принесло много лиха чеському королівству, а що до заборони проповіді, то є она противна науці Христа, котрий приказав, щоби проповідувати його Євангеліє цілому світови. Хотяй би навіть писаня Вיקліфа заключали в собі ересі, то не повинно ся їх палити, так як не повинно ся палити добрих людей, що стикають ся з еретиками, або пшеницю, що змішана є з половию. Чи не обіцяв Бог ошадити Содому, если би там знайшло ся бодай десять праведних людей?«

Безчисленні товпи народа слухали тих проповідей в обороні спалених писань Вיקліфа і обурене їх не мало границь. Серце народа переконало ся о одній непоборимій правді, що »огонь не в силі знищити правди«.

В короткім часі показало ся, що не всі писаня Вיקліфа зістали спалені. Много людей не віддало своїх книжок на поталу полуміни. Много знова так заінтересували ся тими писаннями, що попит за ними був дуже великий. Штука друкарська, котра так станула у пригоді Мартинови Лютрови сто літ пізнійше в ширеню його наук і поглядів, тогді еще не була звична, тому велике число тих заборонених книжок зістало переписане і розповсюджене в дуже короткім часі. Рівночасно почало ся ширити поміж народом Сьвяте Письмо, котре потверджувало науки Вיקліфа і Гуса.

Король станув отверто по стороні Гуса і зажадав від архієпископа, щоби винагородив властителів спалених книжок Вיקліфа за їх втрату, а коли Збннек відмовив, король Вацлав відобрав прихід духовень-

ства, котре брало участь в тім виклятю.

Протест Гуса в руках папи. Серед того помер папа Александер V., а на його місце вибрано Івана XXIII. Коли прибули до Праги два посланці того папи, щоби повідомити короля про його вибір, король і королева і многі зі шляхти просили їх, щоби вони вставили ся у нового папи і вимогли на нїм знесене буллї Александра V.

Але справа та була дуже трудна. Гус отверто виступив був проти папської власти. Єресь Виглїфа була тут вже на другім місци, а на перше місце висунуло ся непослушеньство Гуса церковним властям. Він був виклятий архієпископом, котрому власть до того дав сам папа. Гуса провина лежала в тім, що він зломав послушеньство церковне і ширив науки, котрі переходили границі приписані церквою. Він вже тогдї був отверто заявив, що не церков, але Свѣте Письмо має начальну власть. Він також публично сказав в Бетлеємській каплиці, що його бажанем є повинувати ся Богови радше, як чоловікови. За такі думки, хотяй навіть не висловлені так докладно, папа Григорій XI. викляв Виглїфа в Англії. А Гус пійшов еще дальше від него, і боронив права приватної думки. Не диво отже, що справа Гуса була дуже трудна, бо він підкопував цілу систему католицької церкви, збудовану з таким великим старанєм і накладом праці через цілі середновічні віки.

Папа Іван XXIII., скоро дістав протест Гуса, віддав його в руки чотиром кардиналам, щоби они ровглянули ту справу. Кардинали засягнувши ради учених з Оксфордського і Париського університету, не могли

знайти нічого в книгах Векліфа, за що би ті писаня мали бути спалені; противно, они знайшли там много добрих річей. Лиш в двох розвідках Векліфа знайшли они певні думки, котрих не повинно ся ширити.

Здавало ся, що протест Гуса, після такого висказу чотирох кардиналів, зістане узгляднений. Але партія Збинека не заспала справи і під її впливом папа Іван віддав протест Гуса до полагодження кардиналови Оддо Кольонна. Кардинал Оддо взяв ся до сеї справи дуже політично і завізвав Гуса, щоби особисто явив ся в Римі і оправдав ся з починених йому закидів.

Король і королева вставляють ся за Гусом. Рівночасно король і королева ревно заняли ся судьбою Гуса і особисто старали ся вплинути на кардиналів, щоби они рішили в його користь. Они запротестували проти розпорядження архиепископа, щоби попалити писаня Векліфа і проти замкнення Бетлеємської каллиці і других. Король назвав буллю Александра нерозважною і домагав ся знесеня заборони проповідування Слова Божого по каллицях. Він сказав, що та булля повстала на основі ложного підозріння, що серця Чехів були заражені ересию. »Як можна надїяти ся«, він писав, »щоби люди могли задержати чисту віру, коли проповідь Слова Божого є заборонена?« В трох письмах до папи, королева теплим словом згадувала про Бетлеємську каллицю і про духову користь, яку з відтам виносила она і її двір. Она молила папу о свободу проповіді, щоби не замикати перед нею і перед народом спасення. Взагалі королева не мало причинила ся своїм впливом до розширення поглядів

Гуса.

І другі члени королівського двора щиро заінтересувалися справою Гуса і уживали своїх впливів в обороні його. Навіть урядники міста Праги післали прошене до папи Івана ХХІІІ., щоб зніс булю свого попередника і позволив Гусови проповідувати в Бетлємській каплиці.

Гус не йде на послуханє до Риму. Хотяй Гус запротестував проти рішення Збинека, хотяй король Вацлав і королева Софія, університет і мійська рада, ба навіть весь нарід заступає за Гусом, архиепископ Збинек мав більший вплив в Римі. Кардинал Кольона, приятель Збинека, котрий мав в своїх руках справу Гуса, визначив йому речинець, щоби явився в Римі на послуханє. Гус перечеував, що в Римі жде його небезпеченство і рішився не послухати завізваня. Щоби однак непотрібно не стягати на себе еше більше ворогованя Риму, він післав там трох своїх представителів, Івана з Єсеніц, доктора теології і двох молодих теологів, щоби они боронили його справу. Але они не могли нічого вдіяти. Король і королева довідавшися о завізваню Гуса до Риму, знов почали за ним вставлятися. В своїх письмах до папи і кардиналів они просили, щоб звільнено Гуса від обовязку їхати до Риму. Они заявили свою любов і привязанє до Гуса. Король домагався, щоб замкнено уста ворогам Гуса, і щоб йому було вільно дальше проповідувати. »Се не добре«, писав король, »щоб так пожиточний чоловік, як Гус, був виставлений на суд ворогів, і щоби через те весь нарід був заворушений. Гус ксегда був готовий відповісти за свої погляди чи то

перед університетом, чи яким другим трибуналом. Їзда до Риму є получена з великими небезпеченствами«. В кінці свого письма просив король, щоби кардинал Кольонна сам приїхав до Праги, особисто переконав ся, які там панують відносини і там переслухав Гуса. Королева прилучаючи ся до прошень свого мужа, писала, що она часто чула Гуса в Бетлеємській каплиці, і молила, щоби »в імя Боже, в імя спасення, і в імя мира народа«, звільнено Гуса від всякого підозріння.

За причину, чому Гус не поїхав до Риму, приятелі його, між ними і король, подали, що подорож є дуже небезпечна. Про те небезпеченство згадував також сам Гус. В своїм письмі до Чеської ради, з грудня 1411. року він згадує, що вздовж цілої дороги заставлено на него сіти в тій цілі, щоби він вже більше не вернув до Чехії. В иньшій письмі він говорить, що його приятелі відраджували йому їхати, щоби не мусів покидати своєї роботи в Празі, а також если би пустив ся в дорогу, то нерозважно виставляв би своє жите на небезпеченство. Рівночасно він заявив, що був готовий з Христовою помічю явити ся в Римі, если би через те, або навіть через свою власну смерть міг кому помочи до спасення. Також сказав, що кошта подорожи до Риму, віддаленого триста миль, були великі, тому домагав ся суду в Празі, то є в місци, де поповнив своє мнине переступство.

І знов нічого не помогли Гусови ні письма королівської пари, ні впливи других людей. Коли мннув речинець, а Гус не явив ся в Римі, кардинал Кольонна в лютім 1411. року кинув клятву на него і на послідувателів і приклонників його. Гуса виключено з ка-

толицької церкви без переслухання і без доказання йому вресі. Проголошене викляття Гуса оповіщено по всіх церквах Праги окрім двох.

Всі бачили, що Гуса тяжко покривджено і всі знали, що Збинець не щадив ні грошей, ні дарунків, щоб підкупити кардиналів і поставити на своїм, тому ненависть народа, почавши від самого короля звернула ся проти архієпископа і його прихильників. Найболіснійше відчув Збинець ухвалу міської ради, котра здержала йому всяку виплату данин і десятин. Збинець боронив ся заїло. Він кинув клятву на світські влади міста Праги і Вишеграду, а опісля кинув інтердикт на Прагу. В цілім місті не вільно було правити літургії, ані сповняти треб церковних. Але Гус і другі проповідували далше, а нарід еше більше почав зневажати духовенство, що остало ся вірним архієпископови. Помимо королівської заборони, улиці гомоніли насмішливими піснями зверненими проти Збинецька. Деяких більше неспокойних свьященників король прогнав з міста і казав забрати з катедри всі скарби і дорогоцінності, щоби часом Збинець, утікаючи з Праги, не забрав їх з собою.

Мировий суд. Архієпископ став безсильний. Власть світська, котра до тепер стояла на услугах влади церковної, відмовила йому помочи. Король заборонив віддавати світську справу перед церковний суд, під карою утрати уряду. Збинець побачив, що борба не рівна, і згодив ся на полагоджене того спору в мирний спосіб. Дня 3. липня 1411. року архієпископ і університетські влади підписали угоду, на підставі котрої ціле непорозумінє віддало ся в руки

короля і його дорадників до полагоди. Обі спорючі сторони заявили, що приймуть королівське рішення. Університет вніс прошене до Збінека, щоби здійвив клятву з Гуса і уневажнив інтердикт кинений на Прагу. Угоду сю підписали в присутности публичного нотаря найповажнійші люди в Чехії, між ними і Гус.

Король був прихильний тому мировому судови і призначив до него патріярха Брусалимського, епископа Оломуцького, князя Рудольфа Саксонського і других передових людей. Суд мировий взяв ся ревню до праці і в три дни опісля оголосив своє рішення. Архиепископ мав піддати ся власти короля, яко свого володителя і мав повідомити папу римського, що як далеко він знає, ересї в Чехії нема, а непорозуміня, які він мав з урядом міста, зістали в мирний спосіб залагоджені на королівським суді. Він мав також роставити ся у папи, щоби той зніс всяку клятву, кяпену ним на людей. Архиепископ мав знести клятви і інтердикт, котрі сам кинув. З другого боку, король мав подбати о се, щоби всяку ересь, яка би показала ся в краю, в самім почині викоринити а також мав привернути всяку власть і всі доходи тим съвященникам, котрі дізнали гніву королівського. Університет мав запевнені давні привилеї і свободи, уділені йому папами, Карольом IV. і Вацлавом.

Ісповіданє віри Гуса. Гус, котрий був причиною того всього клопоту в Празі, написав дня 1. вересня 1411. року до папи Івана XXIII. своє ісповіданє віри, і того самого дня злагодив письмо до кардиналів. В своїм письмі до папи, котре відчитав перед універ-

ситетським збором, він заявив свою готовість кожного часу зробити повне ісповідане своєї віри. Він вірив в божество Христа, і що кожде Христове слово є правдиве. Він вірив, що церков Христова була збудована на непорушій скалі і не може бути знищена. Булі папські, видані проти него, опирали ся на ложних інформаціях. Ложним є оскажене, що він учив неначе то хліб і вино остають ся хлібом і вином після благословення съвященником. Неправдою є, що він учив, що съв. Дари, коли піднесені, були тілом Христовим, а коли покладені на столі, були знова лише хлібом. Також неправдою є, щоб він говорив, що съвященик в смертельнім грісі не може уділяти съв. Тайн, або що съвітські володїтелі можуть загарбати мастки духовенства; що відпусти не приносять жадної користи, або що съвітська власть може ужити меча проти духовенства. Також неправдою є що він був причиною того, що прогнано Німців з праського університету. А що до того, що він не явив ся в Римі, то він пійшов за порадою многих приятелїв, а також бояв ся, що спокусить Бога, виставляючи ся на смерть.

В письмі до кардиналів, Гус заявив готовість стати перед університетським збором, перед чеськими церковними достойниками і перед цілим народом, і висказати перед ними просте і повне ісповідане своєї віри, хотяйби навіть підчас того запалено огні на еретиків.

Збинек ломить угоду. Надія, що мировий суд принесе поєднане і спокій в Чехії, не сповнила ся. Збинек побачив, що если би прийняв рішене суду, тим самим зрік би ся своїх прав яко архиепископ, котрі здо-

була церков по довгих і завзятих борбах. Тому він скоро відступив від угоди і звернув свою діяльність в иньший напрям. Єще по нинішній день заховалося письмо Збінека до папи, котрого однак він ніколи не вислав. В тім письмі він просив папу, щоби »з великого свого милосердія уневажнив клятву і засуд, кинений на поважаного професора, Івана Гуса, і щоби звільнив його від особистого ставлення ся в Римі.«

Збінек звернув ся тепер до Жигмонта, брата Вацлава, котрий саме тогді зістав вибраний королем Римським. Вацлав і Жигмонт не жили в згоді, і Збінек знав про се дуже добре. Тому він старав ся позискати для себе прихильність Жигмонта, і в сей спосіб заховати свою гідність і знайти оборону перед гнівом Вацлава. Заки однак Збінек звернув ся до Жигмонта, написав письмо до короля Вацлава, в котрім подав причини чому він ломить угоду. Причин тих було много. Найперше король не хотів вислухати його, а відтак не сповнив того, що рішив мировий суд. Його прихильники все єще були позбавлені десятин, данин, винниць і других законних посіlostий. Сьвященника, котрий через два роки жив з одною монахиною, не віддано під його церковний суд, але сьвітські судії засудили його на вязницю. Парох церкви сьв. Николая зістав увязнений і позбавлений всіх маєтків, хотяй на нїм не було жадної вини. Много сьвященників мусіло утікати. Одним словом, власть його є обмежена, і ставлено перешкоди в справованю його високого уряду. Сьвітські власти зовсім не старали ся спинити нарід перед надужитєм і насильством. Він не міг заховати своєї гідности і сьвідчити перед папою, що викляті особи не були винні єреси.

Письмо се написав архієпископ Збінек з Літмиша, 5. вересня 1411. року, з дороги на Угорщину, де мав бачити ся з королем Жигмонтом. В три тиждні опісля, коли вже находив ся в місті Прешбургу, він нагло захорів і помер.

Смерть архієпископа Збінека не мала жадного впливу на дальший розвій справи Гуса. Можна навіть припустити, що, хотяй би він був і жив, не зайшла би була жадна зміна. Збінек був чоловік слабого характеру і зовсім не був відповідний на важне становище яке займав. Не був він ані ученим теологом, ані хитрим і енергічним інквізитором. Очевидним було, що він не доріс змірити ся з пробуджуючою ся бурею в Чехії, і тому залагоджене Гусової справи перейшло з Чехії до Риму і набрало світового значіння.

РОЗДІЛ 4.

ІВАН ГУС ПРОТИВИТЬ СЯ ПАПІ.

Іван Гус і Іван Стакс. По смерті архієпископа Збінека, на якийсь час запанував в Празі мир. Була се тишина перед надходячим вихром. Місце Збінека заняв прихильник короля, Німець з Моравії, Альбік. Він був з разу надвірним королівським лікарем, і посідав великий маєток. Коли померла йому жінка, він вступив в духовний стан, а відтак при помочи своїх грошей, котрими щедро сипав так в Празі, як і в Римі, зістав праським архієпископом. Але він показав ся невідповідним на сей уряд і небавом його місце заняв Конрад Вехта.

Хвилевий спокій в Празі перебило прибуте двох англійських дипломатів, котрі в дорозі на Угорщину задержали ся в Празі. Було се в вересню 1411. року. Праський університет, щоби віддати честь англійським гостям, запросив їх на бенкет. Але запрошення они не приймали, правдоподібно з дипломатичних взглядів, щоби не мішати ся в релігійне непорозумінє, яке тогді захопило цілу Прагу. Се однак не зовсім їм удало ся. Оден з них, Іван Стакс, був ворожо настроений до науки Вיקліфа і при нагоді прилюдно виразив ся, що хто хоче остати правовірним католиком, не повинен читати книжок Вיקліфа. Він сказав, що ту пораду дає з любови до Бога і з любови

до ближнього, бо з власного досвіду він знав, кілька лиха приносить читане Векліфових писань.

Ті слова дуже прикро вразили Івана Гуса. Пропустити се без відповіді, могло дуже пошкодити тим, що одушевляли ся наукою Векліфа. Гус сейчас завізвав Стакса на публичну дебат у на університеті. Але Стакс не прийняв того визову, кажучи, що він є послом свого правительства, отже не може розпоряджати своєю особою в той час, а також в Празі не міг надіяти ся знайти безсторонних слухачів. За те він готовий був стати до дебати з Гусом на університеті в Парижі, або в яким другім місці, або навіть в Римі в присутности церковних достойників. Він навіть заявив свою готовість заплатити Гусови кошта подорожи, если він сам не міг їх покрити. При тім він додав, що коли його питали, що думають люди в Англії про Векліфа, то він відповів, що там уважають Векліфа за еретика, що книжки його попалено всюди де їх лише знайдено, і що урядово узнано його науку за еретицьку.

Справа та не закінчила ся з відїздом Стакса. Зараз по його виїзді, Гус приготував знамениту відповідь на університеті. Він сказав, що честь праського університету, ба навіть честь короля Вацлава вимагає того, щоби не пропустити мовчки слів Стакса. Він вірить і надіє ся, що Векліф находить ся поміж спасеними. Пусте є говорене, що Векліф є еретиком тому, що многі сьвященники в Англії, Франції і Чехії уважають його за еретика. Так само можна би сказати, що Христос не є Сином Божим тому, бо Турки, Татари і Сарацини не признають Христа за Бога. Спалене чоловіка не робить його книжок еретицьки-

ми, так само, як розп'яте не зробило Христа єретиком. Нехай Стакс покаже чи бодай одна наука Вיקліфа не годить ся зі Сьв. Письмом. Вже трийцять літ студенти Оксфордського університету учили ся писань Вיקліфа, а прецінь жаден з них не став єретиком. Як же ж можна говорити, що писаня Вיקліфа доводять до ересі?

На тім скінчив ся спір Гуса зі Стаксом. В два роки опісля, на Соборі в Констанції, Гус еще раз зійшов ся око в око зі Стаксом, коли Стакс виступав проти него як єретика.

Причина ворожнечі поміж Гусом і папою. По смерті Александра V., котрого вибрав папою собор в Пізі, наступив Іван XXIII., оден з найгірших папів, які коли небудь панували. В історії римських папів читаємо, що були великі підозріння, що то він строїв Александра V., аби чим скорше засісти на папськім престолі. Вже яко єпископ він був знаний в цілій Европі зі своєї розпусти і поганого житя, а коли став папою, жите його стало еще поганійше. Окрім розпусного житя, він був дуже жорстокий і без вагання карав смертию всіх, що противили ся йому, або критикували його.

Скоро лиш Іван XXIII. обняв папський престол, забажав здобути собі певну частину Італії, щоб мати над нею сьвітську власть. Але тут знайшов він небезпечного противника в особі Владислава, короля Неаполю, такого самого неспокійного духа, як він сам. Владислав напав зі своїм військом на землю, котру хотів загарбати папа Іван, і приступив до облоги Риму, де Іван XXIII. замешкував. Тоди папа рішив ого-

лосити хрестоносний похід на Владислава. Імени »хрестоносний похід«, вже від довшого часу надуживали папи. Найперше оголошено хрестоносні походи, то в борбу хреста, або святау війну, проти Турків і Сараценів, аби визволити з під їх власти Св'яту Землю. Але опісля віпсуті і здеморалізовані папи оголошували хрестоносні походи проти князів і королів для своїх особистих користий. Ті военні походи они називали хрестоносними, щоби надати їм вигляд св'ятости. Так само було і в тім случаю.

В вересню і грудню 1411. року папа Іван XXIII. двома буллями оголосив хрестоносний похід на Владислава, котрий »в св'ятокрадський спосіб назвав себе королем Єрусалиму і Сицилїї.« В тих буллях папа назвав Владислава зрадником, ворохобником, богохульником, схизматиком, еретиком і приятелем еретиків, заговірщиком на папський престол і церков. Люди всіх клас і становиск, почавши від королів і кардиналів, аж до долу, мали припоясати меч і йти на сего нікчемного князя. »З ласки Божої і на підставі власти, даної йому апостолами Петром і Павлом«, папа обіцяв всім, що вовьмуть за оружів в його справі, відпущене гріхів і вічне спасенне. В доброті свого серця не забув папа і за тих, що не годні особисто станути до борби, і обіцяв їм також всі ті відпусти, если на своє місце поставлять заступників, або причинять ся грішми до сего св'ятого підприємства. Ся воєнна виправа мала на ціли, після слів папи, »охоронити церков, матір і учительку всіх вірних, і оборонити місто, де Божество бажало перебувати«. Ту папську буллю мало духовенство читати по церквах кожної неділі і заохочувати вірних, щоби взяли участь

в тім хрестоноснім поході, котрий так само був милий Богу, як ті хрестоносні походи, що мали освободити Сьвяту Землю.

Гус і продаж відпустів. Папські буллі привіз до Праги Вацлав Тім, в маю 1412. року. Він мав заняти ся продажею відпустів в цілій Чехії. Вацлав сей-час взяв ся енергічно до праці, для себе полишив саму Прагу і уставив великі скрині на гроші в трох найбільших праських церквах, а продажу відпустів по краю відпустив в винайм ріжним сьвященникам. Вацлав підозривав, що Гус спротивить ся тій торгівлі Божими справами, тому, щоби з гори забезпечити ся перед неудачою, він завізвав Гуса до себе.

»Чи будеш повинувати ся апостольським припорученям?« спитав він Гуса.

Гус не завагав ся, що відповісти. »Я в готов з цілого серця повинувати ся апостольським розпорядженням«.

»Чи не чуєте«, сказав вдоволений папський легат до тих, що його окружали. »Іван Гус говорить, що в готовий повинувати ся апостольським розпорядженням«.

»Мій пане,« відповів Гус, »зрозумійте мене добре. Я сказав, що я готов з цілого серця повинувати ся апостольським розпорядженням. Але я називаю апостольськими розпорядженнями науки Христових апостолів, а о скільки папські рѳпорядження годять ся з ними, о стільки я дуже радо буду їм повинувати ся. Але если я знайду в них щось, що не годить ся з тим, то я відмовлю всякого послушеньства, хотяй би навіть ти перед мною запалив костир, щоб на нїм спалити мое тіло«.

Очевидне було, що Гус не пропустить мовчки продажі відпустів. Гус знав дуже добре, як в подібнім випадку поступив Вискліф, коли папа Урбан VI. оголосив хрестоносний похід на свого противника з Авіньйону, папу Климентія VII. Тоді папську буллу проголошував в Англії єпископ Генрик Спенсер з Норвич. Папа Урбан обіцяв всім Англійцям, що возьмуть участь в тім хрестоноснім поході, відпуст на оден рік. З того відпусту могли користати живі і померші. Вискліф пекучими словами нап'ятував той відпуст, яко закалу і ганьбу сьвятої справи і написав про се книжочку. Сей поступок Вискліфа не остав ся без впливу на Гуса і в поборованю відпустів він часто послугував ся аргументами Вискліфа.

Знайшовши моральне попере в писанях Вискліфа, Гус рішив ся явно виступити проти продажі відпустів. Він аж надто ясно бачив наперед, яка важка борба жде його. Він знав, що прийде ся йому бороти зі самим папою, що буде мусів оспорювати його власть, і виказати його лож і облуду. До тепер він еще ніколи особисто не виступив проти папи. Він узнавав його як голову церкви, відкликав ся до него, писав до него і відносив ся до него з пошаною. Але Гус не міг вже довше видержати на тім становиску. Його душа бунтувала ся проти нікчемної торгівлі Божими справами. Його обовязки супроти Христа і церкви вимагали від него, щоби він запротестував проти відпустів.

Гус знав, що його жде за се. Він знав, що наражає своє житє. Він знав, що многі приятелї налякають ся і опустять його. Він знав дуже добре, що виступити проти папства, хотяй оно много стратило зі своєї минувшої сили, означало стягнути на себе ненависть

кровожадного ворога, котрий не перебирав в средствах, щоби лиш здавити сьмільчака. Стаючи до борби з папою, Гус не міг вже числити на поміч могучих людей, котрі би охоронили його перед гнівом папи. Дотепер поширав Гуса простий нарід і король Вацлав. Але в борбі з папою Гус не міг вже числити на короля, бо король і архієпископ узнали Івана XXIII. за правного папу. Але Гус на все те не зважав. Його опанував геройський дух і без страху він пішов за голосом свого переконання. Послушеньство Христу стануло у него на першім місци, а власти папи він мав повинувати ся лише тогді, коли она годила ся з наукою Христа. Папська булля противила ся Христовому за-конові, тому він відкинув папську буллю.

Наука о відпустах. Щоби ліпше зрозуміти борбу Гуса з папою, треба знати науку католицької церкви о відпустах. Наука о відпустах витворила ся в середних віках, а зістала потверджена на соборі в Триденті, 1563. року. Латинське слово на відпуст е »індульгенція« а его урядове значіне е — звільнене від кари. В церковнім значіню, слово індульгенція означає відпущенє туземної (не вічної) кари за грїх, (а не відпущенє грїха) если грїшник кає ся і зложить гроші на церков, або яку другу добродійну цїль. Наука про відпусти взяла свій початок зі старинного звичаю північних і західних варварів, котрі за яку небудь провину, місто потерпіти кару вязниці, платили грошеву гривну. Церков приняла сей звичай у сьвітських справах, а опісля ввела його і до справ релігійних. Се значно збільшило єї доходи.

В дальшій значіню, система відпустів була получе-

на в католицькою наукою про покуту. Покута складає ся з трох частий: зі сокрушеня серця, устної сповіди і надолуженя за гріхи добрими учинками, як: молитвою, постом, милостинею, паломництвом. Лише Бог прощає вічну кару за гріхи, але грішник має понести дочасну кару, чи то в сім житю, чи в чистилищи. Власть над тими дочасними карами має церков, або духовенство. З відси то повстала католицька система, де духовенство грає таку визначну ролю. Хоч та теорія цілковито противить ся науці Христа, однак можна би еще її проминути, якби не гідке і прямо злочинне переведенє її в житє.

Відпусти мали заступати третю часть покути, то є добрі учинки. Після теорії, той, хто хотїв користати з відпустів, мав мати сокрушене серце і мав відбути устну сповідь перед сьвящеником. Але люди, що купували відпусти, платили за них золотом, розуміючи, що купують позволенє грішити, або прощенє за сповнені проступки. А несовісні торговельники відпустами полишали людей під тим вражінем, що вистарчить заплатити певну суму грошей за відпуст, а всі гріхи сповнені в минувшині, і ті, що будуть сповнені в будучности, будуть прощені.

Гус противить ся продажі відпустів. Папські буллі наробили в Празі великого заколоту. Огидна продаж відпустів за гроші порушила Гуса до живого і викликала обуренє посеред лїпшої кляси людей. Гус відразу станув до борби проти сеї нікчемної торговлі. Найперше з проповідницї він почав атакувати відпусти, кажучи, що та торговля ломила основні закони Євангелія і приносила ганьбу Христовій церкві. Про-

повіді Гуса на сю тему були сміливі і євангельські. В одній з них, він говорить: »Очевидне є, дорогий Християнине, що чоловік може досягнути прощення гріхів лише через силу Божу і заслуги Христа. Нехай хто хоче, говорить інакше, нехай папа, єпископ, або священник каже: »Прощаю тобі всі гріхи твої, звільняю тебе від кари і від мук пекла«, — то все те є пуста бесіда і нічого тобі не допоможе. Лише оден, Бог; я повтаряю, може простити гріхи через Христа, і Він прощає тільки тим, що кають ся«.

Окрім проповідій, Гус виготовив письмо дня 3. марця, 1412. року, в котрім безпощадно упорав ся з відпущатами. В тім письмі він основно розібрав три питання. Перше питання було, чи треба вірити в папу. Він відповідає, що не можна вірити в папу так, як вірить ся в Бога, хотяй можна вірити в то, що папа говорить і в то, що є папа. Друге питання було, чи сповідь перед священником є конечно потрібна до спасеня. Він відповідає, що не є. Тут він покликуював ся на писаня Петра Ломбарда, а також навів примір з Нового Завіта, де митар не явив ся перед священником, а однак зістав оправданий. Також згадав він про патрїархів Старого Завіта, про діти, про німих, про тих, що живуть в пустинях, або перебувають в неволі, всі они не можуть сповідати ся перед священником, а »однак,« сказав він, »була би се чортівська ревність відмовити їм спасеня«.

В третім питаню він розбирає, чи які з воїнів Фараона, що потонули в Червонім Мори, і деякі з тих, що згинули підчас знищеня Содоми, зістали спасені. Гус каже, що можливо деякі з тих нещасних зістали спасені. Заразом він перестерігає, щоби жаден гріш-

ний чоловік не важив ся, без Божого обявленя, говорити на ближнього, що він є на віки проклятий. Він покликуює ся на Христові слова: »Не судіть, щоб вас не суджено«.

Се письмо Гуса викликало велике ворогованє до него всіх професорів праського університету. Они публично закинули йому, що він назвав папські буллі доказом, що антихрист справді прийшов, і що треба поборювати папу, яко головного ворога і противника Христа.

Погляди Гуса на відпусти і на дочасну власть папи. Гус бажав прилюдно висказати свої погляди на відпусти і на дочасну власть папи і заявив, що о тім буде говорити на університеті. Але часть професорів внесла прошенє на руки архиепископа, щоби не позволив на ту дискусію. Мимо ріжних перепон, дискусія відбула ся на університеті дня 7. червня, 1412. року, при великім здвизі слухачів. Гус виголосив знамениту бесіду, котру многі уважають за найліпший його твір. Тут суть важнійші виїмки з його бесіди:

В перших словах Гус заявив, що після його віри, від того, як він віднесе ся до папської буллі, залежить честь Бога і добро церкви і його власної совісти. Його бажанє є, не сказати нічого, що було би противне Христовому закону.

Прощати гріхи може лиш один, Бог. Справді християнський сьвященик має право звільняти грішника від кари і вини, але лише при помочи спеціального обявленя. Розумний сьвященик може дати розгрішенє лише тогді, коли грішник справді жалує того, що образив Бога, если постановляє більше не грішити

і если здає ся на милосердіє Боже, як сказано в книзі Езекиїла 18:20, 21.: »Та душа, що грішить, та й вмерти мусить. Син за вину батькову не буде одвічати, а батько не буде двигати вини синові. Праведність праведного зостанеть ся на йому, та й безбожність безбожного на йому буде. Ба й безбожник, як одвернеться од гріхів своїх, які творив, і буде повнити всі мої постанови, й усе чинити по закону й по справедливості, буде жити, не вмере«. Ніхто не може доступити відпусту, если не доступить ласки Божої.

Папа старає ся роздобути гроші на війну, але духовні власти повинні уживати духовного оружя, а не тілесного; нехай папа заносить молитви, нехай старає ся переконати серце, а коли потреба, нехай понесе смерть. »Мені відомщення, я віддам, глаголе Господь.« Рим. 12:19. О, коби то римський папа прийняв і наслідував в покорі то правило апостола Павла! Ні папа, ні єпископи не мають права воювати тілесним мечем. Їх оружьем повинні бути слези і молитви. Ані не повинен папа давати позволене на війну, де розходить ся о його власну справу, щоби здобути собі світську власть. Гус доказував се зі Св. Письма, і з писань Отців церкви і других учених. Гус признає, що церков має два мечі, духовний і тілесний, але церков, яко збір вірних складає ся з трох частий, з війська, духовенства і народу. Тілесний меч має спочивати в руках тої части церкви, що складає ся з війська. Духовний меч належить до духовенства. І так, як військо не може уживати духовного меча в той сам спосіб, як його уживають свьяшеники, так само тілесного меча не повинні уживати свьяшеники і духовні провідники церкви, бо він належить ся воїнам,

котрих головним обовязком є боронити Христового закона і Його церкви. Ріжниця поміж військом і духовенством є ясна, а також поміж обома мечами. Духовний меч, се слово Боже, як се сказано є в Посланню до Єфесян, голова шеста. Про тілесний меч є мова в Посланню до Римлян, 13:4. »Бо не дармо меч носити; Божий бо слуга він, відомститель гніва тому, хто робить лихе«. Хто уживає духовного меча, той не проливає крови грішника.

Нарід в своїй темноті думає, що має повинувати ся всім розказам папи. Се є ложне понятє. Папи не потреба слухати, коли він скликає хрестоносний похід, щоби знищити своїх ворогів, котрих він перед тим прокляв. Ісус Христос так не вчив. Він дорікав Яковови і Йоанови, коли они хотіли, щоби огонь зійшов з неба і знищив їх ворогів. Нехай папа спитає себе, чому він взиває християн, щоби нищили не Самаританів, але других християн. О, коби то духовенство взяло собі за примір житє Христа і апостолів і в терпеливості і самовідреченю слідували за Агнцем Божим, що бере на себе гріхи світа!

Торговля відпущатами противить ся Сьв. Письму. Петро не спродав Симонови прощення гріхів. Продажа відпущеня гріхів папськими представителями є симонія. Гріхи має ся прощати безплатно. Папська булля не згадує молитви, посту і других добрих діл, — лише гроші. Чому ж папа не шукає захисту в молитві, але уповає лише на золото і срібло? Христос молив ся за Петра, щоби не опустила його віра. Чому-ж наслідники Петрові в хвилях потреби більше налягають на гроші і оружну силу, як на поміч Божу? О, коби то папа пійшов за приміром Христа і заступав ся

за своїх ворогів! Коби то він сказав в імені церкви: »Царство мое не од сьвіта сього«, і чинив добре і благословив тих, що зле про него говорять! Папа бере ся прощати гріхи в своє ім'я, а ми знаємо, що головна власть апостолів була, проповідувати Євангелиє. Навіть каючому ся грішникови папа не має права відпускати гріхів. Чи не відмовив Петро того права Симонови Магусови? Чи не казав йому молити ся, щоби Бог простив йому то грішне бажане? Коли папа приписує собі власть відпускати гріхи, то тим він ставить себе понад Христа.

Щоби папа міг справедливо уділяти відпусти, він мусів би знати, чи Бог одобрює його учинок. Але такого знання він не має, ані від обявленя, ані зі Сьв. Письма. Як може він спродавати то, чого Бог не хоче, аби спродавати? Даючи відпусти папа приписує собі власть Божу, а тої власти Бог не уділив своєму сотворіню. Если папа знає кому гріхи суть відпущені, тогді він знає, котрі суть призначені Богом. Але він про се так мало знає, як про годину, коли помер Петро, або про день посліднього суду. Папа не є ані безгрішний, ані непомильний. Тверджене, що папа не може зблудити, є не лише ложне, але також богохульне; бо если би він не міг зблудити, то був би безгрішний, так як Ісус Христос. Але папи, як і другі люди можуть пійти у вічну щасливість, але також у вічну загладу.

Коли ближше приглянути ся тим папським відпущам, то можна бачити, що они не лише противні наущі Христа, не лише противні нашому розумови, але суть прямо глупі. Возьмім під розвагу таку обставину. Ось живе великий грішник, батькоубійник, злодій, перелюбник. Він довідує ся про спродаж відпустів.

дає гроші на сей хрестоносний похід і папа уділяє йому відпуст від вини і кари. А там живе другий чоловік. Він заховує Божі заповіді і смертельні гріхи не тяжать на його совісти. Він каєся своїх прѣступків, сповідаєся, але відпусту за гроші не купує. Приходить смерть на обох тих людей. Перший, злочинець, з папським відпустом не йде до чистилища, бо викупився від него за гроші, але іде прямо до неба, а другий йде на муки до чистилища.

Папа продає відпусти і для померших. Если би він мав ту власть, то міг би знищити і усунути саме чистилище. Він міг би розгрішити всіх, що суть в чистилищі і уділити їм вічного відпусту і ласки. З папської ласки, ніхто не потребував би вже йти до чистилища, і тогді не треба би вже було молитов церкви за померших. При смерті кожний відразу полетів би до неба і не потребував би більше опіки і помочи церкви.

Папська булля дає однаковий відпуст всім, без огляду на їх гріхи, чи се убійство, чи малі гріхи. Дивне, що папа в своїй буллі не означає, які гріхи і кілько їх може бути прощених, але він виразно зазначає кілько грошей за той відпуст треба заплатити. Если оден чоловік убо несправедливо тисячу людей, а другий чоловік сповнить лише малий гріх, то оба, купивши відпуст будуть увільнені від кари і вини. А если би той, з малим гріхом, мав більше грошей, то мусів би більше заплатити за відпуст без жадної другої причини, лиш, щоби вдоволити папську жадобу грошей. Чоловік, що затагнеся до тої папської війни, може убити св'ящеників, ба навіть папських делегатів і може забрати їх гроші, і все таки може покори-

стувати ся папським відпустом. Хотяй в тім послїднім випадку, Гус сумніває ся, чи папа узнав би важність відпусту, хіба що гроші зістали би йому звернені.

Коли папа скликає хрестоносний похід, щоби мордувати християн, котрі остають під владою Владислава, то він поступає проти науки Христа. Христос казав Петрови сховати меч, і робив докори ученикам своїм, коли они хотїли пімсти на Самаританські оселі. Тому не треба слухати поклику папи. Ми нїгде не читаємо в Сьвятім Письмі, щоби який сьвятий говорив до грїшника: »Я простив твій грїх, я даю тобі розгрїшенє«. Також не знаходимо в Сьв. Письмі, щоби який сьвятий давав відпуст на кілька лїт, або кілька днів від кари і вини грїха.

При кінци своєї бесїди, Гус порівнав папу до тирана. Нї одного, нї другого не треба слухати. Если слова і розпорядженя папи годять ся з Христовим законом, тогди треба їх слухати. Если ж они не годять ся з ними, тогди ученики Христові повинні станути вірно і відважно з Христом, проти всяких папських буль, і повинні бути готовими, коли зайде потреба, зносити трудности, ба навіть смерть. Коли папа уживає своєї сили в спосіб противний Сьв. Письму, тогди противити ся йому не є грїхом, але є нашим обовязком.

Ся розправа Гуса над відпустами дав нам як найкрасший примір його поглядів. Ясно видко, що з точки погляду церкви того часу, Іван Гус був справді єретиком. За основу своєї віри і релїгійних поглядів він не приймає вже середновічної, папської системи. Він кріпко опер ся на Сьв. Письмо, яко найвисшу власть в справах віри і житя. Він учив про свобідну ласку, і що сам Христос прощає грїшників, через що

він виступив проти середньовічної догми о покуті і проти потреби посередництва духовенства. Він заперечив тому, що папи суть непомильні. Він твердив, що прощення гріхів не можна купити за гроші. Він боронив свободи совісти. Він обстоював за тим, що головний обов'язок духовенства є проповідувати Євангеліє.

Давні приятелі опускають Гуса. Наслідок сеї дискусії Гуса був такий, що давні приятелі його на університеті опустили його, ба навіть обернули ся ворожо проти него. Декотрі з них почали отверто боронити папської буллі і стали остро виступати проти науки Векліфа. Станіслав Знайм і Михайло Палеч, приятелі Гуса зі студентських часів, тепер з великою зайлістю почали поборювати Гуса і стали робити на него доноси до церковних властей. Палеч зразу виступав проти відпустів, але опісля перейшов він наглу зміну. Його називав Гус своїм »поважаним учителем«, »давнім приятелем«, і »своїм головним товаришом« а Станіслава він називав »мій учитель, від котрого я навчив ся много добрих річей«. Однак, коли прийшло вибирати між правдою а приятелями, Гус вибрав правду. Про се він так писав: »Палеч є мій приятель, правда є мій приятель, а если обоє вістануть моїми приятелями, то все таки першенство мушу віддати правді.«

Одним з найгірших ворогів Гуса до самого кінця, був Михайло Дайчброд, парох з Праги, котрий одержав почеси від папи Івана XXIII. за те, що ревню боронив католицької віри проти Гуса. Він був провідником ворогів Гуса в Римі і пошираний праським

духовенством, він домагався примірного покарання Гуса.

Поміж приятелями, що вірно держалися Гуса, на найбільшу увагу заслуговує Єронім з Праги, котрий в рік після смерті Гуса, згинув також мученичою смертю. Після промови Гуса на університеті, Єронім також виголосив палку промову, котра незвичайно припала до серця студентам, так що його уважали за героя дня. Опісля Єронім зівстав виклятий яко оборонець Векліфа і враз з другими був вкинений до в'язниці.

Демонстрація проти відпустів. Певно, що ніхто ліпше не бачив і не відчував гидоти поступованя папи, котрий віддав сьвяті річи на безсоромну торгівлю, як Іван Гус. Він ужив всіх своїх спосібностей і вимови, щоби представити народови у властивім світлі, що то є той папський хрестоносний похід і відпусти. А мимо того він всегда поступав з гідністю, спокійно, хотяй твердо. Се умірковане Гуса було ознакою его великої сили. Він ніколи не старався заворушити уми своїх слухачів. За те приятелі і прихильники його не всегда були умірковані і часто в своїй завеликій ревности поривалися до публичних надужить. Під впливом горячої бесіди Єроніма, студенти університету під проводом Вока Вальдштайна урядили публичну демонстрацію проти відпустів. Посеред крикливої товпи студентів їхав віз, а на нім сидів оден студент в убраню безвстидної жінки, обвішаний давінками. У його ніг лежав папір з многими печатками, котрий виглядав як папська булля. До окола воза йшли студенти уоружені патиками а навіть і мечами. Похід сей посував ся головними ули-

цями міста, а звістун викрикували: »Ми несемо писаня еретика на спаленє«. На площі Кароля похід здержав ся, там виставлено шибеницю, а під нею, серед великої радості товпи, спалено папери, котрі представляли папську буллю. В тій демонстрації Ернїм брав чинну участь. Ся подїя еще більше роздула полумя публичного заворушеня.

Перші мученики чеської реформації. Ті публичні неспокої закінчили ся смертю трох молодих людей, Мартина, Івана і Сташка. Той послїдний походив з Польщі і був шевцем. Мартин крикнув в одній церкві, що папа є антихристом, бо оголосив хрестоносний похід на християн. Іван викинув з монастиря сьвященика, котрий продавав відпусти. Сташек запротестував в церкві проти продажу відпустів. За ті проступки радні міста засудили всіх трох на смерть, а щоби відстрашити нарід від подібних вибриків, урядово оповістили, що дня 11. липня 1412. року ті три люди вістануть публично страчені. Скоро лише Гус довідав ся о тїм засудї, чим скорше поспїшив до радних міста, щоби вставити ся за засудженими. З ним пішли деякі професори університету і товпа студентів. Гус знав, що тих трох людей мало потерпіти смерть за те, що переняли ся його наукою і тому заявив урядникам, що він готовий пійти на смерть місто них, бо провина, яку они поповнили, є радше його як їх. Урядники побачивши кілька тисяч нарѣда перед мїйською галею, налякали ся і по короткій нараді запевнили Гуса, що тим молодим засудженим нічого не стане ся. Гус прийняв запевненя урядників з повним довірем, оповістив про се зібраний нарід і завізвав

Його, щоби розійшов ся. Скоро тільки нарід розійшов ся, радні міста казали катам відвезти молодих в'язнів на бік і там постинати їм голови. Кати сповнили своє кроваве діло а вістка про се скоро розійшла ся поміж народом. В одній хвили наплили товпи народа зі всіх сторін і знайшли тіла убитих. Якась набожна жінка прикрила тіла полотном, а многі з товпи замочили свої хустинки в крови мучеників. Скоро утворила ся похоронна процесія і серед співу жалібних гимнів, занесено убитих до Бетлємської каплиці і похоронено їх. Ся кровава подія пригнобила Гуса. Він в смутку і жалобі усунув ся на самоту і не брав участі в похороні. Дперва по кількох днях, коли прийшов до себе, він риголосив похоронну проповідь на память тих трох молодих мучеників.

Великість Гуса показала ся в тім, що, хотяй рада міста віроломно стратила тих трох молодих людей, він остав ся уміркований, і в своїх проповідях безпосередно по тім учинку, і словом не згадав про ганебний поступок уряду. Гус знав, що горячіше слово з його уст булоби паливом до розбудженого гніву народа, і могло довести легко до кровопролитя. Вороги його казали, що Гус налякав ся, але він знав, що до міста спроваджено значну військову силу, щоб кровію усмирити всяке публичне заворушене. Тому то він мовчав про ті справи а старав ся лише укріпити нарід в чистій вірі. Много Пражан пішло за приміром Гуса і в короткім часі настав в місті супокій.

Відновленє XLV. артикулів проти Векліфа. Вороги Гуса були того переконаня, що причиною всіх заворушень в Празі є наука Векліфа, і що доки не ви-

корінить ся вї зі серця людей, доти не буде мира в містї. За позволенем короля, дня 10. липня 1412. року зібрав ся на нараду університет, щоби потвердити своє попередне рішенє з 1410. року, коли то XLV артикулів з писань Векліфа осуджено і заборонено їх признавати, чи то в тайні, чи то публично. Вісьмох визначних професорів, між ними давні приятелі Гуса, Палеч, Станіслав і Андрій Брода, остро осудили ті артикули яко повні ложи і ересї. До давних XLV артикулів додано еще шість нових. На підставі їх, кождий, що не признавав Сьв. Тайн і права розгрішення церкви, так як учила католицька церков, мав бути покараний карою назначеною для еретиків. Ту саму кару стягали на себе всі ті, що не віддавали належної почеси мощам; що говорили, що прийшов вже антихрист предсказаний Сьв. Письмом; що не вірили в ті звичаї церкви, котрі не були ясно означені в Сьв. Письмі; що твердили, що сьвященик при сповіді не має права відпускати гріхів; що пала не має права кликати християн до борби з християнами в обороні апостольського престола, і що він не повинен спродавати відпустів, щоби зібрати гроші на ту війну.

Король прийняв то рішенє університету і видав розпорядженє прогнати з краю всіх тих, що держали ся противних наук. Рівночасно однак король бажав залагодити ту трудність в мирний спосіб. В тиждень пізнійше відбули ся в мійській гали збори професорів університету і духовенства, на котрих потверджено рішенє університету. Але в тім самім часі зібрани ся на університеті другі професори і многі студенти і запротестували проти осудженя артикулів Векліфа,

без совісного розібраня їх. Тут знова виступив Гус в обороні Викаліфа і сказав, що не можна осуджувати жадної науки, если Сьв. Письмо єї не осуджує. Він казав дальше, що ті, що перестануть проповідувати Слово Боже, або перестануть слухати його через те, що діткнуло їх папське викляте, будуть осуджені яко зрадники на посліднім Суді; що кождий диякѡн і сьвященик має право проповідувати без огляду на се, чи папа або єпископ дозволить йому, або ні; що десятина складана вірними на церков не є обовязком, але милостинею; що ніхто, если находить ся в смертельнім грісі не може правосильно уділяти Сьв. Тайни; і що король може відобрати матеріяльну поміч тим сьвященикам, що не сповняють совісно своїх обовязків. Гус твердив дальше, що ані папа, ані єпископ, ані жаден живучий чоловік не має права заборонити сьвященикови, або дияконови проповідувати Слово Боже.

Гус збиває рішеня своїх противників. Через відновленє артикулів проти Викаліфа, публична думка в Празі знова заворушила ся. Гус був утверджений в своїх переконанях і був певний своєї побіди, если тільки противники дадуть йому спосібність. Спосібність прийшла, коли Гус і вісьмох профєсорів, котрі осудили Викаліфа, знайшли ся разом на послуханю у короля. Там Гус визвав своїх противників, щоб станули з ним до диспути під таким услівем, що если они докажуть своєї правди, тогдї він радо піде на смерть яко єретик, если ж він докаже своєї правди, судьба єретиків має стрінуту їх. Але профєсори не прийняли визову. Они чули в своїм серцю, що правда не є по їх стороні.

Не маючи иньшої ради, Гус дав публичну відповідь на рішене вісьмох професорів. Головно розходило ся тут о се, чи папські буллі про відпусту суть правосильні, як се твердили професори і яку власть має папа. Гус вже попередно виступив був проти папської власти на підставі науки Нового Завіту. У теперішній своїй відповіді він повторив попередні закиди а відтак взяв ся збивати твердження кожного професора з окрема. Гус зазначив, що треба зробити ріжницю поміж рішеннями апостолів а рішеннями папи. Папські буллі треба прийняти лиш тогді, коли они годять ся з Євангелиєм Христа і Посланнями Апостолів. Папські буллі були часто відкликувані або змінювані, а на випадок смерти папи, тратили свою силу. Буллю папи Івана XXIII., що скликувала хрестоносний похід на Владислава, ані Французи, ані Англіїці не дозволили оголосити у себе. Папські делегати не сміли навіть показати ся в тих краях. А тим часом Чехи з заячим серцем прийняли ті буллі і дозволили на продаж відпустів.

Що папа є помильний, се видно з досьвіду і слів апостолів. Коли апостол Павло їхав до Дамаску, обявлене Боже задержало його, а письма, які він мав від церкви в Єрусалимі, стали ся неважними. Подібно і папа видав письма, котрі виклинають людей, що суть вірні чистому зановови Христа і віддає їх світським урядам на покаранє. Апостоли Петро, Павло, Йоан і Яків посилали поздоровленя і заохоту другим церквам а не проклони. Петро називав папський осідок не Римом, але Вавилоном. Він писав: »Витає вас вибрана з вами церков в Вавилонї«. Він не писає до них: »Давайте гроші«. Він не проклинав і не виключав з

церкви тих, що проповідували Євангеліє, але він писав до них: »Благодать вам і впокій нехай умножить ся.« Христос не переслідував тих, що розпинали Його, але молив ся за них. А тут папська булля проклинає Владислава і його приклонників, яко схизматиків, зрадників, богохульників, еретиків і заговірщиків проти церкви і домагає ся їх покараня. Христос учив, щоби люди благословили тих, що їх проклинають і любиди своїх ворогів.

Священик може розгрішати і давати відпуст лиш тогді, коли Бог перед тим відпустив. Навіть світський чоловік може відпускати гріхи, як се видно з Господньої молитви. Церков каже, що право відпускати гріхи походить від тайни хрещення, коли то священик увільняє душу від мук пекла і чистилища. Если дитина умре зараз після хрещення, то йде прямо до неба. Але рівночасно учить церков, що на випадок потреби, світський чоловік, ба навіть жінка може уділити тайни хрещення. Чи з того виходилоби, що і світські люди мають право відпускати всі гріхи? Виречене »Розгрішаю тебе«, властиво належить до самого Бога, а не до папи або священика.

Папи римські убирають ся в царські убори і золотий вінець. Не так робив Христос і його апостоли. Апостол Петро не заборонив похоронити Ананію і Сафіру, а папа відмавляє похорону тим, що не повинують ся його буллям. Ріжниця поміж житем папів, кардиналів і духовенства а житем апостолів є така велика, що если би они хотіли прогнати бісів даною Христом силою, то біси сказали би: »Ісуса ми знаємо, і Петра і Павла і других апостолів, але хто ви єсьте?«

Папа і духовенство не мають права уживати тілесного меча. Христос казав Петрови сховати меч. Папа каже, що він хоче покарати смертю тих, що не піддають ся його власті. Але жидів він не карає, хочай они не признають Христового закона.

А що робити з еретиками? Чи засудити їх всіх на смерть? Чоловік не може вірити, хіба що з власної, свободної волі. І еретиків не можна насилувати, але треба лагідно і з любовію довести їх до правдивої віри в Христа і в Його закон.

З відки має папа право оголошувати війну проти еретиків? Хто дав йому то право? Если би папа мав ту саму власть, що апостол Петро, то він зачав би війну найперше проти тих, що рабують Христову церкву. Він би мусів вести війну зі самим собою і своїм духовенством. Але очевидно, папа не є всевідучий і не знає всього, що могло би принести користь церкві. Він міг би поступати у всіх випадках так, як Петро поступав, если би він всегда був наповнений Духом Божим. Що до смерті Ананія і Сафири, то не Петро, але Бог поразив їх, щоби скріпити віру церкви. Через пророчу силу, Петро відкрив їх облуду і предсказав смерть Сафири. Се учинив він не для власної користі, але в справі Божій.

Папа повинен уживати такого оружя, яке описує апостол Павло в послідній голві свого Послання до Фісесян. Там він довідає ся, що духовним мечем є Слово Боже. До того духовного меча, папа і єпископи повинні додати еще молитву і слези.

Та Гусова відповідь на рішене його противників, що станули в обороні палської буллі, наглядно показує, що Гус зірвав зі середновічним понятєм про власть

церкви. Після науки Гуса, основи церкви суть чисто духовні. Ціль церкви є переконати грішника, поправити його блуди і ізцілити його рани, а не уживати сили проти него. Засуджувати єретиків на смерть, церков не має права. Обовязком церкви є спасти грішника через проповідь Євангелия. Віра тогди є правда, коли походить з добровільного серця.

Ті рішучі слова Гуса много причинили ся до освідомлення народа в науці Сьв. Письма. Хотяй приятелі опустили його, зате зискав він нових приклонників посеред шляхти і простого народа. Здавало ся, що чиста справа Гуса таки віднесе побіду.

РОЗДІЛ 5.

ІВАН ГУС НА ВИГНАННЮ.

Справа Гуса в Римі. Зі зростом популярності Гуса в Чехії, змагала ся діяльність його ворогів в Празі і в Римі. Они уживали всяких способів і кожної нагоди, щоби лише придавити його і його науку, запевнити своє існуванє і заслужити ся перед папою, яко вірні оборонці католицької церкви. Найперше посипали ся на него безіменні оскаженя, що він підкопує повагу духовенства. Гус дав різьку відповідь свому, як він каже, »скритому ворогови« і вияснив, чому він виступає проти блудів духовенства. Гус сказав у своїй відповіді, що він не підкопує поваги духовенства, але його борба є проти несовістних і неморальних сьвящеників. В тій борбі він йшов за приміром Ісуса Христа, котрий плакав над Єрусалимом, який опісля зівстав зруйнований Титом. Христос увійшов до сьвятині, робив докори тим, що продавали голуби і вигнав їх. Чеський король Кароль IV. карав ледачих сьвящеників. В небі пробував стан сьвященичий, котрий складає ся з тих людей, що пожертвували себе Господеви. Той сьвященичий стан і духовенство, що сповняє свої обовязки на землі, по правді поступає, коли дорікає злим і несовістним сьвященикам.

Окрім того в 1412. році підчас противідпустових

заворушень в Празі, місцеве духовенство післало до Риму дві скарги на Гуса. Они назвали Гуса еретиком, приклонником Викаліфа і противником папських відпустів. Они заявили, що »кождий еретик і схизматик заслугує на місце де пробував диявол і його ангели, в полуміні вічного огню«. Они просили папу, щоби віддав Гуса і його прихильників свѣтським властям до покараня, бо інакше годі охоронити невинних людей перед тими вовками.

Дальшим поведенем справи проти Гуса в Римі заняв ся Михайло Дайчброд, званий також »де Кавсіс«, задля своєї заїлости до Гуса в обороні правдивої віри. Михайло де Кавсіс мав як найгіршу славу. Його знали яко чоловіка несовісного, брехуна, злодія і ошуканця. Обікравши короля Вацлава в однім підприємстві, він удав ся до Риму і там як раз надав ся до служби папі Іванови ХХІІІ. Він головно причинив ся до того, що Гус зістав засуджений на смерть.

Завдяки заходам Михайла де Кавсіс, справа Гуса в Римі зістала відновлена. Єї віддано до порішення кардиналови Петрови Стефанесчі. Два оборонці Гуса, що поїхали до Риму боронити його справи, зістали вкинуті до вязниці. Кардинал Стефанесчі після наради з другими, потвердив викляте Гуса, видане попередно кардиналом Кольонна і зробив його тяжким виклятем.

Викляте Гуса. Се тяжке викляте Гуса було виражене в найострійших словах. Всі вірні мали уникати того »ледачого сина церкви« у всіх місцях, публичних і приватних, при їдженю і питю, при розмові, при ку-

пні і при продажі. Мали відмовити йому всякої гостинності, огня і води. Если би Гус позістав під тим тяжким виклятем через двацять і три дні, тогді по всіх церквах, каплицях і монастирях, у всі дні сьвяточні і неділі мало бути проголошено, серед церемонії гашеня сьвічок і киданя їх об землю, що Гус знаходить ся під тяжким виклятем. Кожда місцевість, деби він задержав ся, сейчас підпадала під інтердикт через весь час його побуту там і через оден повний день шля його відходу. Тогді служби Божі мали відправляти ся при замкнених дверях а тайни Причастія мало уділювати ся лише хорим.

Если би Гус помер тогді, коли на нїм тяжіла се тяжке викляте, то не вільно було його похоронити. А если би вже його похоронили, коли кинено на него клятву, тогді тіло його мало бути викопане з гробу, бо »через свій заговор і погорду для апостольських розпоряджень, він став ся негідний християнською похорону.« На знак вічного проклятя мало ся кинути три камені на хату, в котрій би він пробував. Вірні Христові були перестережені, щоб не мали нічого спільного з тим нещасним, чи в розмові, чи стоячи, чи вставаючи, підчас ходу або підчас їзди, при поздоровленю або при зносинах, при їдженю і питю, при вареню або при роботі, при купованю або продажі; не сміли давати йому ні одежи, ні чобіт, ні напитуку, води, ані других житевих потреб; не сміли потішати його ані давати якої небудь помочи. Если би хто поважив ся зломати ту заборону, то підпадав під ту саму клятву, що він.

Так отже кинено на Гуса клятву Каїна, о скільки се було в людській силі. Його позбав-

лено средств до життя і всякої людської помочи.

Подібні безмилосердні і може навіть страшніші прокляття католицька церков кидала вже попередню. Папи римські свobodно викликували всі грози сего світа і не вагали ся переносити їх в житє позагроbove. Так приміром папа Климентій VI. видав року 1346. буллю проти баварського князя, такого змісту: »Нехай він буде проклятий, коли виходить, або приходить. Нехай Господь поразить його скажениною, сліпотою і божевілем. Нехай небо пішле на него всі громи. Нехай гнів всемогучого Бога і апостолів Петра і Павла спалить його в сїм і будучім житю. Нехай земля розступить ся під ним і проковтне його живого. Нехай всі сили світа побють його і всі св'яті помішають ум його та пімстять ся на нїм на сїм світі«. В тій буллі папа прокляв на знищенє мешканє князя а його діти на затрату. Він сказав дальше: »Нехай упаде клятва на батька, щоб власними очами оглядав загубу своїх дітей«.

Такий був дух Риму. Якже відмінний був дух Івана Гуса, котрий бажав приноровити до щоденного життя слова Божі: »Не судить, щоб вас не суджено«.

Гус апелює до Ісуса Христа. Гус бачив наглядно що від церковного суду справедливости не дістане. Апелювати до загального собора церкви не було що, бо ніхто еще не знав, коли той собор збере ся. Апелюване до папи Івана XXIII. не принесло жадної користи. Тому Гус рішив ся апелювати до справедливого судії, самого Ісуса Христа. Тяжке викляте кинене на него з Риму відобрало йому всякі спосібности до життя, окрім самого життя. Проти того отже викляття заапелював Гус до Найвишого Судії. На початку апелю Гус подав своє ісповіданє віри. Він заявив,

що вірить в одного Бога в трох особах; що Ісус Христос потерпів несправедливу і гірку смерть, щоби спасти від заглади тих, що були вибрані від сотворення світа; що Ісус Христос полишив своїм ученикам найкрасший примір самопожертвования і науку, щоби з огляду на його пам'ять віддали свою справу всемогучому, всевідучому і вселаскавому Господеви. Гус молив дальше о Божу поміч і витривалість посеред ворогів, котрі зле говорили на него, робили заговори на него і голосили, що Бог опустив його. Гус навів приміри Івана Золотоустого, Андрія з Праги і Роберта з Лінкольна, котрі апелювали від церковного суду і папи до »найвисшого і найсправедливішого судії, котрого не ошукають ложні свідки, анї не дасть ся налякати.« В своїм апелю Гус згадав про діяльність Михайла де Кавсіс в Римі. Він згадав, що вже через два роки папа Іван XXIII. не хоче дати послуханя його оборонцям, анї не звертає уваги на свідощтво університету в його справі. Також пояснив він, чому не ставив ся в Римі на поклик папи, бо його життя було zagrożене если би був пустив ся в дорогу. Після канонічного закона, його повинен був судити безсторонний суд, і то там, де його проступок мав зістати сповнений. При кінци свого апелю Гус віддав ся під опіку »найсправедливішого судії, Ісуса Христа, котрий знає, хоронить і судить совершенно слухну справу кожного чоловіка і винадгороджує своїх слуг.«

Друга папська булля. Перша папська булля, котру привезено до Праги в серпню 1412. року, зістала сейчас переведена в жите. Єї тяжкі наслідки дали ся скоро відчути в місті. Духовенство перестало

уділяти Сьв. Тайн, навіть хрещення, а мерців ховано без похорону. Кажуть, що деякі з королівського двора помагали хоронити померших. Всі звернули увагу на Гуса, а давні його приятелі як Палеч і Станіслав почали нападати на него в проповідях. Станіслав витикав Гусови, що він боронить науки Вיקліфа, а Палеч назвав його ще більшим еретиком як Сабелій і Арій, бо мав смілість заступати ся Сьв. Письмом. Він говорив дальше: »Ми з нашою вірою можемо йти де нам сподобав ся а Гус і його прихильники не відважать ся показати за границю, бо в Німеччині, або в Римі, если не відречуть ся своєї віри, спалять їх на кострі«.

Але перша булля не вдоволила ворогів Гуса. Їх перша перемога в Римі не була еще повна. Знова за посредством Михайла де Кавсіс узискали від папи Івана ХХІІІ. другу буллю, котра була спеціально звернена проти Гуса. В тій буллі папа видав вірним приказ зловити Гуса, віддати його в руки архієпископа Праги або єпископа з Літомишля, засудити його і віддати на смерть. Також папа зажадав в тій буллі, щоби Бетлєемську каплицю, »се гніздо еретиків«, зруйнувати і знищити до основи. Окрім того, папа еще раз кинув інтердикт на місто Прагу.

Сейчас після проголошеня сеї буллі зібрало ся много Німців і Чехів, що були противні Гусови і під проводом Хотєка хотіли виконати папський приказ і зруйнувати Бетлєемську каплицю. Але їх замір не удав ся, бо не допустили до того вірні, що зібрали ся в каплицю на Богослужєнє. Тоді на зборах в мійській галі вороги Гуса домагали ся виконаня папського розпорядженя, але більшість присутних Чехів

заявила ся проти сего. Єще раз пробувала зфанатизована товпа зруйнувати каплицю і піймати Гуса, але Гусові приклонники відперли їх. З другого боку партія Гуса, або Гусити, не дали ся так легко побороти і були приготовані на всякий випадок. Тепер настали такі обставини, що кожний мусів стати або по стороні Гуса, або проти него. Число Гуситів незвичайно зросло. В тім часі прийшло до вибору ректора університету і Гусити віднесли сьвітлу побіду, вибравши Прахатича, котрий був щирим приятелем Гуса і позістав таким до самого кінця. Королева Софія остала ся вірною Гусови і дальше ходила на Богослуженя до його каплиці. Іван Єсенич, оден з оборонців Гуса що їздив в його справі до Риму і там зістав увязнений, утік з римської вязниці до Праги і тут в публичній диспуті доказував, що засуд Гуса є безправний. Гус сказав, що папа Іван XXIII. і його кардинали зістали підкуплені його ворогами. Они подіставали в дарунку коні, срібне начине і другі дорогоцінні річи і тому рішили на його некористь. Одною з причин чому Гус програв в Римі було те, що Єсенич не хотів підкупити папського суду.

Гус йде на добровільне вигнанє. Папський інтердикт кинений на Прагу зістав точно і без милосердія переведений і мешканці міста почали болісно його відчувати. Нічого не могло спасти міста від тої церковної кари, лише смерть або виїзд Гуса. Гус знав про се дуже добре і много через се терпів. Король Вацлав хоч на ділі був прихильний Гусови, однак не мав досить відваги задирати ся з римським папою. Він знав, що в минувшині папи нераз скидали непослухних королів і на їх місце ставили нових. Він

бояв ся, щоби папа не зробив того з ним і не іменував Жигмонта королем чеським. Тому Вацлав порадив Гусови, щоби виїхав з міста і освободив Прагу від інтердикту. Гус по глибокій застанові згодив ся на се. Він не мав сумніву, що справа, котрій він так ревно віддав ся, знайде і без него гідних оборонців. Так отже в жовтню 1412. року Гус удав ся на добровільне вигнане і замешкав в замку Козі Градек, власности Івана з Усті, в полудневій Чехії. Там пробував Гус аж до свого виїзду на собор в Констанції, 1414. року, **хотая між тим кілька разів приїздив до Праги.**

Коли не стало Гуса, нарід питав ся за ним де він є, **хотая ніхто не думав, що він не жиє.**

Виїхавши з Праги Гус спас місто від папського інтердикту. За те вороги його використали ту обставину і почали ширити поголоски, що король вигнав Гуса з міста. Декотрі навіть казали, що він утік з Праги зі страху. Навіть на суді в Констанції, 1414. року, закидали Гусови, що »його прогнано з Праги задля ворохобні і непослушеньства«. А тим часом добровільний виїзд Гуса з Праги був причиною великої його журби, чи добре він учинив чи ні, коли опустив місто. Пишучи до своїх приятелів при кінци 1412. року, він заявив, що добровільно виїхав з Праги наслідуючи Христовий примір. На оправдане свого поступку він наводив цитати зі Сьвятого Письма: »Шукали знов тогді його схопити, та вхиливсь од рук їх«. Йоана 10:39, і »Ісус же більш не ходив явно по Юдеї, а пішов з відтіля в землю близько пустині«. Йоана 11:54.

Синод в Празі. Як раз в тім часі, зараз по виїзді Гуса з Праги, зістав іменований на місце Альбіка новий архиепископ для Праги, Конрад Вехта, котрий

опісля станув по стороні Гуситів. В порозуміню з ним і з двома другими єпископами з Оломуця і Літомишля, король Вацлав скликав до Праги надзвичайний народний синод, котрий зібрав ся 6. лютого 1413. року, що-би вже раз залагодити »ту заразливу релігійну суперечку поміж духовенством«. Тому синодови предложено меморіяли теологічного факультету і Гуса, в котрих означено усліва, на яких релігійний мир може бути привернений до життя. Гус не міг явити ся на синоді, бо на нїм тяжіла папська клятва, тому його справу підняло ся боронити двох людей, Єсеніч і Якобелюс, про котрих еще не раз будемо чути.

Меморіал теологічного факультету виготовили Станіслав Знайм і Палеч. Они заявили, що не можна противити ся урядовим рішенням церкви. Праське духовенство не має права судити, чи папське розпоряджене є справедливе чи ні. Чехи всегда держали ся католицької науки про Сім Тайн, про почитане мощів і про відпусти. Чехія всегда придержувала ся лише римо-католицької науки і ту добру славу треба заховати хотяй би навіть прийшло ся ужити як най-острійших средств.

Они також заявили, що папа є головою а кардинали суть живим тілом римської церкви. Они суть наслідниками Петра і других апостолів. До них належить означати віру католицької церкви для цілого сьвіта і очистити її від всяких блудів.

Дальше они вказали три причини непорозумінь в Празі. Перша причина була та, що в Празі не прийнято виклятя наук Векліфа зібраних в XLV параграфах і його поглялів на Сім Тайн.

Друга причина була та, що деякі ложно учили, що

не римський папа, але Св'яте Письмо в жерелом власти і авторітетом в справах віри.

Трета причина непорозуміння була та, що деякі твердили, що рішення папи не суть кінцеві, але що можна від них відделікати ся.

При кінци свого меморіялу они предложили услів'я, на яких можна заключити релігійний мир. Ті услів'я суть слідуєчі: 1. Щоби всі доктори і професори університету зложили присягу в присутности архієпископа і других достойників церкви, що они не признають наук Викаліфа зібраних в XLV параграфах. 2. Що они приняли Сім Тайн і почитане відпустів і мощів так, як учить римська церков, котрої головою є папа а тілом кардинали. 3. Що они піддають ся всім рішенням папи і достойників церкви у яких небудь справах. 4. Що наука Викаліфа про Сім Тайн зістане оголошена за противну католицькій науці і за ложну. Окрім того они домагали ся, щоби всі ті професори, духовні і св'ятські, що відмовлять присяги, зістали викляті і прогнані з краю яко еретики. Ріжні пісні, що студенти сьпівали по улицах, висьміваючи противників Гуса, мали бути строго заборонені. Мало бути строго заборонене Гусови де небудь проповідувати, як довго тяжіла на нїм клятва. Однак они готові вставити ся за Гусом в Римі, если він і його приятелі приймуть висше наведені чотири услів'я згоди.

Гус у своїм меморіялі заперечив тому, що в Чехії суть еретики; сего ніхто не доказав. Його самого викляв Рим на підставі ложного донесеня. Він згадав, що недавно тому Станіслав і Палеч боронили многих артикулів Викаліфа, котрі тепер осуджують. Він

покликав ся на торжественну угоду поміж архієпископом Збінеком, університетом і ним, підписану 6. липня, 1411. року, котру зломав архієпископ. Він домагав ся, щоб йому було вільно станути перед народним синодом і відповісти на закиди. А если не докажуть йому вини, тогді Рим повинен бути повідомлений, що в Чехії нема еретиків. Також інтердикт повинен бути знятий а папська заборона проповіді Євангелія повинна бути усунена.

Після нашого способу думаня, домагане Гуса щоб поставили його перед синодальний суд, видає ся зовсім справедливе. Однак зовсім інакше понимала справедливість католицька церква в XV. віці. Чоловік не мав права розбирати, чи папа рішив по справедливости чи ні. Рішене папи було найвисше і не було від него відклику. В католицьких судах придержували ся інквізиційної засади, уважати за винного кожного, на кого паде підозріне і кладено на него обовязок доказати, що він не є винуватий. Тепер ми понимаємо ту справу зовсім відворотно; кожного чоловіка уважав ся за невинного, доки йому не докаже ся вини. Так отже папа був з гори запевнений, що суд його мусить бути прийнятий, хотяй би навіть був так несправедливий як в справі Гуса. А хто би поважив ся не прийняти в покорі засуду папи, на того мав він двоякий меч, меч духовний, що відбирав йому спасенне душі, і меч тілесний, що відбирав йому жите.

В обороні меморіялу Гуса станув Якобелюс. Він домагав ся переслуханя Гуса після правил Христового закона. Він також домагав ся слідства і покараня тих съвященників, що поповнили сімонію, пере-

люб і другі тяжкі гріхи. Они мали відречи ся съвітових посіlostей і власти. Іван Гус і його сторонники старали ся своїми проповідями привернути нарід до послушеньства Христовому заенови. А если хто кинув на Чехію пятно, що се край еретицький, то пятно Чехії не пошкодить, так само як оно не пошкодить вірному дитяти Божому.

В кінци предложили свій меморіал професори університету. В головних точках они спротивили ся предложениям Палеча і Станіслава. На самім початку они заперечили тому, що папа є головою церкви а колегія кардиналів є тілом церкви. Не папа але Христос є головою церкви а всі вірні християни суть тілом. Також ложно є говорити, що папа і кардинали суть одинокими наслідниками Петра і апостолів. Всі єпископи і съвщеники суть їх наслідниками. Також ложне є тверджене, що папі належить ся послушеньство у всіх річах. Папи були еретиками, они часто відкликували свої буллі, часто блудили і робили помилки. Чеське духовенство не мусить повинувати ся виклятю Гуса тому, що оно вишло з Риму, так само, як не мусить повинувати ся самому дяволу тому, що наші прародичі повинували ся йому. Пилат засудив Ісуса тому, що духовенство і нарід його засудив. Чи після того розумованя належить засудити Гуса тому, що папа його засудив?

Ті всі меморіали предложено єпископови з Літомишля, котрий не був присутний на синоді. Він видав своє рішене дня 10. лютого, 1413. року. Його рішене було неприхильне Гусовій справі. Він наказав строго слідити, чи нема на університеті яких еретиків. Гусови заборонено проповідувати і писати

письма в чеській мові. Він сказав, що угода Збинека з Гусом була неважна, бо папа її не потвердив. Справа Гуса має бути рішена в Римі, так як справа апостола Павла була там порішена. Окрім того він представив Гуса як хитрого лиса, еретика і брехуна.

Єпископом Літомишля був тогді Іван Бука, котрого також звали »Зелізним Єпископом«. Гус не мав більше завзятого ворога від него. На Соборі в Констанції він постійно домагався кари смерті для Гуса. Коли Гус зістав спалений, Собор приказав йому здавити ворохобню Гуситів в Чехії.

Листи Івана Гуса. Тим часом Гус перебував на вигнанню далеко від Праги і від релігійної борби, хоча він завжди був докладно поінформований про те, що там діяло ся. Про стан його ума і почувань на вигнанню, ми довідуємо ся з його сімнадцять листів, котрі заховали ся по нинішній день.

В тих листах він пише про свою велику внутрішню борбу і непевність, чи добре він зробив, що опустив Прагу і удав ся на добровільне вигнанне. Сьвяте Письмо вказувало дві дороги. В однім місци Сьвяте Письмо говорить: »Пастир добрий душу свою кладе за вівці. Наймит же й, хто не пастир, що не його вівці, бачить вовка йдучого, та й кидає вівці, та й утікає; а вовк хапає їх, і розсипає вівці«. Єв. Йоана 10:11, 12. В другім місци Сьвяте Письмо говорить: »Коли ж вас гонити муть у тому городі, втікайте в инший.« Єв. Мат. 10:23. Гус роздумував над тими місцями з Євангелія і не був певний котре має вибрати.

Гус писав в однім листі, що він не є певний чи не паде на него вина за те, що виїхав з Праги і через

те здержує Слово Боже від свого народа. Если би справді упала на него вина, що він втік перед правдою, тогді він молить Бога, щоби дав йому спосібність умерти за ту саму правду. »Інтердикт і папська клятва«, писав він, »заборонили хрестити дітий і хоронити померших«. Через те повстало серед народа велике заворушене. Если ж би він тепер вернув ся до Праги, то негодоване певно зросло би дуже скоро. »Чи я добре зробив що виїхав, чи зле, я не знаю«.

Мимо того підчас свого вигнання Гус кілька разів відвідував Прагу а перший раз був там на Рождество Христове, 1412. року.

В иньшій листі написанім до своїх приятелів з Бетлєемської каплиці Гус говорить, що вже від кількох літ диявол не дає йому спокою а однак і одного волоска не струтив йому з голови. Противнож, його радість і щасте душевне збільшило ся. Христос терпів від сьвящеників і фарисеїв, так само і слуги Божі не повинні дивувати ся, коли їх переслідують слуги антихриста, котрі суть о много гірші від фарисеїв. Христос сказав: »Оце я посилаю вас, як овечок між вовки; тим бувайте мудрі, як вужі, та тихі, як голуби. Та й стережіть ся людей: бо вони видавати муть вас у судові зборища.« Мат. 10:16, 17. Він писав дальше, що чув, що вороги мають зруйнувати Бетлєемську каплицю і мають заборонити проповідувати Євангелиє по других церквах. Але він надіє ся на Бога. Они нічого не докажуть. »Гуска, освовний, домашний птах, передре ся через наставлені на ню сіти, коли другі птиці далеко сильнійші від неї зловлять ся у наставлені пута. Если правдивий Бог є з нами, то хто є в силі відділити нас від Него? Головні сьвя-

щеники, письменники і фарисеї, Ірод і Пилат і другі в Єрусалимі осудили правду і наложили кару смерті на Христа. Они назвали Ісуса еретиком, они викляли його і поза мурами міста роспняли як злочинця. Але Христос воскрес, став яко побідник і на своє місце післав дванадцятьох проповідників. Если правдивий Бог, наш могутий і праведний Зашитник буде з нами, то задуми ворогів наших не пошкодять нам.

До своїх приятелів в Празі він писав, щоби памятали що Христос прийшов відділити чоловіка від чоловіка і що було предсказано, що появлять ся многі ложні пророки, котрі будуть зводити людей. Але нехай они також не забувають на обітницю, що і волос не упаде їм з їх голови і нехай остануть ся вірними нащадки Христа.

В однім письмі він писав: »І що ж в кінци ми страtimo, если задля Христа ми стратимо маєтки, приятелів, почести сего світа а навіть наше нужденне життя? Тоді справді зістанемо визволені з нужди теперішнього світа а одержавши сто раз більше добра і приятелів і більше совершену щасливість, смерть вже не відбере від нас тих річей. Бо хто умирає задля Христа, той побіджає. Той увільняє ся від всякої нужди і зискує вічну щасливість, до котрої Спаситель хоче нас всіх привести«. При кінци сего письма він просить своїх приятелів, щоби молили ся за тих, що проповідують Слово Боже і за него, щоби він еще міг голосити Христове Євангелиє і писати проти злоби антихриста. Людське прокляте не має значіння, лише Боже прокляте приносить шкоду«. »Хотяя я ще не є вкинений до вязниці«, писав він, »однак я є готовий померти задля Христа«.

Пять листів написав Гус з вигнання до свого прия-

теля Християна Прахатича, ректора університету. Він напоминає його і товаришів, щоби були готові на велику борбу, яка незадовго наступить. На пропозиції в меморіалі Палеча і Станіслава він ніколи не згодиться, хочайби навіть приготовано огонь, щоби його на нім спалити. Він писав далше: »О много ліпше є добре умерти, як зле жити. Чоловік не повинен жахати ся кари смерти. Скінчити теперішнє жите в ласці Божій значить тільки, що увільнити ся від муки і нужди. Той що боїть ся смерти, тратить радість житя. Понад все побіджає правда«.

В иньшій писемі до Прахатича він каже, що »не може згодити ся з тою наукою, що папа є головою Римської Св'ятої церкви, а кардинали суть єї тілом, бо тогді мусів би прийняти всі науки і рішеня тоїж церкви«. Тогді всі постанови папів були би правосильні, а хто не повинував би ся їм, бувби упертим єретиком, гідним спаленя. Папа Боніфатій сказав, що Вацлав не має бути Римським королем а Жигмонт не має бути королем Угорщини: виходило би, що жаден з них не є тепер королем. Всі знають, що Ліберій і другі папи були єретиками. Если папа живе після Христового закона, тогді можна уважати його за голову католицької церкви о скільки він править нею. Если ж жите його є противне Христови, тогді він є рабівник, злодій і головний антихрист.«

Королівсьна комісія. Тим часом король не устав в своїх змаганях завести релігійний мир в Празі. Коли Синод не приніс бажаного успіху, король Вацлав іменував комісію, зложену з архиепископа Альбіка, з ректора праського університету Прахатича і двох иньших людей і припоручив їм пөгодити обі спорючі

партії. Комісія збрала ся на нараду зараз по Великодні 1413. року і покликала на переслуханє сторонників і ворогів Гуса. Обі партії згодили ся прийняти рішенє комісії а вели би хто зломив угоду, мав заплатити за кару значну суму грошей і мав бути прогнаний з держави.

Що до Сьвятих Таїч. обі партії згодили ся прийняти науку католицької церкви. Коли прийшло означити що то є церков, Палеч і другі противники Гуса твердили, що церков, се папа і кардинали. Сторонники Гуса казали, що церков се є збір всіх вірних з Христом яко головою і папою Його заступником. Комісія взяла під розвагу ті питаєня і рішила між иньшим, що Палеч і Його партія мають написати до папи, що в Чехії нема жадних єретиків. На се противники Гуса не згодили ся і на підставі угоди, силою королівського розпорядженя зістали прогнані з Чехії раз на все. Їх уряди віддано приклонникам Гуса.

Була се велика побіда для партії Гуса, котра майже цілковито занепадала тепер в Празі. Єще один удар упав на ворогів Гуса, коли король видав розпорядженє, що від тепер рада мійська має складати ся з девятьох Німців і девятьох Чехів. До того часу Німці мали значну перевагу в управі міста і до Гуса всегда ворожо відносили ся.

Ті події в Чехії ясно показують, що місто Прага і королівський двір явно і рішучо станули по стороні Гуса. Як відносив ся до Гуса цілий край а передовсім чеська шляхта, про се говорив Гус на суді в Констанції тими словами: »По правді говорю вам, що тут я прийшов з власної волі. Так много і так сильних маю приятелів поміж чеською шляхтою, котрі

люблять мене, що легко було мені знайти приют і безпеченство за мурами їх замків; і если би я не хотів був тут іти, то анї король Вацлав, анї сей тут. король Жигмонт не були би могли силою мене тут спровадити«.

Житє і писання Гуса на вигнаню. Гус перебував на дворі Козі Градек до цвїтня 1414. року. В тїм часї властитель сего замку, котрий був великим приятелем Гуса, помер а новий пац не був прихильний до Гуса. Тогдї Гус перенїс ся до замку Краковец, що належав до Генрика Левля з Лазан, великого любимця на королївськїм дворі.

Житє Гуса на вигнаню не много рїзнило ся від його житя в Празї. Там він продовжав роботу, котрий посвятив своє житє і проповїдував Євангелиє на отвертїм полю, в лїсах, при дорогах, на публичних площах; ходив зі села до села, з місточка до місточка і з замку до замку а всюди слїдувала за ним велика громада людей. Гус згадує одну велику липу в Козї Градек, в котрої тїни він часто проповїдував. В одній проповїди він сказав: »Ісус ходив піхотою і проповїдував а не возив ся в блескучих каритах, як се нинї роблять многі сьвященики. Але і мене возять в каритї і я оскаржую себе за той збиток, що не ходжу піхотою проповїдувати як се чинив мій Спаситель. Не знаю чи в будучности прийме Бог мое оправданє, що не можу піхотою так скоро дістати ся з місця на місце«.

Окрїм проповїди, Іван Гус на вигнаню посвятивав много часу писаню рїзних релїгїйних творів. Тогдї то він написав свій найзнаменитший твір »Розпраба про Церков«. Він писав також менші розправи і від-

повідь на закиди Станіслава і Палеча. На увагу заслуговує мала його розправа: »Шість блудів, котрих належить уникати«. Ті блуди суть: 1. Про Сотворенне. Неправдою є що священик, як се люди ложно вірять, творить підчас Служби Божої тіло Христа. З того би виходило, що сотворіне є творцем свого Творця.

2. Про Віру. Правдива віра є лише віра в Бога, а не в Діву Марію, або в папу, або в святих.

3. Про Відпущенне. Священики не можуть відпускати гріхів і звільняти від карі і вини.

4. Про Послушенство. Підчинені не мають у всіх справах повинувати ся своїм старшим.

5. Про Викляте. Єсли викляте є несправедливе, то оно не відділяє з громади вірних, ані не відбирає права приймати сьв. Тайн церкви.

6. Симонія. Се є гріх, що плямить більшу часть духовенства і має бути викорінений.

Обговорюючи ті важні питання, Гус твердить, що ні добрі ні злі ангели а ще меньше люди не можуть нічого сотворити і ми повинні повинувати ся Богови радше як людям.

Дальший оборот Гусової справи. До тепер справа Гуса обергала ся поміж Прагою і Римом і інтересували ся нею римські церковні достойники в Римі і Празі і чеський нарід. Поза тим другі народи розмірно мало знали про Гусову науку. Аж в другій половині 1414. року писаня Гуса урядово віддано Париському університетови до розглянення і осудження.

У тих часах католицька церков заки рішила якусь важну справу взглядом відношеня ся церкви до різних народів, засягала поради окрім учених римських,

котрі все були на услугах папи, також учених європейських університетів а передовсім париського університету. Кождий університет того часу був в руках духовенства і під контролею папи. Рідко коли трафило ся, щоби рішене якого університету противило ся рішеню папи і Риму. А згода університеті з рішеннями Риму надавала поваги католицькій церкві.

Так отже кардинали з Пізи і Реймс звернули увагу париського університету на писаня Івана Гуса і зажадали осуду його творів і науки.

Ректором університету в Парижи був тогді славний на цілий християнський світ учений теолог, Іван Герсон. Він дуже ревно працював над тим, щоби положити кінець папській схизмі і твердив, що загальний Собор церкви є старший від папи і може скидати папів з їх уряду. Він почасти виступав проти ріжних забобонів в церкві і звертав увагу на вагу Сьв. Письма, але був далекий від того, щоби попірати реформацію церкви на основі науки Євангелия. Він був того переконаня, що організація церкви може усунути всяке лихо яке в ній закорінило ся.

Наука Гуса Герсонови не подобала ся. Він осудив ту науку, виступав проти неї і голосував на Соборі в Констанції проти Гуса. В писанях Гуса він знайшов двацять блудів і заслав їх праському архієпископови Конрадови. За найбільший блуд він уважав ту науку Гуса, де сказано, що папа або достойник церкви, если находить ся в смертельнім грісі, не має жадної власти над християнами. »Таку науку«, писав Герсон, »треба знищити огнем і мечем«.

Також не подобала ся Герсонови наука Гуса, що:

» не належить кликати папу найсвятішим отцем; що не повинно ся цілувати папських ніг; що лише Христос, а не папа є головою церкви; що десятина і дари для церкви і духовенства не суть обовязком але милостиною; що світські люди можуть карати блуди духовенства, відмовивши платити десятину; що належить пощадити викляту особу, если она відкличе ся до Христа, і що всі діла людські, если они зроблені суть без любови, суть грішні«.

Такий осуд Герсона лише додав сили Римови і ворогам Гуса і они тим сильнійше почали напирати на Конрада, праського архієпископа, щоби він сповнив свій обовязок і виконав приписи церкви вглядом Гуса і других еретиків в Чехії.

Архієпископ заявив свою охоту викорінити блуди архи-еретика Івана Викаліфа, але не показував великої ревности в справі переслідуваня Гуса.

Справа Гуса скорим ходом добігала до кінця. Рим попертий париським університетом, кинув на Гуса страшне пятно еретика і домагав ся на него кари назначеної для еретиків. Гус добре знав, що то значило бути еретиком. В цвітню 1413. року він писав до Прахатича: »Они назвали мене еретиком. Виходить, що всяке рішене папи і кардиналів треба уважати за предмет віри. Папи і кардинали кажуть, що відпусти, котрі випорожнюють кишені вірних, суть правні, тому треба в них вірити. Але ти, Гусе, проповідував проти відпустів, тому виречи ся своїй ересі, або будь спалений«.

Серед того наближала ся хвиля скликаня Собору церковного до Констанції, де судьба Гуса зістала встаточно порішена.

РОЗДІЛ 6.

ІВАН ГУС НА КОНСТАНЦЬКІМ СОБОРІ.

Собор в Констанції. Констанцький Собор скликав не на те, щоб залагодити справу Гуса, але на те, щоб остаточно усунути папську схизму і зреформувати церков в голові і членах.

Зі всіх церковних зборів в Середніх віках, Собор в Констанції був найбільше блискучий і поважний. Зібрали ся на нім найвизначніші люди західної Європи, щоби взяти участь в нарадах над справами, котрі нуртували католицьку церков.

Найбільше інтересувала всіх справа папської схизми. Се вже другий раз католицька церков мала зробити лад з папами. 1046. року, за почином Генрика III., синод в Сутрі скинув трох папів, всіх замешкаливх в Римі і вибрав четвертого папу. Подібно і в Констанції собор скинув трох папів і вибрав четвертого. Се стало ся на тій підставі, що Собор уважано за найвисшу власть в церкві на землі. Папа Григорій XII. з Римської лінії зістав приневолений уступити, папа Бенедикт XIII. з Авініонської лінії і Іван XXIII. з Пізкої лінії зістали скинені з папського престола. Новим папою вибрано Мартина V. і його прийняла ціла католицька церков з виїмком малої іспанської країни, де кілька тисяч вірних все еще узнавало своїм папою Бенедикта XIII. аж до його смерти 1424. року.

Скликання констанцького собору домагали ся всі

виднійші люди в Європі. Папа Іван XXIII. бояв ся того собора і не був прихильний його скликаню. Але париський університет зі своїм ректором Герсоном старав ся вплинути на него а з другого боку король Жигмонт приневолив папу до скликаня того собора. Король Жигмонт був за тим, щоби скликати собор не задля того, що він бажав перевести реформу в церкві, як радше тому, щоби мав нагоду на таким соборі відіграти перворядну ролю на очах цілого світа. Король Жигмонт мав досить гарне образование, говорив кількома мовами, але побіч того був він чоловік пусий, слабого характеру, змисловий і любив вино і жінки.

Жигмонт і Іван XXIII по довгих переговорах остаточно рішили скликати собор до Констанції. Коли король Жигмонт дорікав Іванови XXIII. за його неморальне жите, папа дав королеви пятьдесять тисяч золотих гульденів, щоби він боронив його если би собор зхотів його скинути з папського престола. Так отже порозуміли ся два великі світила сеї кулі земської, папа і король, оден володїтель душ, а другий володїтель світських справ світа.

Гус вибирає ся на собор до Констанції. На весну 1414. року король Жигмонт предложив Гусови, щоби він віддав свою справу соборови до полагодження. Він також обіцяв дати Гусови лист безпеченства на подорож до Констанції і на поворот до Чехії. Гус відразу на се згодив ся і почав приготовляти ся до подорожи. Найперше він почав робити стараня, щоби дістати поручаючі свідощтва від церкви в Чехії. Синод чеської церкви мав зібрати ся на нараду дня 27. серпня. День перед тим Гус був в Празі і на всіх вид-

нійших місцях порозліплював оголошеня в латинській, німецькій і чеській мові, що він є готов боронити себе перед закидами ересі, перед синодом. Але на збори синоду його не допустили. Тоді Гус, уважаючи мовчанку синоду за знак що ніхто йому не закидає ересі, знов розліпив оповістки, що ніхто в цілім чеськім королівстві не явив ся проти него. Він готов тепер явити ся перед папою і собором, запевнений, що если би його обвинувачували о ересь, то він не лякав би ся кари призначеної для єретиків.

Від папського інквізитора Николая, єпископа Назарету, дістав посьвідку з печаткою нотаря з датою 30. серпня, 1414., що його становиско в церкві є добре. Той папський інквізитор також прилюдно заявив, що він знає Гуса яко доброго католика, на котрім нема і тіни ересі.

На другім синоді, що відбув ся в місяцю жовтню, архієпископ Конрад з Праги посьвідчив в присутности приятелів Гуса, що він не знає про жадну ересь ані блуд, який би совістно можна закинути Гусови.

В вересню 1414. р. Гус написав лист до короля Жигмонта, в котрім повідомляє його, що вибирає ся до Констанції і ожидає письма безпеченьства від короля. Він також просив короля, щоби виеднав йому публичне послуханє на соборі, а коли докажуть йому ересі, він готов умерти, коли треба, за Христа і його закон. Потайки він нічого не учив. Він лише говорив на публичних місцях де збирали ся професори і студенти університету, святиченики, шляхта і другі люди.

Тим часом вороги Гуса не засипляли справи. Они збирали зізнаня від Івана з Противи, бувшого пропо-

відника Бетлєемської каплиці і Андрія Броди, завязтого ворога Гуса. Ті зізнання мали бути ужиті проти Гуса на соборі. Їх зізнання опирали ся на уривках з проповідий Гуса і поговірках які чули на улицах. Між иньшим они зізнали, що Гус учив, що хліб в Тайній Вечери остає хлібом по проголошеню сьвящеником форми зі Сьвятого Письма і що сьвященики находячі ся в смертельнім грісі, не мають права розгрішати грішників.

Гус вибирає ся в подорож. 11. жовтня, 1414. р., почала ся подорож Гуса до Констанції. Королі, Жигмонт і Вацлав віддали його під опіку трох чеських шляхтичів, Івана Хлюма, Генрика Хлюма його вуйка, і Вацлава Дуби. На видатки подорожи зложили ся приятелі Гуса. Один подарував йому гарного коня і повізку а другий дав йому другого коня.

Перед виїздом Гус написав письмо до своїх чеських приятелів, котрих називає братьми і сестрами. В тім письмі він висказує свою непевність, чи коли побачить їх за життя. Він покликуює їх на сьвідоцтво, що всегда публично проповідував слово Боже без сресі і блудів. Він запевняє їх, що не був еретиком. Дальше він говорить про великі небезпеченьства, які стоять перед ним а також правдоподібно і смерть. Але если його смерть причинить ся до слави Божої, то він молить Бога, щоби дав йому відвагу прийати смерть без грішного страху. Він також просив їх о молитви, щоби Бог заховав його серед многих і впливових ворогів в Констанції.

Для забезпеченя ся на випадок потреби Гус віддав своему улюбленому ученикови Мартинови з Праги запечатану послідну волю з тим, щоби її отворити до-

перва по його смерті. Гус дуже любив сего молодця і взивав його, щоби позістав вірним присязі чистоти, щоби хоронив ся перед всякими покусами і щоби по-стушав як вірний слуга Христовий. Він перестерігав Мартина перед захланністю і неморальним життям тогдїшнього духовенства, просив його о прощенє если в чім провинив ся проти него і записав йому свій свій одяг.

Партія Гуса складала ся з трийцяти осіб. Подорож відбувала ся на конях. З Праги удали ся вони до Бірнава, Найштадт, Сульцбах, Геррсбрук, Лявф а в кінци Нірнберг, де прибули 19. жовтня. З Нірнберга удали ся до Біберах, Віртенбергу і Равенсбурґ над озером Констанція. Вкінци взяли човен, котрий завіз їх через озеро до міста Констанції. Цілу ту подорож Гус відбув отверто, не закриваючи свого імени. Щоби утруднити подорож Гуса і настроїти людність проти него, оден старий сьвященик з Праги їхав тою самою дорогою на день перед партією Гуса і розсівав пого-лоски, що Гус є чарівник. Мимо того однак підчас цілої подорожи всюди витали Гуса дуже радо. На папський інтердикт нігде не звертали уваги. Німці, Французи, Італійці і нарід усіх кляс виходив йому на зустріч. Сьвященики і урядники принимали його у своїх домах. В Бірнава тамошний парок приняв Гуса в своїй хаті і поставив перед ним збанок вина. В Нірнбергу Гус мав диспути з тамошними сьвящениками а опісля всі дуже сердечно його принимали.

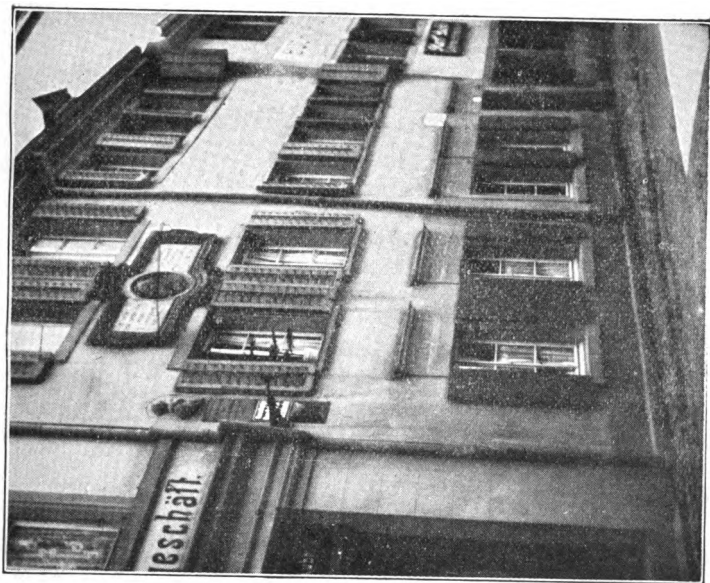
З Нірнбергу оден з приятелів Гуса, Вацлав Дуб удав ся до Спіри, щоб відобрати зелїзний лист від короля а партія Гуса пустила ся дальше в напрямі до Констанції.

До Констанції прибули 3. листопада, в суботу. На-

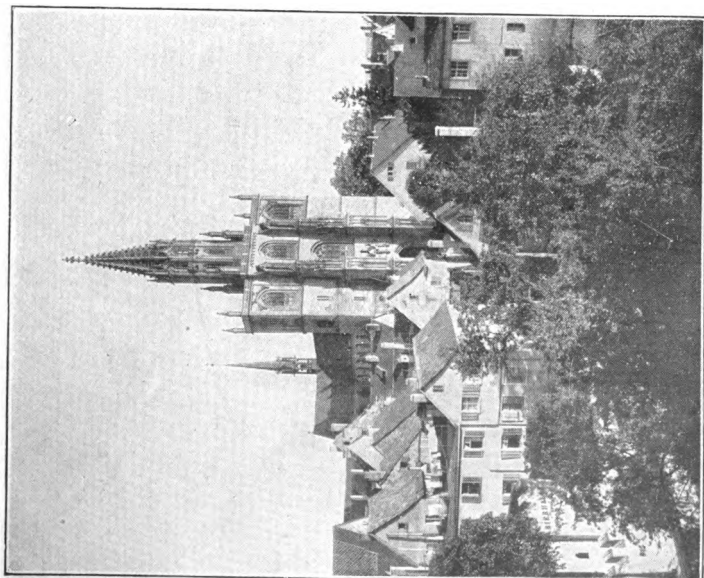
проти них вийшла товпа народа і відвела Гуса до дому вдовиці Фіда, де він замешкав. Дім сей стоїть по нинішній день. На нім видніє напись в німецькій і чеській мові: »Мешканє чеського реформатора Івана Гуса, 1414«. Скоро Гус знайшов ся на місци призначеня, Іван Хлюм і Ляцембок удали ся до папи, котрий вже був на місци і предложили йому справу Гуса. Папа дав їм запевненє, що Гусови нічого не стане ся, »навіть если би він убив мого рідного брата«. В сей спосіб запевнені, опікуни Гуса вернули до своїх господ. Але обітниця папська була пуста і нешира, бо вже на другий день після прибутя Гуса, Михайло де Кавзіс порозліплював по місті оповістки, що він і його приклонники почали справу проти Івана Гуса, упертого, виклятого і підозрілого о ересь.

Місто Констанція. Констанція, тепер місто в Баден, на час собору було осередком, на котрий звернула увагу ціла західна Европа. Місто було славне гарним положенєм і здоровим підсонєм. Перед містом на острові находив ся домініканський монастир, в котрім опісля увязнено Гуса. Саме місто було окружене мурами а широка улица ділила його на дві часті. На північ від міста пливе ріка Рен.

На тиждень перед приїздом Гуса, прибув до Констанції папа Іван XXIII. серед великого блеску. Папа їхав на білім кони покритім червоним покривалом. В його товаристві було девятьох кардиналів і шістнаїцять соток їздців. Ціле місто вирушило на зустріч папі і провели його до єпископської палати, де він замешкав. Горожани Констанції принесли папі в дарунку чотири великі бочки французького вина, чотири альзацького а вісім бочок місцевого вина і вру-

Мешкане Гуса
в Констанції.

Місто Констанція
з катедрою.

чили йому велику срібну чарку до пиття. До Констанції зіхали ся люди різних клас з різних місцевостей Європи. Була се найбільша подія в середних віках, повна блеску і гордості. Місто числило лише шість тисяч мешканців. Однак на час собора, після свідощтва очевидців находило ся там около сто тисяч людей. Було там трийцять тисяч ліжок для чужинців. Пять сот осіб утопило ся в озері підчас собора. Зі всіх усяюдів зіхали ся там пекарі, слуги, золотарі, писарі, міняйли грошей, купці, малярі, різьбарі ба навіть торговельники зі Сходу. Всьо то зібрало ся разом в Констанції шукаючи зарібку, пригод або слави. В соборі тім взяло участь 33 кардиналів, 5 патріархів, 47 архиепископів, 145 епископів, 93 суфраганів епископів, 217 докторів теології, 361 докторів прав і 171 докторів медицини. 37 університетів мали там своїх представителів. Було там 83 представителів королів і пануючих князів, 38 князів, 173 графів, 718 баронів і поверх півтора тисяча шляхтичів. Самих музикантів було там 1.700. Окрім того, як тогочасний історик подає, було там 700 безвстидних жінок, котрі явно віддавали ся своїм безвстидним ділам в найнятих комнатах. А таких, що в тайні вели своє безвстидне ремесло, годі було почислити.

З приїздом нових учасників собора збільшало ся в місті жите, радість, забави і розпуста. Відбували ся там турнії, танці, гімнастичні представлення, процесії і концерти. Щоби забезпечити публичний спокій, поліція видала строгі приписи. Крім по ночах були заборонені. Щоби забезпечити наперед громадським порядком означено з гори ціну поживи.

Перші дні Гуса в Констанції. Про жите Гуса в перших днях його прибуття до Констанції довідуємо ся з його листів до приятелів в Празі. В однім листі він пише, що рознесла ся поголоска, що другий папа, Бенедикт XIII., приїздить до Констанції. Та поголоска показала ся потім неправдива. Другим разом він звертає ся до своїх приятелів в Празі з просьбою о поміч для многих Чехів, котрі опинили ся в Констанції без цента. Він вихвалює свого опікуна Івана Хлюма, котрий відважно і по мужеськи боронить його перед ворогами і проповідує більше, як він сам. Він пише також про велику розпусту і неморальність в місті і повгарає висказ Швабів, що не вистарчить і ціле покоління, щоби очистити Констанцію від гріхів і зіпсутя, яке наніс до міста церковний собор.

В иньшій письмі згадує Гус про своїх ворогів, котрі безвпинно старають ся збудити неприхильність собора до него і домагають ся, щоб його трактовано як еретика. Михайло де Кавзіс, Петро Палач і єпископ Літомишл готовлять скарги на него і при помочи Домініканів відвідують кардиналів, архиєпископів і других церковних достойників, щоби збудити серед них упереджене до справи Гуса. Гус покладав однуку надію на короля Жигмонта, котрий ще не прибув на собор.

Дня 9. листопада, в тиждень після прибуття Гуса, папа Іван XXIII. на просьбу приятелів Гуса подав їм до відома, що інтердикт кинений на Гуса зістав часово завішений і що Гус може безнечно вийти на місто і ходити до церков, лише мав вистерігати ся брати участь в службі Божій і мав уникати зносин з людьми. Се було добрим знаком для Гуса.

Все ж таки Гус був уважаний за еретика і тяжіла

на нїм папська клятва. Присутність Гуса в Констанції викликала певного рода непевність серед учасників собора. Його свобода неначе колола його противників, котрі при кожній нагоді звертали увагу людей на те, що він таки є єретиком.

Ув'язненє Гуса. В несповпа місяць після приїзду Гуса до Констанції, дня 28. листопада, до мешканя Гуса зайшов посадник міста Гаґс з Бадену і єпископи з Тренту і Авґсбурґа і повідомили його, що папа і кардинали суть готові переслухати його, та що они прийшли по него. Іван Хлюм сейчас пізнав в тїм підступ і зірвавши ся на ноги, віделикав ся на королївський «лист безпеченства» і на заяву короля, що з Гусом не мають нічого робити аж до його приїзду. Він закинув прибувшим, що они нарушають королївську честь. Відтак звернувши ся до посадника, Хлюм сказав по нїмецьки: »Если би сам чорт мав мати розправу, то повинен дістати безсторонне і чесне переслуханє.«

Коли єпископ з Тренту заявив, що они прийшли там в інтересї мира і щоби запобічи заворушеню, Гус підніс ся з за стола і сказав, що він прибув до Констанції, щоби предложити свою справу перед цілим собором а не перед папою і кардиналами. Все-ж таки він був готовий іти на поклик папи. Серед того військко окружило мешканє Гуса. Гус віддав ся в руки прибувших і поблагословив свою господиню, котра зі слезами в очах пращала ся з ним. Відтак посадили його на малого коня і повели його серед цікавої товпи до єпископської палати.

Товариш Гуса Владинович пише, що ув'язненє Гуса наступило за впливом Палеча і Михайла де Кавзіс.

В тім часі розпущено поголоску, що Іван Гус наміряв утікати на возі з сіном і тому власти церковні були приневолені його увязнити. Але та поголоска є неправдива, вї видумали вороги Гуса, щоби прискорити його увязненє.

Від тепер судьба Гуса була запечатана. З ним обходили ся як зі злочинцем і пропала всяка надїя, щоби справу його міг собор судити безсторонно. Справдї були деякі одиниці, котрі бажали дати йому безсторонне переслуханє, але загал був проти Гуса. Гусови лишили ся лише два виходи: або відкликати свою науку, або потерпіти смерть. Але очевидно Гус рішив ся на той другий вихід, бо сказав до єпископа з Тренту слїдуючі слова: »Я радше вибрав би смерть, як мав би відречи ся тої правди, котру пізнав я зі Сьв. Письма.«

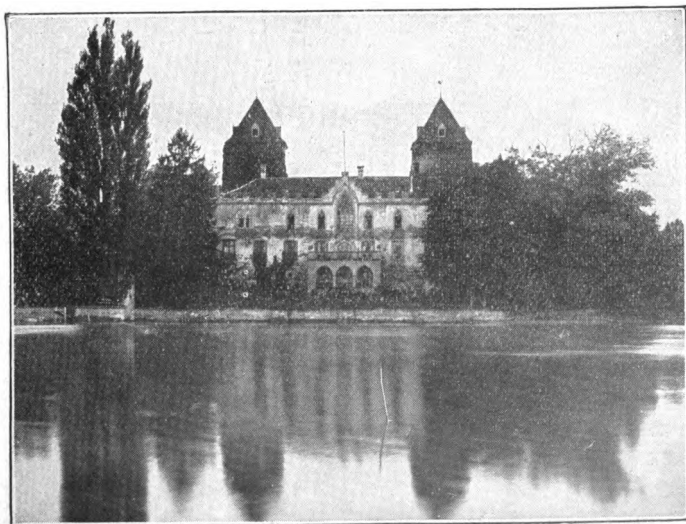
Гус на папсьнім переслуханю. Коли Гуса привели перед палу і кардиналів, сказали йому, що дійшли до них вісти з ріжних сторін, що він засїв в Чехії много блудів. На те відповів їм Гус, що він волїв би радше умерти, як держати ся блудів. Він з власної волі прибув на собор і був готовий відречи ся ложної науки, если би йому її доказали. Кардиналам подобала ся та відповідь і они пішли на нараду. Коли Гус чекав їх повороту, запустив ся з ним в розмову один хитрий теолоґ, котрий удаючи мало образованого монаха, старав ся зловити Гуса за слова. Гус не підозрїваючи нічого, говорив з ним досить свобідно. Коли опісля Гус довідав ся, що з ним говорив славний Льомбардський теолоґ Дідахус, жалував того що не знав о тім, бо тогді інакше був би з ним говорив. Вечером того дня повідомлено Гуса, що від тепер буде перебува-

і
був
рав-
ного

об-
по-
вді
н-
н-
р-
в
-
с

**Вязниця Гуса
в Домініканському монастири.**

**Вязниця Гуса
в замку Готлібен над Реном.**

ти під сторожию. Іван Хлюм чимскорше поспішив до папи, котрий ще держав раду з кардиналами і заперестував проти насильства над Гусом. Папа покликав кардиналів за свідків, що то не він казав увязнити Гуса а відтягнувши Хлюма на бік, сказав по тихо: »Ти знаєш про мої відносини з кардиналами. Они віддали Гуса мені, я мусів прийняти його яко в'язня.«.

Того вечера відвели Гуса до мешканя Констанцького крилошанина, де перебував один кардинал. Там перебув Гус один тиждень. Дня 6. грудня 1414. завели його до Домініканського монастира, де перетримувано його в строгій в'язниці до кінця марта 1415.

Гус у в'язниці. Домініканська в'язниця до котрої виннено Гуса була дуже нездорова, вогка і повна нечистоти і через те Гус, котрий був і так слабого здоровля, попав у тяжку недугу, так, що смерть була вже близька. Його почала мучити горячка і доперва папський лікар спинив дальший розвиток його хвороби. 8. січня 1415. року, на приказ папи поміщено Гуса в здоровійшій частині в'язниці. В два тижні пізнійше Гус на стільки подужав, що міг знова писати до своїх приятелів. Гуса нарочно умістили у такій тяжкій в'язниці, щоби цілковито відтяти його від світла і в сей спосіб приневолити його до упокореня перед церковною властію. Йому не дозволили мати жадних книжок, навіть латинську Біблію відобрали від него. Доперва по кількох тижнях Гус зеднав собі прихильність свого сторожа Роберта і деяких папських урядників і при їх помочи дістав до в'язниці Біблію і міг порозумівати ся з деякими своїми приятелями, що були на воли.

Гус не міг знайти вірнійших приятелів від Івана

Хлюма і Младеновича. Они робили всякі заходи, щоб увільнити Гуса з в'язниці або бодай улєкшити йому побут у замкненю. Найбільше побивав ся за Гусом Іван Хлюм. В половині грудня він розліпив на видних місцях відозву у латинській і німецькій мові, в котрій протестував проти зломаня королівського листа безпеченства. Кажуть, що коли король Жигмонт довідав ся про увязненє Гуса, то попов у таку лють, що кляв ся, що виломить двері у в'язниці Гуса, если його не випустять перед його приїздом до Констанції. Але власти церковні не звертали жадної уваги на погрози короля.

Письма Гуса з в'язниці. Іван Гус перебував в в'язниці вісім місяців. Про його побут в в'язниці, його почуваня, смутки і радости, його здоровле і терпіня довідуємо ся з листів, які він писав з в'язниці до своїх приятелів і оборонців в Констанції і в Чехах. Заховало ся пятьдесят тих листів, котрі Гус передав через своїх сторожів а передовсім одного, Роберта, котрий був дуже прихильний до Гуса. Ті листи починають ся дня 19. січня 1415. року а послідні були написані на тиждень перед його смертю, 29. червня 1415. року до Івана Хлюма, Вацлава Дуди і приятелів в Чехії. З листів тих пробиває ся лагідність і правдива набожність. В однім листі він просить Івана Хлюма о сорочку, в другім просить о більше паперу до писаня, то знова вивідує ся о судьбу Єроніма.

Гус терпів на безсонність і нераз по цілих ночах списував свої думки прозою і стихом і відповідав на закиди Палєча і других. Одинокою розрадою йому були сні. Одної ночі в марці йому сніло ся, що був в Беглеємській капліци і там побачив на місци старих

образів Христа, нові, прегарні образи, намальовані славними малярами. Відтак він почув визов людий: »Нехай єпископ і св'ященники прийдуть тут і знищать ті образи, если годні се зробити«.

Але понад все, письма Гуса представляли релігійні почування його душі. Він пише, що через час його пересиджуваня в вязниці найбільшою душевною осолодою були йому Псалми Давидові. »Там в вязниці«, пише він, »проходжував ся я з Добрим Пастирем, котрий відсв'яжує душу і заосмотрює всі потреби свого народа«.

Іван Гус на допитах. Урядові допити були ведені приватно людми, призначеними Собором, а вкінці перед цілим Собором в ф'ранцішканським монастири. Лиш один раз завели Гуса до катедри, а було се рано, 6. липня, 1415. року, коли проголошено йому засуд смерти. Підчас того коли відбували ся ті допити, Палеч і Михайло де Кавсіс весь час трудили ся збиранем скарг і донесень на Гуса. З разу Гус протестував, що прибув до Констанції завірений королем, що буде мав спосібність публично предложити свою справу, без перешкоди від своїх чеських і других ворогів. Він твердив до кінця, що зломано з ним віру. Собор зовсім не зважав на свідощтва з Чехії що Гус був правовірний, але від разу почав обходити ся з ним як з еретиком. Гус любачив, що дуже трудно, майже неможливо, щоби він міг одержати безсторонний засуд.

Перший допит відбув ся дня 4. грудня 1414. року а вели його патріярх Константинополя і два єпископи призначені папою Іваном XXIII. Покликано також многих свідків, котрі зізнавали проти Гуса. Поміж свідками були бувші професори праського університету, котрі опісля перенесли ся до Липска. Одного ра-

зу покликано на свідка якогось світського чоловіка. Коли казали йому зізнавати, він заявив, що нічого не знає. Коли се почув Михайло де Кавсіс, сказав, що він свідчив би навіть проти власного батька, еслиби його батько держав ся чогось противного вірі.

Звичайно коли судили чоловіка за ересь, давали йому оборонцю. Але Гусови оборонця не дали, хочай він просив о него. Гусови закинули, що він учив XLV артикулів Векліфа і сорок два артикули, які витягнуто з його книжки про церков і з других писань. Гусови дали спосібність відповісти на ті закиди. Гус сказав, що многі з тих закидів суть перекручені а иньші виняті зі середини уступу, мають зовсім відмінне значіне. Деякі закиди суть прямо видумані Палечом і другими. З другого боку він признав, що деякі закиди були правдиві. І так, він обстоював за тим, що хто був сплямлений смертельним гріхом, не міг бути членом правдивої церкви; або що князі мали власть відобрати церковні маєтки і прогнати негідних священників і многі другі. Гусови предложили, щоби його справу судило дванайцять докторів теології, але він не згодив ся на те.

Кромі тих піднесено проти Гуса многі другі закиди, між ними закиди париського теолога Герсона. Але Гус пізнав, що найголовнішим закидом проти него було те: що він виступав проти папської буллі в справі хрестоносного походу; що уділяв св. Тайн, коли на нім тяжіло прокляте і що відкликав ся від засуду шани до самого Христа. І справді ті три тяжкі закиди відчитано йому на засіданю. Також чимало пошкодив Гусови його лист до Праги, в котрім він говорить, що в Констанції жеде на него цілий заступ ворогів і що він був готовий потерпіти смерть, если через свою смерть

прославить Бога; та що лише сам Бог може охоронити його перед карою смерти.

Приїзд короля Жигмонта. Серед того прибув до Констанції король Жигмонт, найвизначніша личність на цілім Соборі. Саме що тогді, дня 8. листопада 1414. року зістав він коронований в Аквісґрані, а в чотири дни опісля пустив ся в дорогу на полудне. До Констанції прибув він на сам Святий Вечір, пізно в ночі разом зі своєю женою Варварою і єї отцем. Мороз на дворі був дуже великий. Огрівши ся троха і прибравши святаочні одяги, королівська пара перейшла святаочно прибраними і освітленими улицями до катедральної церкви на ранішну відправу. Там приймив їх папа серед великого блиску. Король з вінцем на голові відчитав уступ зі Св. Письма про Христове Рождество і в сей спосіб розпочав відправу. Почали правити Служби Божі, одну за другою, аж відправили їх, одні кажуть девять, а другі кажуть одинацять. Вкінці папа віддав королеві меч, напоминаючи його, щоби боронив церков.

Гус і його приятелі много покладали надій на короля Жигмонта. Його порівнували до Даниїла, що вивольив Зузанну, та до царя Давида. Але король Жигмонт, хотяй він був першим князем в цілім християнськім світі, не мав досить сили оперти ся церкві, так само як і папа римський не міг оперти ся своїм кардиналам в часі увязнення Гуса.

Єще перед приїздом короля церковна старшина много радила над тим, чи має вартість королівський лист безпеченьства, виданий чоловікови підозрілому о ересь, і чи увільняє він його від суду і вязниці. Они прийшли до заключеня, що з еретиком має ся поступа-

ти після законів церкви, а світський лист безпеченьства не може вязати церкви.

Се становишко церкви не подобало ся королеви. Він кілька разів в гніві вийшов зі зборів і грозив, що виїде в Констанції, если Собор не ушанує його листа безпеченьства. Але в кінці, коли побачив що Собор може розбити ся, король уступив. Він не хотів стягати на себе вини розбитя Собора. Порішено отже вести дальші переслухання Гуса без всяких перепон зі сторони короля.

Хотяй суд Гуса відбував ся після церковних законів, все ж таки приятелі Гуса не перестали глядіти на короля як на відвічального за безпеченьство Гуса. Жигмонт дав Гусови своє королівське слово, дав йому лист безпеченьства, він отже був відвічальний за те, если би Гусови що злого заподіяли на Соборі. З початком 1415. року моравські барони і шляхта післали до короля протести проти увязнення Гуса. Они пригадали королеви його лист безпеченьства, який був звісний по цілій Моравії і Чехії. Гус виїхав з Праги відповісти на пороблені йому закиди, і він заслугував на явний і справедливий суд.

Коли приятелі Гуса дорікали королеви за зломане королівського слова даного Гусови, вороги Гуса неменьше налягали на короля, щоби коротко покінчив з ним. Арагонський король Фердинанд взивав короля Жигмонта, щоби без проволоки засудив на смерть неправедного Гуса, котрого сам Бог прокляв. Він казав: »Чи не засудив би король на смерть навіть свою жінку, матір або дитину, если би они накланяли його почитати ложних богів? Чи не в написано, що належить уникати еретика після другого упімнення?«

Безнадійне положенє Гуса. Іван Гус, котрий такі великі надії покладав на приїзд короля, тепер майже попав в роспуку. Він мусів чути в серцю своїм, що надіє ся проти надії. Він бажав бачити ся з королем лицем в лице і просив його о послуханє, але не дістав жадної відповіді. Завід Гуса був дуже болісний. Очевидно король забув про него. Гус лише бажав, щоби король був присутний на його переслуханю, щоби він міг почути і зрозуміти справу Гуса. Була се послідна надія Гуса, она сповнила ся. Але король показав ся негідним оборонцем Гуса.

Гус також молив Хлюма, щоб вставив ся за ним у короля, щоби випустили його з вязниці і дали йому спосібність порадити ся з приятелями. Він мав надію, що позволять йому мати проповідь перед Собором. Він навіть приготовив три проповіді на ту ціль, але надія завела його. Йому сказали, що може дістати послуханє лише за заплаатою двох тисячів дукатів. Такий тогді був звичай. Вороги Гуса ширили вісти, що він має великий маєток, котрий дав до переходу чеській шляхті. А на ділі Гус був дуже бідний і жив з гроша позиченого від бідних і богатих. Ще перед самою смертю він журив ся тим, що не може віддати свого довгу.

В місяцю марцю нова хвороба положила його на постіль, а сплетні і ложні вісти, які про него ширили Палеч і Михайло де Кавсіс зовсім не прибавлявали йому здоровля. Палеч навіть почав домагати ся, щоби всіх приятелів Гуса в Чехії покликати до Констанції і зажадати від них відреченя ся блудної науки Гуса.

Одинока потїха Гуса. Конець кінців, в очах Собора Гус був небезпечним еретиком, а ересь була най-

більшим злочином, який чоловік в тих часах міг поповнити. Одинокa лишила ся Гусови потїха, а се був Бог, і до Него звернув ся Гус з повною покорою і вірою. Так як Бог визволив Йону з нутра кита і Даниїла в ямі львів і трох молодців з горючої печи і Зузану від ложних свідків, так само Він може і його визволити, если се мало вийти на Його славу. В своїм милосердію Він може визволити Гуску, що була замкнена у страшній вязниці. Підчас безсонних ночий Гус сьпівав літанії і молив ся, а коли терпіння його були великі, він думав про Христові муки. Йому жалко було на серцю, коли подумав, що не буде міг прийняти сьв. Причастія на Великдень. Він писав до своїх приятелів в Чехії, щоб гідно принимали сьв. Причастіє.

Велика була радість Гуса, коли в марцю приїхав відвідати його ректор праського університету і приятель його, Прахатич. Побачивши свого вірного друга і добродія, Гус розплакав ся. Заходами Михайла де Кавсіє Прахатич зістав опісля увязнений, але на приказ короля його вскорі випустили.

Судьба Єроніма. Гус знав, яке небезпеченство грозить його приятелям в Констанції, і тому перестерігав їх, а передовсім Єсенича і Єроніма з Праги, щоби не відважили ся приїжджати до Констанції. Мимо тої перестороги, дня 4. цвїтня Єронім прибув до Констанції і сейчас на брамах міста порозліплював оповіщення, в котрих боронив правовірности Гуса. По кількох днях Єронім знова повернув до міста і публичними відозвами завізвав короля, щоби дав йому лист безпеченства, бо він хоче явити ся перед собором і боронити Івана Гуса. Відтак Єронім усунув ся в затїше,

ждучи на відповідь. Дня 17. цвітня собор обіцяв Еронімови безпеченство перед насильством, але він не довіряючи тій обітницї, хотїв утечи до Чехії. По дорозї його пізнали, сейчас увязнили і відіслали до Констанції. Еронім не бачив Гуса. Гус почувши про його увязнене, сказав, що Еронім так само як він сам потерпить смерть. Ероніма всадили до підземної вязниці на кладовищи св. Павла і скували йому руки і ноги. Еронім попав в тяжку хоробу, але будучи кріпкого здоровля, скоро подужав.

РОЗДІЛ 7.

СУД НАД ГУСОМ.

Папа Іван XXIII. На короткий час справа папи Івана XXIII. відвернула увагу собора від Гуса і заставила його полагодити вперед папську схизму. Папа Іван нерado їхав на Собор до Констанції. Ёще коли був в Фльоренції, він довідав ся про смерть свого політичного соперника Владислава і хотів їхати до Риму. Але кардинали не допустили до того. Проти своєї волі він поїхав на собор.

Не дивно, що він бояв ся Собора, бо на його совісти тяжіли страшні проступки. Йому закидали, що він подав отрую своєму попередникови, папі Александрови V.

Папа Іван XXIII. був спосібний чоловік, але за те був злочинцем найнижшого сорта. Він враз з папою Александром VI. і »папами роспусти«, що панували від 904. до 931. року, належить до найгідкіших злочинців роду людського. Житє своє почав яко розбишака і не було на світі злочину, якого би він не поповнив. На його суді Собор закинув йому сімдесять злочинів, а чотирнайцять з них були такі гідкі, що Собор не позволив їх публично відчитувати з огляду на публичне згіршенє. Він спродавав ті самі церковні достоїнства по кілька разів, продавав їх навіть дітям. Він спродав голову Йоана Хрестителя за пятьдесят тисяч дукатів. Спродавав підроблені буллі; жив в перелюбі з жінкою свого брата і насилював монахині і невинні

дівчата. Був винуватий содомського гріха. Також закидували йому, що не вірив у будуче житє.

Розигнація і утеча папи. Поволи Собор прийшов до заключеня, що, аби завести лад і порядок в церкві, потреба не лише усунути з папського престола Григория XII. і Бенедикта XIII., але також потреба позбути ся і Івана, котрий скликав сей Собор. В тім часі розкинено по місті відозву в італійській мові, повну оскаржень на папу Івана, де представлено його яко виродка людськості. Публична думка звернула ся проти Івана і король Жигмонт не міг її оперти ся. Щоби уникнути гіршої судьби, папа Іван згодив ся уступити з папського престола. Урядове оповіщенє його рішеня наступило дня 2. марця 1415. року. Підчас сего оповіщеня папа Іван клячав при престолі, на око глибоко зворушений, а король Жигмонт з великої радости на вид папської покори, нохилив ся і поцілував ноги Івана XXIII.

Заява Івана XXIII. в справі зреченя ся папського престола так звучала: »Я, Іван, папа XXIII., задля мира християнства, визнаю, голошу, годжу ся, присягаю і обітую Богови, церкві і сьвятому Соборови, що добровільно зрікаю ся престола, щоб внести мир в Христову церков через своє уступленє — під тим услівем, що Петро Люна, ложно називаючий себе Бенедиктом XIII., і Ангел Корер, ложно називаючий себе Григорієм XII., особисто або через своїх заступників відречуть ся папського престола, котрий собі ложно присвоїли«.

Два рази передтим в історії церкви папи зрікали ся престола; раз на синоді в Сутрі, 1046. року, а другий раз 1294. року, коли папа Целестин V. по піврічнім правліню зложив свій уряд, подаючи за причину сла-

бість свого тіла і зіснує людей.

Уступлене Івана XXIII. наповнило місто Констанцію великою радістю. Проповідники церкви бачили в тім приближуючу ся побіду зеднаного християнства під одним папою. Але не много можна було числити на заяву папи Івана. Поміж людьми почали ширити ся вісти, що він хоче розбити собор і утікати з Констанції. Папа нарікав перед королем, що констанцький воздух йому не служить, але король виміг на нім, що не утече з Констанції перед замкненем собора. Але і король не довіряв папі і поставив сторожу при брамах міста і на озері.

В короткім часі після того, помимо чуйної сторожи, папа Іван користаючи з замішання підчас рицарських турніїв, утік в перебраню до Шафгавзен, посілости австрійського князя Фердинанда. Папа іменував Фердинанда церковним урядником з річною платнею шість тисяч дукатів. Перебуваючи в безпечнім місци, здалека від Констанції, папа Іван написав письмо, в котрім заявив, що в Констанції воля його була королем обмежена і запротестував проти ухваленого собором рішення голосувати після народів. Він був за тим, щоби єпископи голосували незалежно від того, до якого народу належать, так, як се практиковано на соборі в Нікеї і на других соборах церкви.

Коли рознесла ся вість по місті про утечу папи, настав великий переполох. Купці почали пакувати свої товари, люди почали готувати ся до виїзду з міста. Тоді король Жигмонт взяв справу в свої руки і особисто почав успокоювати людей обіцюючи удержувати лад і порядок.

Доля Івана Гуса. Утеча папи Івана ХХІІІ. немало вплинула на долю Гуса. Гус в своїх письмах з того часу пише про велике замішанє в соборі, та про грозу голоднечі в місті. На удержанє Гуса в вязниці папа був призначив невеличку суму грошей, котру виплачувано йому кожного тижня. Тепер тої заповоги він не діставав і нарікав, що не має що їсти. Папська сторожа в вязниці Гуса також почала утікати з міста і Гус бояв ся, що і його заберуть з собою в ночи.

Але сторожі Гуса віддали ключі вязниці королеви, а гої порозумівши ся з членами собора віддав Гуса під опіку єпископа Констанції. В ночи дня 24. марця констанцький єпископ казав завести скованого Гуса і під сильною сторожею до свого замку в Готлібен над Реном, поза мурами міста. Замок сей находить ся дві милі від катедрі а одну милю від місця, де Гус зістав спалений. Кімната, в котрій уміщено Гуса находила ся на верхку вежі, котрої мури були пять стіп грубі. Кімната мала двацять пять квадратових стіп. Через невеличкий отвір в мурі Гус мав прекрасний вигляд на озеро і доколичні гори.

В тій вежі пробував Гус два місяці — до 5. червня 1415. року. Через день він міг проходжувати ся в свойій невеличкій вязниці зі скованими ногами, а на ніч закладали йому ланцухи на руки і приковували до стіни коло ліжка. Така була строга сторожа тут над Гусом, що за тих два місяці Гус не міг і слова переказати на сьвіт.

Протести в справі Гуса. Дня 6. цвѣтня собор віддав справу Гуса в руки комісії, котра мала розслідити науку Викаїфа і Гуса. В два тижні пізнійше іменував

собор нову комісію, зложену з представителів чотирох народів: Англійців, Німців, Французів і Італійців. Хоть справа Гуса находила ся в руках комісії, то протести Чехів і Поляків, що находили ся в Констанції, і шляхти в Чехії принесли ту справу перед повний Собор.

Перший протест підписаний чеською і польською шляхтою в Констанції, доручено соборови дня 13. мая. Було там зазначено, що Гус прибув до Констанції маючи від короля лист безпеченьства. А однак його уязнено без переслухання і запроторено в таку тяжку вязницю, що йому грозила утрата розуму. А все те дів ся як раз тогді, коли другі особи, обвинувачені о ересь в Пізі, находять ся на волі. Чеське королівство терпить під несправедливим пятном ересі. Протестуючі просять собор, щоб сейчас випущено Гуса на волю. Проволока може оказати ся небезпечною його здоровлю. При кінци, протестуючі заперечили многим оскарженням поробленим Гусови.

Протест сей викликав дискусію, в котрій взяв участь єпископ Літомишля. В своїй промові він сказав, що заяви протесту суть неправдиві, що многі міста в Чехії суть заражені наукою Вיקліфа, що годі ту погану ересь викорінити, що в Чехії діють ся страшні надужитя і сьвятотатства, що в Празі навіть шевці роздають хліб і вино і стають сповідниками. В кінци своєї промови він домагав ся від собора, щоби положив конець тим надужитям в Чехії.

В два дни пізнійше відповів на протести шляхти єпископ з Каркассоне. Він сказав, що чеська і польська шляхта е в блуді, коли твердить, що Гус прибув до Констанції під королівською опікою. Лист безпе-

ченьства дістав Гус доперва в пятнайцять день після свого прибуття до Констанції. А що до того, що Гуса увязнено без переслухання, то не треба забувати, що він вже давніше був покликаний до Риму і не явив ся, так отже з огляду на його довге викляте, він був не лише звичайним еретиком, але також небезпечним сівачем нових блудів. А понад усе, помимо того що тяжіло на нім викляте, він відважив ся мати в Констанції публичну проповідь.

Виводи єпископа шляхта збила в короткий а рішучий спосіб. Они сказали, що если король не обіцяв Гусови листа безпеченьства перед його виїздом до Констанції, тогді брехня по стороні королівського уряду. Коли Гус зістав увязнений, він мав при собі королівський лист, і про се знало ціле місто. Гус був готовий їхати до Риму коли його вівзвали і в тій ціли післав там своїх представителів. Справді папа викляв Гуса, але він відкликав ся до Христа і до собора і в тій ціли тут приїхав, аби перед собором публично заявити своє ісповідане віри. В Констанції Гус публично не проповідував, він навіть не виходив зі своєї хаті. А що до ересі Викліфа в Чехії, то єпископ з Літомишля говорить неправду.

Другий протест в справі Гуса прислала шляхта з Моравії з многими підписами впливових і визначних людей. Сей протест був присланий на руки короля Жигмонта, а відчитано його на Соборі дня 31. мая. Підписані домагали ся, щоби Гусови дати отверте послухане, бо він є добрий чоловік, вірний і чесний проповідник і слуга Божий. Они пригадують королеви, що він дав Гусови лист безпеченьства, хотяй чоловік того рода, що Гус, такого письма не потребував. Собор на-

рушуючи найсвятійший закон, вкинув Гуса до строгої вязниці, ба навіть казав скувати йому руки і ноги. Они отже молять короля і собор, щоб випустили Гуса на волю, а они ручать своїм словом, котре ніколи не було зломане, що Гус позістане в Констанції доки не буде мав публичного послуханя.

На сей другий протест відповів в імени собора патріарх з Антиохії. Він сказав, що невинність або вина Гуса покаже ся на публичнім послуханю, яке він буде мати дня 5. червня. А що до запоруки шляхти, що Гус не втече, собор на се ніколи не пристане, бо за еретика того рода що Гус, ніхто на світі запоруки давати не може.

Найважнійший з протестів, підписаний двіста п'ятьдесять шляхотськими родинами з Чехії і Моравії, зістав відчитаний на соборі дня 12. червня. І сей протест прислано на руки короля Жигмонта. Підписані на тім протесті звертають увагу короля на те, що папа Іван, рік перед тим прирік, що всі, навіть еретики, если прибудуть на собор до Констанції, мають забезпечений побут на соборі і поворот до рідного краю. Гуса они назвали найчеснійшим чоловіком і вірним проповідником Слова Божого. Він удав ся до Констанції, щоби зняти з Чехії лиху славу ересі. Сьвідки, далеко численнійші як його вороги і більше достовірні від них, посьвідчили, що він ніколи не проповідував ересі, але противно, він голосив правду і Божий закон, який знаходить ся в Сьв. Письмі і який розяснили сьв. Отці. Помимо закона і королівської обітницї Гуса вкинули до вязниці. Ціла Чехія паленіє зі встиду, що з єї невинним чоловіком обходять ся як зі злочинцем. Добре імя королівське вимагає того, щоби Гуса відпусти-

ли назад до Чехії.

Значне число чеської шляхти вислало дня 12. мая письмо до тих Чехів і Моравян, що перебували в Констанції, взиваючи їх, щоби они заступали ся перед королем за Гуса, та щоби не допустили йому кривди зробити.

У всіх тих протестах підписаних найвизначнішими людьми, протестуючі в імені своїм власнім і в імені народа взагалі сьвідчили про високий характер Гуса, як також про його ревність в проповіді Слова Божого. Всі они уважали увязнене Гуса за злочинну несправедливість і зломане торжественної обітницї. Несправедливість заповідяну Гусови они уважали за наругу над Чехами.

Причастіє під двома видами. Справа причастія під двома видами незвичайно утруднила становиско Гуса. Вороги Гуса робили йому закид, що він противно науці католицької церкви заводить в Чехії причастіє під двома видами. Оборонці Гуса твердили в своїх протестах, що се не є правда. Тим часом справді приклонники Гуса в Празі почали уділяти причастіє під двома видами. Хотяй Гус немав нічого з тим до діла, всеж таки сама обставина, що приклонники Гуса вводили в Чехії ту новість, робила положене Гуса о много труднішим. Про ту реформу в причастію Гус довідав ся коли вже був увязнений.

В тогдішних часах подібно як і тепер католицька церков уділяла вірним причастія лише під видом хліба; вино і хліб принимало лише духовенство. Вина не подавано сьвітським людям раз тому, щоби через те вивиспити сьвященничий стан, а друге тому, щоби не

допустити до »збезчещеня Христової крови«, коли би вино розляло ся підчас подаваня його вірним.

Щоби оправдати сей звичай, католицькі учені і теолоґи часто уживали найдивачнійших аргуґментів, покликаючи ся на Свѣте Письмо. Тома Аквінас аргуґментував в той спосіб, що Христос розділив хліб а не напиток пяти тисячам людей. Сей аргуґмент можна було дуже легко збити твердженням, що Христос розділив також рибу, отже місто вина, повинно ся було подавати рибу підчас причастія.

Ансельм, котрий жив близько двіста літ перед Томою твердив, що цілий Христос находив ся в хлібі і цілий в вині. Александер в Галес на початку тринадцятого віку твердив, що, коли цілий Христос знаходить ся в хлібі, то належить здержати вино від причастія свѣтським, щоби люди пізнали, що споживаючи сам хліб, споживають повне тіло Христове.

Констанцький Собор заняв ся ревню справою причастія і загрозив виклятем всім тим свѣщеникам, котрі би відважили ся подавати причастіє під двома видами. Учений теолоґ Герсон дуже рішучо виступив на констанцькім Соборі проти причастія під двома видами. Він покликав ся на два уступи зі Свѣтого Письма, котрі так звучать: »Пробували ж у науці апостольській, і в общині, і в ламаню хліба, і в молитвах«. »І що дня пробували одностайно в церкві, і ламаючи по домах хліб, приймали харч в радості і простоті сердца«. Діян. Ап. 2:42, 46. Се мало означати, що вже в апостольських часах уділювано причастіє під одним видом. Він також вказував на те, що вино легко можна збезчестити, коли оно розілле ся, або коли замочить вуса приймаючих причастіє. Також вино може замерзну-

ти або заквасити. Він також говорив, що подаючи вірним причастіє під двома видами, они уважали би себе за рівних духовенству. Коли Христос установив причастіє, він лише апостолам казав приймати його під двома видами.

На сей послідний аргумент можна легко відповісти, що на такий спосіб далеко красше було би цілковито здержати причастіє від вірних, а уділювати його лише духовенству, котре після науки католицької церкви є наслідником апостолів.

Перший в Празі, що почав подавати причастіє під двома видами був Якобелюс, один з визначнійших теологів в Чехії. Той новий звичай він почав вводити в той час, коли єпископи і старше духовенство виїхало до Констанції на Вселенський Собор. Приятелі Гуса в Празі прийняли ту новість дуже радо, а то тим більше, коли побачили, що она годить ся з наукою Сьв. Письма. Многі чеські церкви в Празі почали наслідувати той примір. Коли довідав ся о тім архієпископ Праги, він сейчас викляв Якобелюса, але нарід зовсім не звертав уваги на се викляте.

Поволи чутка про се дійшла до Гуса до вязниці. Зразу він спротивив ся тій новості, але коли глубше застановив ся над тим питанем і провірив науку Сьвятого Письма, він прихилив ся до тої реформи і на ту тему написав теологічну розвідку.

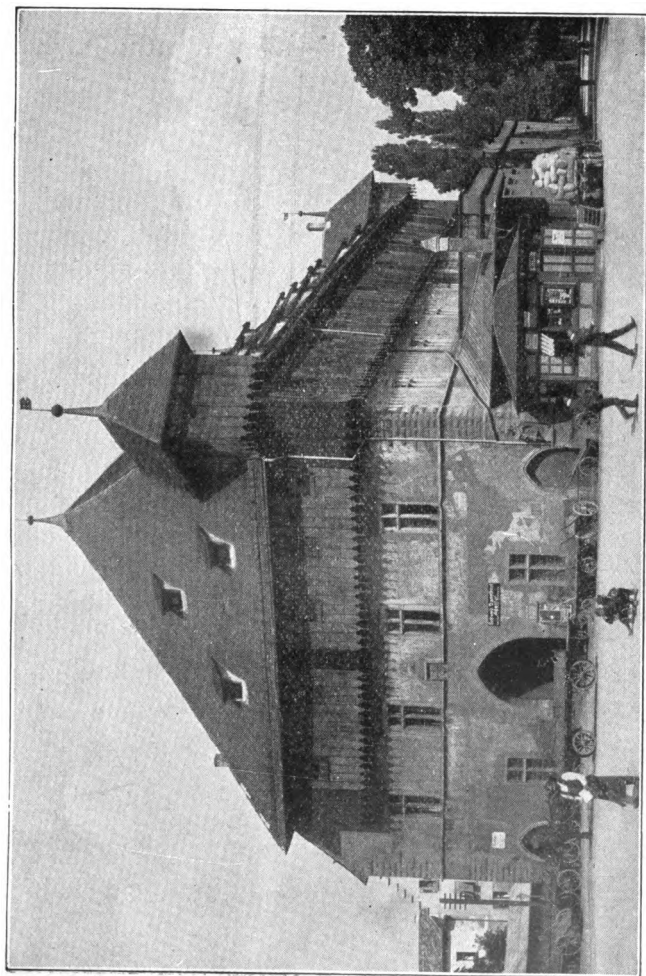
Клятва кинена на Викліфа. Католицька церков ніколи не поступала без певного пляну і після певної системи. Той плян і ту систему ми бачимо в її поступованю з Гусом. Загал наглядно бачив, що проступок Гуса на тім полягав, що він переймив і розширив по-

гляди англійського реформатора Івана Вיקліфа. Однак на якій підставі міг Собор осудити Гуса, коли доси не осудив ще науки Вיקліфа, котра була підставою ересі Гуса. В тій цілі Собор вибрав двіста шістьдесят блудів з науки Вיקліфа і урядово викляв його. Справді Вיקліф вже давно помер, і рука церкви не могла вже живого Вיקліфа досягнути, се однак не спинило пімсти церкви і дня четвертого мая 1415. року Собор видав приказ викопати з гробу його кости і викинути їх геть далеко від церковного кладовища. Притім Собор звернув увагу тих, що мали виконати той приказ, щоб добре пересвідчили ся, що викидають кости еретика-Викліфа, а не якого вірного. Але рішене Собору не зараз зістало сповнене. Доперва 1429. року папа Мартин V. післав до Англії розпоряджене, в котрім між иньшим так було сказано: »Святий Синод проголошує названого Івана Вיקліфа еретиком, виключає його з церкви і проклинає його память яко такого, що помер упертим еретиком«.

Дорога до осудження Івана Гуса була тепер отверта. Собор не відступив від пляну, система його не зістала нарушена.

Судьба папи Івана XXIII. Серед того, коли еще Гус находив ся в Готлібен, папа Іван XXIII. зістав уязнений, спроваджений до Констанції і уміщений в тій самій вязниці, що Гус. Івана XXIII. держали там два дни. Чи бачив ся він там з Гусом, того історія не подає, за те цікавий для нас кінець Гуса і папи Івана XXIII. Ніхто не робив закидів проти характеру Гуса, ніхто не закидав йому неморальности, ані безбожности, а мимо того засуджено його на смерть, його спале-

Купецька палата, де відбували ся урядові засідання
Собора в Констанції.

но, попів з його тіла кинено до ріки Рену, а його пам'ять проклято як заразу.

Папу Івана XXIII. осуджено на Соборі за брудні і неморальні вчинки, скинено з папського престола, у-в'язнено, опісля випущено його на волю, іменовано кардиналом в Тускулюм, де він і помер 1419. року. На його гробі поставлено величавий пам'ятник. Пам'ять папи Івана XXIII. є пересторогою, пам'ять Івана Гуса є підоймою многих сердець і оживляючою силою для многих народів.

Перше переслуханє Гуса з дня 5. червня. На публичне переслуханє Гуса назначено день 5. червня, а щоби мати його ближше місця, де то переслуханє мало відбутися, Гуса перенесено до вежі побіч Францішканського монастиря. В новій в'язниці жило ся Гусови о много легше, сторожа над ним не була така строга і від того часу наново почала ся його переписка зі знакомими поза в'язницею.

В першій своїй письмі він говорить, що подають йому ліпшу і поживнійшу їду.

Публичне переслуханє Гуса відбуло ся на домаганє короля Житмонта і всі уважали се за великий уступок Собора. Звичайно всі інквізиційні переслуханя відбували ся в тайні.

Делегати на Собор і церковна старшина явили ся на переслуханє в повнім числі. Після звичаю засідань інквізиції, відчитано пятьдесяту псалму, котрої 16. стих так звучить: »До грішника ж говорить Бог: Чого ти говориш про устами мої і носиш в устах твоїх завіт мій?« Опісля відчитано трийцять закидів, які знайшла проти него комісія, зложена з вісьмох людей.

Також відчитано письмо Гуса, яке він писав до своїх чеських приятелів перед самим виїздом до Констанції. В тім письмі він говорить про те, що має стрінати ся на Соборі зі своїми смертельними ворогами і що правдоподібно жеде його смерть.

Було очевидне, що Собор хоче відразу засудити Гуса на смерть, не давши йому спосібности до оборони. Про се довідав ся Петро Младенович і сейчас поїс ту звістку до Івана Хлюма і Вацлава Дуби. Ті два приятелі Гуса поспішили до короля і подали йому Гусову наукову розправу »Про Церков« і його писаня проти Палеча і Станіслава Знайма в оригіналі, бо вороги Гуса не вагали ся дописувати або зчеркувати деякі вискази в писанях Гуса, аби в той спосіб поперти своє ложне оскаржене.

Король вислухав тих двох оборонців Гуса і урядово повідомив Собор про своє королівське бажане, що не вільно осудити Гуса без попереднього повідомленя короля, і треба дати Гусови терпеливе переслуханє.

Переслуханє Гуса подобало радше на наругу чим на судову розправу, де розходить ся о жите і честь чоловіка.

Коли питали Гуса, чи він є автором книжок »Про Церков«, і »Відповідий Палечови і Станіславови«, Гус відповів, що він їх писав, а если в тих писанях є що злого, або який блуд, він охотно і в покорі відкличе.

Коли відчитано Гусови трийцять блудів, які знайдено в його писанях і свідощтва його ворогів, Гус хотів на се відповісти, але крики Собора заглушили його слова. Они кричали: »Покинь своє фільзофованє, кажи так або нї.«

Коли Гус покликуював ся на отців церкви, з него по-

чали сьміяти ся і казали, що то не до річи.

Коли Гус побачив, що його змаганя суть надаремні, і мовчав, тогді члени Собора викрикували до него: »А видиш, мовчиш! Нам ясно, що ти признаєш ся до блудів«.

З того всього Гус зміркував, що нічого йому не може жадна оборона, бо доказів зі Сьвятого Письма і отців церьви Собор не прийме. Очевидно Собор рішив засудити його на смерть.

Гус після першого переслуханя. Яке вражінє зробило на Гуса його перше переслуханє, ми знаємо з його листів. Він пише, що члени Собора обходили ся з ним так само, як Жида з Ісусом перед розп'ятєм. Поміж духовенством на Соборі не знайшов одной прихильной душі, окрім якогось »отця« і польського доктора теології. Дальше він прийшов до переконаня, що Собор не дійшов до підставной точки оскарженя, опертого на його науках в менших творах. Собор домагав ся, щоби він відрік ся всього. Також він побоював ся, що Собор не вислухає його дефініції Церкви, опертой на науці сьв. Августина про Церков і назначене.

Гус написав до Івана Хлюма письмо, з котрого можна бачити, що він почав тратити надїю. Він пише, що надїє ся смерти, і волїв би, щоби тіло його спалив огонь, ніж мав би мучити ся в страшній вязниці скований в темряві. Если його спалять, тогді християнський сьвіт буде мав нагоду переконати ся за чим він властиво стояв.

Коли Собор замкнув свое засїданє того дня, лишив на Гусови відвічальність, публично заявити, що всі артикули, виняті з його писань і книжок суть блудні.

Коли єпископ Ригі проводив його до в'язниці, Гус побачив своїх приятелів що стояли з боку. Він протягнув до них свою руку і сказав: »Не бійтеся за мене!« А коли вони відповіли, що за него не бояться, він знов додав: »Я се добре знаю, я се добре знаю«. Коли вийшов на сходи, обернувся і поблагословив вібраних людей. На його устах видніла усмішка.

Друге переслухання Гуса. Після однодневного відпочинку, друге переслухання Гуса відбулося дня 7. червня. Засідання Собора отворено доперва о десятій годині рано, а то через повне затьміне сонця, яке настало того дня. Друге переслухання Гуса було довше і важніше від першого. По раз перший явився на тім переслуханні король Жигмонт. Народи Собора мали вигляд ліншого порядку, бо оповіщено делегатів і учасників Собора, що если хто буде кричати або невідповідно заховувати ся, того викинуть.

Почалося обжаловане Гуса. Відчитано зізнання духовенства, що від 1410. року Гус ширить науку Вיקліфа і свої власні блудні науки. Відчитано сорок п'ять блудів Вיקліфа, котрі поширав Гус і роблено йому закид, що він противився спаленню писань Вיקліфа. Гусова оборона була ясна і проста.

На закиди взглядом Вיקліфа він сказав, що не боронив жадних блудних наук приписуваних Вיקліфові і що він не знає ні одного Чеха, котрий би боронив такої науки. Він казав, що не знає ні одного Чеха, котрий би був тепер, або коли небудь перед тим еретиком. Вיקліф не був його батьком. Він не годився на осуджене XLV артикулів Вיקліфа з тої простої причини, що самі учені теологи не рішили, чи ті артикули суть

блудні, чи еретичні, чи викликають згіршенє. Він прогестував проти палєня тих книжок, бо єпископ Збинец, котрий казав їх палити, сам ніколи їх не читав і не знав, що в них находить ся. Йому закидають, що він мав десь сказати, що бажав би, аби його душа була там, де є душа Вєклїфа. Ті слова суть троха перекручені. В дієности він сказав, що не знає, де є душа Вєклїфа, але має надїю, що Вєклїф є спасений і що його власна душа буде там, де він надїє ся, що є душа Вєклїфа.

Коли Гус сказав ті слова взглядом Вєклїфа, на Соборі повстало велике шемранє.

Справа хліба в причастїю. Поміж многими иньшими закидами велику вагу клав Собор на закид, що Гус учив, що хліб в причастїю поблагословлений свьязчеником остає ся і на дальше природним хлібом. Над тим питанєм вивязала ся широка дискусїя. Гус покликав на свідка Бога і власну совість, що закид сей є неправдивий. Він справді говорив про хліб, але в значіню поживи для ангелів, як се сказано в Йоана 6. Коли Гусови закидали, що він лише так викручує ся, Гус відповів, що кличе Бога на свідка, що говорить щиро і від серця. Він вірить що посвьачений хліб є правдиве тіло, яке народило ся з Марїї, терпіло, померло, воскресло і сидить по правиці Господа. На таку ясну заяву Гуса, один з англїйських делегатів на Соборі сказав, щоби ту справу полишити яко полагоджену, бо се справа віри. Але тогді забрав слово Англїєць Стакс, про котрого побут в Празї була попередно бесїда. Він сказав, що коли був в Празї, бачив книжки Гуса з наукою про те, що навіть після благо-

словенства хліб при причастію остає ся природним хлібом. Гус відповів, що се лож. Тоді кардинал Забарелля навів закон, котрий говорить, що справа є порішена в устах двох або трох свідків. На со відповів Гус, що Бог і його власна совість знають, що він проповідував і що лежить в його серцю, а всі свідокства його противників не можуть йому пошкодити.

Коли Гус згадав про свою совість, на Соборі повстав такий крик і непорядок, що аж сам король казав повернути спокій. Тоді то Гус виразив ся тими словами: »Я думав що буде більше релігії, поваги і порядку на сїм Соборі«.

Дальші закиди проти Гуса. Гусови закидали дальше, що він учив, що десятину належить уважати за милостиню і багаті під загрозою вічного проклятя повинні сповняти шість дїл милосердія, як се сказано в Єв. Маттея, гол. 25., ст. 44. Стих сей звучить так: »Господи, коли ми бачили тебе голодного, або жадного, або чуженицею, або нагого, або недужого, або в темниці, та й не послужили тобі?« При тїм закиді англійський єпископ сказав: »Если би всі люди були зобов'язані до виконуваня тих шістьох дїл милосердія, тогді би бідні люди, котрі нічого не можуть дати, були засуджені на вічну затрату.

На сей закид Гус відповів, що він мав на думці лиш певну клясу людей.

Дальше закидали Гусови, що він взивав своїх сторонників, щоби в борбі з противниками пішли за приміром Мойсея і уживали меча.

Гус боронив ся в сей спосіб, що під мечем він мав на думці духовний меч, котрим є Слово Боже.

Також закидали Гусови, що він знищив університет в Празі. Гус відповів, що він був за справедливостію, коли домагався трох голосів на університеті для Чехів. Так прецінь є в Парижі і в Больонії.

Коли закидали Гусови, що він відкликував ся від засудів двох папів Александра V. і Івана XXIII., він відповів: »Чи не вільно відкликати ся до Христа? Я тут публично заявляю, що нема певнішого і позиточнішого відклику, як відклик до Ісуса Христа.« Коли Гус сказав ті слова, на Соборі повстав великий крик. Тоді Гус сказав далше: »Закон дозволяє відкликати ся від низшого до висшого судії, а хто ж є дужший і справедливіший судія і хто може успішніше помочи обтяженому і покривдженому, як Христос, котрий сам не помиляє ся, ані не може помилити ся?!«

Деякі доріканя Гусови, що в вязниці в Готлібен він далеко лагіднійше відповідав на питання, як тепер на Соборі і запевняли його, що в сей спосіб лише погіршує свою справу. На се відповів Гус, що в Готлібен інквізитори обходили ся з ним лагідно, але тут на Соборі майже всі поступають з ним так, як би були його ворогами.

В кінці пригадали Гусови, що на переслуханю перед папою і кардиналами в єпископській палаті він твердив, що прибув до Констанції з власної волі і що ніхто навіть король Чехії, або король римський не міг присилувати його проти власної волі прибути на Собор. На се сказав Гус: »Так, і не було там нікого, щоб закричав мене, але тут кождий старає ся закричати мене«. Відтак Гус потвердив, що прибув на Собор з власної волі, але если би був не хотів тут прибути, міг знайти певний захист в замках чеської шляхти, котра так його

го любила, що була готова боронити його перед королем Вацлавом, а навіть перед королем Жигмонтом.

Многі учасники Собора уважали ту заяву Гуса за надто смілу і зухвалу.

Завізанє Гуса, щоб здав ся на ласку Собора. При кінци переслуханя один з докторів теології пригадав Гусови його попередню заяву, що він готовий підчинити ся ухвалам Собора і візав його, щоб відликав свою блудну науку, здаючи ся на ласку Собора а не старав ся боронити своїх блудів. Притім він додав, що доктори теології знайшли блуди в його науці і рішенє їх в тій справі є кінцеве.

В тій хвили король Жигмонт, котрий був присутний на переслуханю, звернув ся до Гуса і промовив до него тими словами: »Я дав тобі лист безпеченьства заки ти виїхав з Праги, я поручив Дубі і Іванови Хлюмови щоб товаришили тобі в подорожи до Констанції, щоби ти мав тут переслуханє і міг відповісти за свою віру. Тепер ти мав безсторонне публичне переслуханє і я є вдячний Дубі і Хлюмови, хотяй суть такі, що викидають мені, що я дав лист безпеченьства еретикови, або що найменше підозрілому о ересь. Тому тепер подібно як той кардинал дораджував тобі, так і я раджу, не держи ся нічого уперто і в справах котрі тобі доказано і до котрих ти сам признав ся, здай ся цілковито на ласку святаго Собора, щоби для твого добра, для добра мого брата, для добра чеського королівства, Собор міг показати тобі своє милосердіє і завдати тобі покуту за доказані річи. Я сказав їм що нема в мене і думки закривати еретика. Ба що більше, если би хто уперто держав ся своїй ересі, я бажаю перший розпа-

---

лити огонь, щоби його спалити».

У відповідь на ту промову короля Гус сказав, що він був вдячний королеви за лист безпеченства і що він прибув до Констанції не в тій цілі щоби уперто боронити блудів, але противно, щоби поправити блуди если йому їх докажуть. В кінці король обіцяв Гусови на слідуєчійм засіданю Собора подати йому списані закиди.

На тім скінчило ся друге переслухане і єпископ в Риги завів Гуса до вязницї.

Вражїня Гуса після другого переслуханя. Про вражїня Гуса з переслуханя на Соборі дня 7. червня, ми знаємо з його листів. Гус пише про англїйських делегатів, котрі намагали ся доказати йому, що він учив що хлїб в тайнї причастїя після благословення остає ся на дальше хлїбом. Один з них змішав ся, коли Гус почав розбирати множене ся тіла Христового, а другий з них є подібний до Беренґара. Монах Беренґар був проклятий на римськїм Соборі 1059. року за те, що перечив науку переміни хлїба в тіло і вина в правдиву кров Ісуса Христа. Коли йому доказано блуди, він упав на лице і відкликав свою науку. Але опісля хоронений своїм приятелем папою Григорієм VII. він вернув ся до своїх давних поглядів і дуже жалував того, що зі страху перед виклятем і перед смертю з руки народа дав ся повести до відкликаня своєї науки.

Також згадує Гус в своїм письмі про крики і наруги з якими витав Собор деякі його вискази. Часами був такий великий гамір, що аж сам король Жигмонт мусїв взивати Собор, щоб спокійно вислухав обжалованого. При кінці письма зазначив Гус, що Собор вима-

гає від него, аби він згодив ся на рішене Собора. Але він не бачить причини, чому має так учинити, бо еше не доказано йому блудів.

Трете і послідне переслуханє. Слїдуючого дня, 8. червня відбуло ся послідне переслуханє Гуса. Король Жигмонт знов був присутний і живо інтересував ся всїм, що діяло ся підчас допитів Гуса. Се послідне переслуханє відбуло ся після певної форми і пляну. Закиди пороблені Гусови зібрано в трийцять девять артикулах; двацять шість закидів вибрано з його »Розправи про Церков«, сїм з його писань проти Палеча а шість з писань проти Станїслава. Коли відчитувано тих трийцять девять блудів, один англійський духовний читав відповідні уступи з писань Гуса, на основі котрих роблено йому закиди. Все те роблено в тій ціли, щоб не було підозріня, що Собор є сторонничий. Дуже часто, коли читано уступи з писань Гуса, звертали увагу короля на те, що виїмки з його писань були далеко гірші і більше небезпечні як само оскаржене.

Перших вісім артикулів оскарження тикало ся призначення. Науку Гуса про призначене можна зібрати в кількох речєнях. Загальна церков є збором вибраних і назначених до вічного житя. Апостол Павло ніколи не належав до збору диявола, хотяй деякі його учинки були прокляті. Так само апостол Петро за призволом Божим допустив ся зломаня присяги. Жадна частина церкви не може упасти з тої причини, що призначаюча і вибираюча любов Божа ніколи не заводить. Членом загальної католицької церкви стає чоловік через Божий вибір а людські почести і вивисненя не мають тут значїня. За доказ може тут послужити Юда,

котрий мав всякі зверхні позначки приналежності до загальної церкви, а на ділі ніколи не був правдивим учеником Христа.

Після десятого закиду Гус учив, що лише ті, що наслідують Христа в тім житю можуть бути його заступниками, а если ті мнимі заступники ходять иньшими дорогами, тогді они суть післанцями антихриста. Коли той артикул був відчитаний, провідники Собора лиш покивали головами і усміхнули ся.

Після дванадцятого артикула Гус учив, що папська власть взяла свій початок від римських цїсарів. В дискусії над тим закидом Гус сказав, що в справах сьвітських власть папи походить від цїсаря Константина. Але в справах духовних власть папи яко голови церкви походить прямо від Христа.

Після чотирох закидів в справі папи і кардиналів, Гус учив, що римський папа не є головою церкви, если не є призначений від Бога і не має він жадної власти, если не жие після Христового закона. Так само і кардинали не суть правдивими кардиналами, если не йдуть слїдами Христа і апостолів. Тут один з провідників Собора сказав, що проповіді і писаня Гуса проти кардиналів були дуже неуміровані і кидали неславу на церков. Если вже Гус виступав проти кардиналів, то повинен був се робити в їх присутности а не перед простими людьми. На те відповів Гус, що його проповідий слухало духовенство і учені люди, і коли він так говорив на кардиналів, то в тій ціли, щоби будучі достойники мали ся на увазі.

Вісімнадцятий закид проти Гуса так звучав: »Гус учив, що церковна власть не повинна віддавати ере-

Гиків світській власті до покарання смертю». Для пояснення свого становища зглядом еретиків Гус додав, що він йшов слідом св. Августина, котрий казав, щоби поучати еретиків на підставі Св. Письма і обходити ся з ними по людськи і лагідно. Однак він не противить ся тому, щоби покарати еретика смертю всли він вперто держить ся своїх блудів.

На ті слова Гуса роздав ся по Соборі сик. Гус поясняв дальше, що головні святиченники, письменники і фарисеї віддавши Христа Пилатови, сказали, що незаконно є, щоби они кого небудь карали смертю. Сам Христос сказав, що ті, що його видали на смерть поповнили далеко більший гріх як Пилат.

На ті слова повстало велике заворушенє на Соборі. Учасники Собора почали викрикувати: »Кого ж ти порівнуєш до тих письменників і фарисеїв? Чи може ти маєш на думці тих, що віддають еретика світським властям до покараня?» Гус відповів: »Я маю на мисли тих, що віддають невинного чоловіка світським властям до покараня на смерть, подібно, як старші святиченники і фарисеї видали Христа Пилатови«. Тоді Собор заревів: »Ні, ні, ти маєш на думці докторів теології, що тобі роблять закиди«.

В девятнадцятім артикулі було сказано, що світські князі повинні присилувати духовенство до повнення Христового закона. Над сим закидом не було жадної дискусії.

Після двадцятого артикула Гус учив, що церковне послушенство видумали святиченники церкви і що Св. Письмо не дає їм до того права. Тут Гус пояснив, що є три роди послушенства: духове, котре належить ся Богови; світське належить ся державі а церковне на-

лежить ся церкві. Церковного послушеньства вимагає духовенство.

В дваццять першій артикулї закидали Гусови, що він учив, що єсли виклятий папою чоловік відкличе ся до Христа, то кара, яка впливала з того виклятя зістає знесена. При тім Гус пояснив, що він справді відкликав ся до Христа, але доперва по двох роках як його оборонці не могли дістати послуханя у папи.

Тогді сказав один кардинал: »Ти хочеш поставити себе понад апостола Павла, котрий оскаржений в Єрусалимі, відкликав ся не до Христа, але до цїсаря«. Гус відповів: »Дуже добре, і єсли би він був зробив се зараз на початку, його уважали би за єретика. Але Павло не відкликав ся до цїсаря з власної волї, але на приказ Ісуса Христа, котрий явив ся йому і сказав: Будь вірний бо мусиш йти до Риму!«

Коли Гус сказав ті слова, члени Собора почали в клинами сьміяти ся. Серед того почали дорікати Гусови, що він правив Службу Божу, коли на нїм тяжіло викляте. Гус відповів, що се є правда, але він правив Службу Божу під охороною свого відклику до Христа.

Артикул дваццять другий закидував Гусови науку, що учинки грїшного чоловіка суть грїшні а праведного чоловіка суть праведні. На се сказав один з кардиналів, що після Сьвятого Письма ми всі згрїшили, і єсли ми кажемо, що ми не згрїшили, самі себе ошукуємо; з того виходить, що ми все грїшимо. Гус відповів, що се тикає ся малих грїхів, котрі можуть істнувати помімо чесного стану ума. Тут навів Гус слова сьв. Августина: »Єсли ти наповниш себе вином, твоє жите хулить Богови, без огляду на те, які славословя твоїй язик голосить«,

На Соборі повстав такий крик, що Гус не міг далше говорити.

Після XXIII. і XXIV. артикула Гус домагав ся, що би праведному свьятиченкови було вільно проповідувати мимо того, що він виклятий. Тут Гус пояснив, що він мав на думці несправедливий засуд, що не годить ся з писаним законом і Словом Божим. Свьятичник, що уложив своє жите після Божих приписів, не повинен переставати проповідувати Слова Божого, хотяйби кинено на него прокляте.

Артикул XXV. говорив, що церковні кари походять від антихриста і суть видумані духовенством, що би себе вивиспити а нарід поневолити. Свьітські люди не є обовязані їм повинувати ся.

Після XXVI. артикула Гус учив, що церков не повинна кидати інтердикту на людий, бо Христос сего не чинив, коли Йоан Хреститель зістав убитий і коли його самого мучили.

Тих дваццять шість закидів вибрано з найбільшого Гусового твору »Розправа про Церков«.

Закиди оперті на відповіді Палєчови. Було сїм закидів проти Гуса, що опирали ся на його писанях проти Палєча, а коли їх відчитано, на Соборі повстав великий заколот і заворушене. Перший артикул голосив, що если папа, єпископ або старшина церковний находить ся в смертельнім грісі, они не суть папою, єпископом або церковним старшиною. Коли сей закид відчитано, Гус добавив, що се відносить ся також до королїв. Если король находить ся в смертельнім грісі, він не є королем перед Богом. На доказ сего він навів історію

Саула, котрий не послухав Бога і перед лицем Бога перестав бути королем, хоч люди за короля його уважали.

В той час король Жигмонт стояв на боці при вікні і говорив з князем Палатином, котрий був знадвору під вікном. Серед розмови король виразив ся, що в цілім християнстві не було такого еретика, як Іван Гус. Тим часом Гус в своїй обороні перед Собором заявив, що если король находить ся в смертельнім грісі, він не є королем перед лицем Бога. Тоді на Соборі повстав великий крик, делегати почали домагати ся: »Закличте короля, нехай він чує, бо про него тут мова!« Король вернув на своє місце і казав Гусови повторити те, що сказав. Гус повторив. Тоді король Жигмонт звернув ся до Гуса і сказав: »Іване Гус, нема чоловіка, який би не грішив«.

Вороги Гуса старали ся використати ту обставину для себе, щоби настроїти світських князів і самого короля проти Гуса. Се їм вповні удало ся.

В трох слідуєчих артикулах було сказане, що папа, котрий є відданий злочини, не є членом воюючої церкви, отже не може бути головою воюючої церкви, і такий папа або церковний старшина не є пастирем, але злодійом і розбишакою. Гус пояснив своє становище в той спосіб, що такі папи чи церковні достойники тратили своє достоїнство перед лицем Бога, хотяй перед людьми з огляду на свій вибір могли задержати свій уряд. Він взяв за примір справу папи Івана ХХІІІ. Если Іван ХХІІІ. не був правдивим папою, то пощо скинули його з папського уряду? Если він не був правдивим папою, то був злодійом і розбишакою. На ті слова члени Собора усміхнули ся з клинами а

деякі з них сказали: »Справді він був правдивим папою!«

В пятім артикулї закинено Гусови, що він писав, аби не називати папу найсвятїйшим. Гус пояснив, що лише про Христа говорить ся, що є найсвятїйший і лише він є Господь.

Після шестого закиду Гус учив, що папа, котрий не живе після приміру Христа, хотяй канонічно він зівстав вибраний на сей уряд, до папського престола дістав ся він не через Христа. Відповідаючи на сей закид Гус пояснив, що він не так виразив ся про ту справу в своїй книжці; все ж таки він обстоював за тим, що если папа або другий церковний достойник жив в гордості і других гріхах, то уряду свого не доступив він через Христа, мимо того, що люди його вибрали, але видрапав ся на свій уряд в якийсь другий спосіб. Хотяй Юда став апостолом вибраний самим Христом, то однак не дістав ся він в членство церкви через Христа, бо був він злодійом і сином зтрати.

Семиї артикул закидав Гусови, що він боронив Викліфа, називаючи осуджене його писань нерозумним і несправедливим. Коли при тїй нагоді пригадали Гусови його публичну заяву, що він не має наміру боронити блудів Викліфа, а з його писань показує ся, що він справді боронив Викліфа, Гус відповів, що він ще раз заявляє, що не має наміру боронити ні блудів Викліфа, ні чїїх иньших блудів, але се було проти його совісті осуджувати писаня Викліфа не доказавши йому блудів на підставі Сьв. Письма.

Шість закидів основаних на писанях проти Станї слава. В кінци відчитано перед Собором послїдних

шість закидів проти Гуса, опертих на його відповіді Станіславови. Після тих закидів Гус писав, що Христос може далеко краще правити своєю церквою при помочи своїх учеників розкинутих по світі, як при помочи таких зіпсованих людей, як деякі церковні достойники і що ані папи, ані навіть Петро не був загальним пастирем Христових овець. Щоби поперти свою науку, Гус подав за примір Івана XXIII., котрий сам зрік ся папського престола. В кінці Гус звернув увагу Собора, що як раз тепер церков була без папи, а мимо того Христос не перестав правити своєю церквою. Ті слова Гуса викликали великий сьміх на Соборі.

Шестий і послідний артикул так звучав: »Апостоля і вірні Господеви сьвященики в справах конечних до спасення правили церквою заки еше засновано папський уряд«. Коли той закид відчитано, на Соборі дали чути ся голоси: »Гляди, він обернув ся в пророка!« Гус боронив свою заяву і доказував, що в часах апостольських не було папи, не було його і тепер, коли Собор нараджував ся в Констанції і можливо е, що і за два роки не буде папи.

В сей спосіб перейшов Собор всіх трийцять девять закидів зроблених Гусови і переслухане його скінчило ся.

Дві дороги. По скінченю переслухання, кардинал д-Айлі звернув ся до Гуса і сказав, що лишили ся йому дві дороги — одна, здати ся цілковито на ласку Собора, котрий, з огляду на королів Жигмонта і Вацлава і з огляду на його власне добро, поступить з ним після свого милосердя. Друга дорога, се просити о нове послухане Собора, де міг би еше раз боронити ся перед по-

робленими йому закидами. Однак нехай Гус пам'ятає, що вже чули його визначні члени Собора і доктори теології і они не мають сумніву що до ересі Гуса. Заходить отже небезпеченство, що если Гус буде домагати ся нового послуханя, справа його еще більше погіршить ся. При кінци кардинал в приятельський спосіб дораджував Гусови, щоби вибрав першу дорогу. Тогді многі учасники Собора почали дораджувати Гусови, щоби здав ся на ласку Собора.

Всі ожидали відповіді Гуса. Гус підніс ся зі свого місця і з похиленою головою повторив свою давну заяву, що з власної волі прибув на Собор до Констанції, не на те, щоби уперто боронити своїх поглядів, але щоби піддати ся рішеню Собора, если Собор докаже йому блуди. Тому він просить о нове послухане, щоби мав нагоду оборонити ся перед починеними йому закидами і запевнив Собор, що если докажуть йому, що його наука була противна правді, він в покорі прийме ліпшу науку Собора.

Ті слова Гуса викликали велике заворушене на Соборі. Деякі робили Гусови закиди, що він показує охоту прийняти ліпшу науку Собора, а не хоче згодити ся на те, щоби Собор його поправив і означив йому правду. Гус відповів, що він годить ся на всі три річи.

В кінци кардинал д-Айлі переказав Гусови чотири домаганя ся Собора: 1. Щоби відрік ся своїх еретичьких писань, які осудило шістьдесять докторів теології. 2. Щоби зложив присягу, що не буде більше їх проповідувати. 3. Що відкличе їх публично. 4. Що буде проповідувати і попірати науку противну тій яку доси голосив.

Гус ще раз запевнив кардинала, що він готов під-

дати ся Соборови і бути поученим, але просив Бога ради, щоб не кидали на него пута проклятя і щоб не вимагали від него відреченя ся тих блудів, котрих він ніколи не тримав ся, і котрі ніколи не були в його серцю а передовсім того, що після благословенства при Тайній Вечері лише природний хліб остає ся. Йому совість не дозволяє відрікати ся того, чого він ніколи не тримав ся і в сей спосіб говорити неправду.

Коли Гус згадав про свою совість і покликував ся на неї, многі закричали: »А чи та твоя совість ніколи тобі не говорила, що ти блудиш?«

В той час король візвав Гуса, щоби поступив після ради кардинала і відрік ся своїх блудних писань, а він є певний, що Собор лагідно з ним поступить. Але Гус тримав ся свого і сказав, що піддасть ся рішенню Собора о стільки, щоби не нарушити Бога і своєї совісті.

Король еще раз старав ся наклонити Гуса до уступленя і сказав, що если він відмовить, то Собор поступить з ним після закона. Але, коли Гус хотів відповісти королеви, на гали повстав великий крик, що заглушив його слова. Почали називати Гуса упертим еретиком, негідним того, щоби йому вірити навіть, если би відрік ся своїх блудів.

Перед замкненем засіданя Собора виступили наперед Палеч і Михайло де Кавсіс і запевнили Собор, що виступали проти Гуса не з особистої ненависти, але з чистого серця сповняли свій обовязок, який наложила на них присяга, яко докторів теології. Гус дав їм таку відповідь: »Я стою перед Божим судом, котрий осудить мене і вас справедливо, після наших заслуг.«

Становиско Гуса. Положеня Гуса після третого переслуханя було дуже трагічне. Була се борба середно-

вічної католицької системи, котра uznавала лише власть церковну, з новою гуманною системою свободи совісті і свободи читання і толковання Сьвятого Письма. Треба тут зазначити, що деякі члени Собора були прихильні тому, щоби Гус якимсь чином міг видобути ся з положеня, в яким знайшов ся. Однак не можна заперечити, що більшість Собора була упереджена до Гуса і його оборона на ніщо була би придала ся. Собор домагав ся від Гуса не оборони, не пояснень, але відделиканя своєї науки. В очах Собора Гус був небезпечним еретиком, гідним полуміни і заглади.

Очевидним було, що сам король бажав спасти Гуса від страшної смерти, хочай не чув жадних зобовязань до Гуса з огляду на письмо безпеченьства.

Становиско Гуса захитало самою основою церковної власти. Кардинали, противники Гуса і цілий Собор не знав нічого, лише найвисшу церковну власть, де одиниця не має жадного права, ані учити, ані навіть жити. Гус сказав, що Церков се збір призначених, Собор має противне понятє про церкв. Собор не міг відступити від свого, тому Гус мусів пійти на смерть.

Після нашого погляду Гус має право домагати ся спосібности оправдати свою науку; але після законів католицької церкви Гус не має того права. Католицька система не uznавала власти Сьвятого Письма, ані особистих прав совісті. Становиско Гуса цілковито противило ся системі католицької церкви. Слідами Гуса пійшов опісля Лютер і Кальвін і другі реформатори. Де власть церковна є найвисша, там покликунє ся на Сьвяте Письмо і думка людська суть злочином.

Хочби навіть Собор дав був Гусови спосібність боронити свої науки, нема сумніву, що се не було би змінило його судьби.

РОЗДІЛ 8.

СМЕРТЬ НА КОСТРІ.

Підслухана розмова. Коли після переслухання вели Гуса до в'язниці, Іван Хлюм перетиснув ся через товпу людей і взяв його за руку. Се приятельське стиснене руки було Гусови великою розрадою. В своїм листі він згадував вірність Хлюма, котрий не встидав ся та не лякав ся повитати його, гидкого еретика, скованого ланцюхами і всіма погорджуваного.

Коли Гуса замикали в в'язниці, король Жигмонт вголосив довірочну промову до членів Собора. Промову ту підслухали приятелі Гуса: Іван Хлюм, Вацлав Дуба і Петро Младенович. Король говорив, що з многих закидів, пороблених Гусови, один, перший - ліпший вистарчав, щоб його засудити. Еслиби він не відкликав своєї науки, треба його спалити так, як приказує церковний закон. Але хотяйби він навіть і відкликав, то не треба йому довіряти, бо если йому дозволить ся назад вернути до Чехії, він і його сторонники будуть дальше сїяти старі і нові блуди, а нові блуди будуть гірші від старих. В Польщі і Чехії Гус має многих приклонників, тому Собор повинен поручити його братови чеському королеви, князям і єпископам, винищити їх з нащадком. Собор повинен вимести з лица землі всіх його учеників, починаючи від того, котрий тепер задержаний в Констанції. Ї се Єронім, ученик

Гуса. Скоро ви спрячете одного в однім дни, не будете мали много клопоту з другим. »Я був молодий чоловік,« говорив король, »коли в Чехії повстала ся вресь, а тепер глядїть, як она розмножила ся«.

Ті довірочно сказані слова короля скоро рознесли ся по цілій Чехії, і через них стратив він корону королівства.

Король мав виїхати з Констанції, тому хотїв, щоб ту справу з Гусом скоро покінчили. Він вибирав ся до Іспанії, щоби наклонити папу Бенедикта XIII. до уступлення.

Впливи на Гуса, щоб підчинив ся Соборови. В послїдних чотирох тижднях свого життя, Гус написав чимало листів до своїх приятелїв в Констанції і Чехії, в чеській або латинській мові. Через весь той час, здоровле Гуса значно підупало і він терпів тяжкі болї, так, що в ночі і ока не міг зажмурити.

У тїм прикрім і невиносимім положеню переписка з приятелями була йому великою розрадою. В однім письмі він просив своїх приятелїв, щоб не писали до него на великих листках паперу, бо такі товсті письма збудять підозріне і не дійдуть до него. При кінци свого життя, певно маючи на думці письма апостола Павла з Риму з вязниці, він кінчив свої листи такими замітками: »Писано в вязниці в ланцухах«, або »писано в вязниці, в ланцухах, ожидаючи смерти«, або »писано в ланцухах, ожидаючи полумїни«.

Після послїдного переслухання Гуса, Собор не спішив ся з засудом і виконанем кари смерти. Многі члени Собора сподївали ся, що Гус підчинить ся волї загалу і в сей спосіб спасе ся від смерти. Многі достойники церкви і люди впливові на Соборі, відвідува-

ли Гуса в вязниці і просьбою і погрозою старали ся зломити, як они казали, впертість вретика. Один теолог, наклоняючи Гуса до підчинення ся Соборови, ужив такого аргументу: »Еслиби Собор сказав, що він має лиш одно око, він повинен згодити ся в рішенем Собора«. На те сказав Гус, що еслиби навіть цілий сьвіт сказав йому, що має лиш одно око, він не може, як довго має розум, згодити ся на те, не насилуючи своєї совісти. Теолог подумав хвилику і признав, що Гус має правду, і що його аргумент не є добрий.

Гус згадує теплим словом одного »отця«, котрий відвідував його і намавляв до уступленя. Хто то був, не знати напевно, але здогадують ся, що се був кардинал Забарелля. Його прихильність до Гуса очевидно була щира. Він лишив Гусови форму заяви відреченя ся і підчиненя власти Собора. Та заява так звучала:

»Окрім і понад мої заяви, котрих я і на дальше придержую ся, заявляю наново, що хотяй много мені закинено, що ніколи не приходило на думку, все ж таки в справі всіх закидів мені починених, я отсим в покорі підчиняю ся милосердному розпорядженю, рішеню і поправкам найсвятійшого загального Собора, щоби відречи ся, відкликати, перейти милосердну покуту і сповнити всьо, що сей найсвятійший Собор в своїм милосердію і ласці буде уважати за відповідне зарядити для мого спасення, поручаючи ся йому з моїм найглубшим привязанем«.

Сеї заяви Гус не підписав. Гус сказав, що такою заявою він скривдив би тих людей, котрим проповідував Слово Боже. Він відкликав ся до Христа, найвисшого і справедливого Судії, і ліпше йому згинуту, чим часово уникнути смерти, а вкінци понасти в пекло.

Сеї незнаний опікун Гуса, котрого він називає

»отцем«, хотїв конечно переконати Гуса, що повинен підчинити ся Соборови. Гус не повинен опирати ся на свій властний розум, але, як дитя повинен повинувати ся матери, Церкві, котра возьме на себе всю відвічальність. Так робили в минувшинї Августин, Оріген і Петро з Льомбарду. Они підчинили ся власти церкви і прийняли упімнене. Найвисший Судия установив апостолів і їх наслідників в Соборі, яко рішаючий суд.

Гус не дав ся намовити і заявив свою віру, що Христос дасть йому силу видержати до самого кінця.

Члени Собора не уставали в своїх змаганнях, зломати упір Гуса, щоб підчинив ся Соборови. Они навідували його до послідної хвилі його увязнення, але їх »многі слова« не переконали Гуса. Він не бачив жадної чесноти в тім, сповідати ся навіть перед самим Собором з вини, котрої він не поповнив.

Один з теольогів оповів Гусови слідуючу подію: »Положено книжку з боку ліжка одного съвятого. Його оскаржено, що він вкрав ту книжку і сховав єї. Коли він заперечив тому, показали йому книжку, сховану в його ліжку. Тодї съвятий сейчас признав ся до вини.«

Другий теольог оповів Гусови таку пригоду: »В однім монастири жила одна монахиня, перебрана за монаха і єї оскаржено, що породила сина. Монахиня признала ся до вини і заопікувала ся дитиною. Доперва по якімсь часі показало ся, що она була невинна.«

Взагалї ті люди хотїли наклонити Гуса до упокорення ся перед Собором, при тім лишаючи йому волю, держати ся своїх наук. Они уважали повинуване ся Соборови за чесноту і конечність правдивого християнина.

Вороги Гуса відвідують його. В останніх годинах свого життя, Гус попросив Палеча, щоб відвідав його в в'язниці. Як відомо, Палеч був зразу приятелем Гуса, але опісля став завзятим його ворогом. Гус бажав, щоб Палеч висповідав його перед смертю, але бажання його не зістало сповнене. В розмові з Гусом Палеч сказав: »Кожний, що чув твою проповідь, заразився ересю осталости природного хліба в Тайні Причастія«. Опісля Палеч поправив свій осуд і сказав, що не »кождий«, але »многі«, що чули його проповідь заразилися ересю і т. д. Гус заперечив тому і сказав до Палеча: »О, учителю, яке прикре є твоє привитанє і як тяжко ти грішиш! Ти знаєш, що я помру тут, або если піднесу ся зі свого ліжка, зістану спалений. Яку нагороду дістанеш ти в Чехії?!« На тих останніх сходи́нах давні приятелі розплакалися, і Гус просив прощення у Палеча, если його чим обидив.

Михайло де Кавсіс кілька разів заходив до Гуса до в'язниці, а коли виходив звідтам, сказав до сторожів в'язниці, що при помочи Божій, Гус, котрий був еретиком, повинен бути спалений. Коли ті слова переказали Гусови, він сказав, що не чує гніву до Михайла де Кавсіс, і що молить ся за него.

Думки Гуса про короля Жигмонта. Гус не відразу зрозумів становиско короля Жигмонта до себе. Заяву короля на переслуханю з 8. червня, що буде мав спосібність письменно відповісти на закиди, і що буде мав еще одно переслуханє, Гус приймив в добрій вірі. Він еще просив своїх чеських приятелів, щоб вплинули на короля, щоби додержав свої обітници. Часами здавало ся Гусови, що король вже від самого початку кривив перед ним душею. Хотяй многі перестерігали

Його, що вже не верне ся, він виїхав з Праги до Констанції. Гус навіть писав був в листі, що Жигмонт засудив його еще скорше, як його вороги. »Остаточно«, писав Гус, »король може наслідувати Пилата, і сказати, що не знаходить в мені жадного блуду, або з огляду на лист безпеченства пішло мене назад до Чехії, щоби мене судив там король і духовенство«. Еще 21. червня дякував Гус королеви за всі ласки, які він йому оказав. Але в тиждень пізнійше Гус виразно заявив, що король Жигмонт через весь час постував з ним в зрадливий спосіб.

Думки Гуса про Собор. Свої думки про Собор Гус висказав в письмах до приятелів. Він порівняв духовних провідників, зібраних в Констанції, котрі назвали себе Христовими заступниками, з апостолами. Они проголосили себе »святою церквою і найсвятійшим Собором, котрий не може зблудити«. Власним рішенням Собор назвав себе найвисшою властикою на землі. »А однак«, писав Гус, »Собор зблудив, коли упав на коліна перед папою Іваном і поцілував його ноги. Бо того папу той самий Собор назвав гидким убійником, перелюбником, ошуканцем і вретиком«. І в його власній, Гусовій справі зблудив Собор, що найменше трема способами — коли вибрав з його книжок ложні закиди, коли деякі його вискази представив в ложнім сьвітлі, і коли неповними витягами з його писань представив його думки в ложнім значіню. Тому мав він оправдану причину вірити, що Собор не був непомильний і щасливі були ті, що відкинули блеск, захланність і гіпокризію антихриста, а держали ся Христа яко голови церкви.

В письмі з дня 26. червня 1415. року, Гус назвав

Собор гордим, захланним і винним всякого злочину. Собор сей приніс більше зла, чим добра. »Члени Собора,« писав Гус, »розійдуть ся як мотилі а їх постанови вдержуть так довго, як павутинє.«

Думки Гуса про папу. Певно, що доси ніхто не відважив ся так безпощадно зхарактеризувати папу, як Іван Гус. Та характеристика його вповні оправдана і правдива. Ніхто так не бачив гіркої іронії папства, як Іван Гус. Він навів слова Станіслава і Палеча, котрі назвали папу головою церкви, єї достаточним володарем, єї оживляючим серцем, єї ніколи не висихаючим жерелом власти, і певним прибіжищем, до котрого всі християни повинні утікати. Тим всім мав бути папа після Станіслава і Палеча. А ось, коли Гус пише ті слова, не було жадного папи; але церков існує без папи, маючи Христа за свого голову, за жерело даюче жите і певне прибіжище. Собор, котрий назвав себе непомильним, засуджує папу за злочин ересі. Нехай же знають проповідники, що голова зістала відрубана, той, котрого Собор раз назвав Богом на землі, неспосібним грішити; нема папи, котрий є серцем церкви, котрий подає духове жите, котрий є жерелом, з якого походить вся доброта і власть, котрий є сонцем сьвятої церкви, котрий є певним прибіжищем, до котрого повинні утікати всі християни. Папа, голова, зістала відрубана. Бог на землі є скований. Його гріхи суть отверто проголошені, жерело висохло, сонце зістало затемнене, серце вирване, прибіжище втекло з Констанції. Ті самі люди, що голосували за тим, щоби осудити його за ересь тому, що продавав відпусти, єпископства і парохії, — они самі купували ті річи від него і робили добрий заробок, відпродуючи їх другим.

Іван з Літомишля два рази хотів купити за гроші епископство в Празі. Чому кардинали вибрали його папою, коли они добре знали, що він замордував свого попередника, папу Александра V.? Чому церковні достойники на колінах поклоняли ся йому, цілували його ноги і кликали його сьвятим отцем, коли они знали, що він був еретиком і убійником? Як могли они позоволити на се, щоби він рівночасно поповнював содомський гріх і був головою Христової церкви?

Содомські папи. Іван XXIII. не був одиноким злочинцем, що засідав на папським престолі. Не всі католицькі історики зачисляють Івана XXIII. поміж правних папів. Все ж таки годі заперечити тому, що він був правним папою. Його вибрали кардинали, він скликав загальний Собор до Констанції, той самий Собор прийняв його яко папу і скинув його яко правного папу.

До содомських папів належить зачислити Івана XII. (954.-964.). Був він сином неправного ложа. Папою зістав вибраний в шіснайцятім році житя. Римський синод оскаржував його о всі злочини, які лише годна поповнити звиродніла людська природа. Йому закидали мордерства, розпусту і кривоприсягу. Він зістав убитий, як раз підчас акту перелюбу. Казали, що він пив на здоровле диявола.

Про деяких папів з десятого віку навіть католицький історик Мелер пише, що они були страшні люди і лише через свої злочини дістали ся на папський престол.

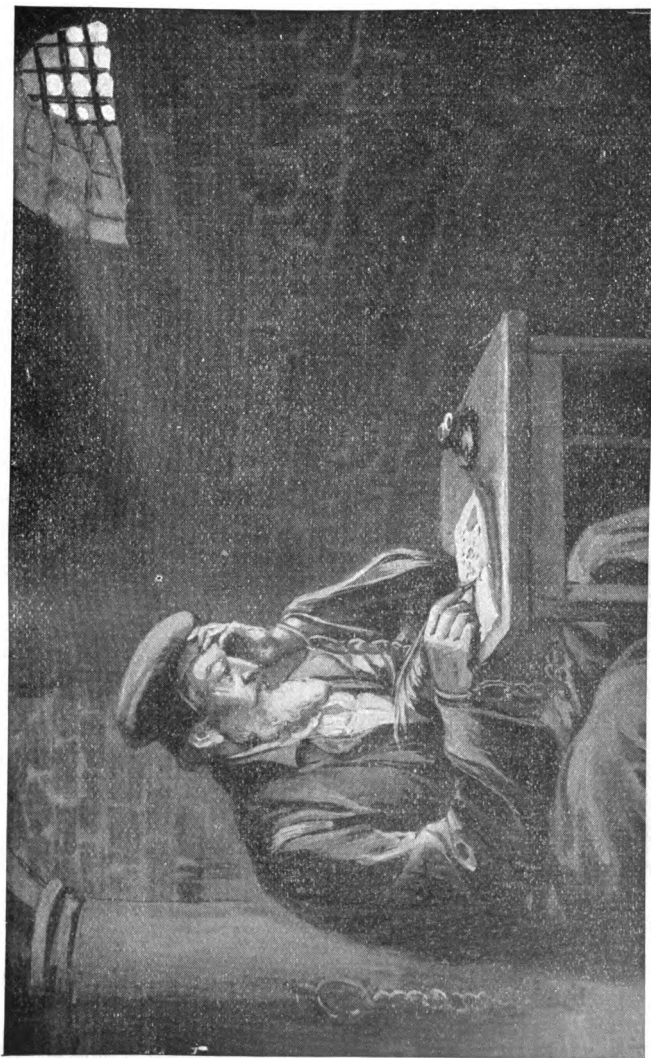
Не менше злочинним папою був Бенедикт IX. Його злочини перейшли найбільше злочинних римських цісарів. Історик Грегоровіус пише, що »здасть ся не-

наче сам чорт з пекла перебравши ся за сьвященика, засїв на престолї сьвятого Петра.◀

Вже після Гуса від 1492. до 1503. року засїв на папським престолї Александер VI., котрий своїм ледачим житєм і злочинами перейшов усіх содомських папів. Він явно жив у перелюбі, вінчав свої діти в Ватиканї, віддавав ся гидкій змисловости, що не знала границь, одним словом, як каже історик Пастор, »вів злочинне до самого краю жите«.

Послідні думки Гуса про рідний край. В останніх хвилях побуту в вязницї, Гус дуже часто уносив ся думками до рідного краю і болїло його дуже, що тільки неслави кинено через него на Чехію. Коли наближав ся його кінець, Гус що раз частїйше згадував своїх вірних чеських приятелїв. Він предчував, що по його смерті тяжкі часи упадуть на Чехію, але вірив, що чеська шляхта, обізнана з Євангелиєм, покаже свою кріпку руку. Він взивав шляхту, щоб оминала злих сьвящеників а любила добрих сьвящеників після їх діл і хоронила їх перед переслїдуванєм зі сторони других вельмож. Раз-враз згадував Гус вірність своїх приятелїв в Констанції, Івана Хлюма і Вацлава Дуби. Він почував ся до великої вдячності чеським, моравським і польським вельможам, котрі вступали ся за него перед королем Жигмонтом. Він просив своїх земляків, щоб прийняли Хлюма, коли верне до Чехії, і вислухали його справозданя. Він дуже побоював ся, щоб що злого не приключило ся Хлюмови і другим приятелям, що остали ся йому вірними в Констанції. Він взивав їх, щоби повернувши до Чехії, слїдували за царем, що ніколи не вмирає, що зазнав горя і болїв, що є царем слави і дає вічне жите.

Іван Гус в в'язниці перед смертю.

В своїх письмах згадував Гус теплим словом короля Вацлава і королеву Софію. Він не забув їх ласкавости до себе і їх старань, щоб його увільнити. Він засилав молитви перед Божий престол, щоб уділив Бог благословенства королівській парі, а вкінці нагородив їх вічним щастем. В письмі до королевої Софії, котре писав на тиждень перед смертю, Гус виразив бажанє, щоб она зістала вірна правді, і щоб під впливом ложних донесень не змінила своєї думки про нього, і не уважала його за вретика.

Не забував Гус і приятелів з низького стану, жінок і мужів, кравців, шевців і других улюблених в Христі братів.

Послідне перед смертю письмо вислав Гус до праського університету, до професорів і студентів »возлюблених в Христі Ісусі«. Він жалував, що з його причини прийшло там до роздору. Він запевнив їх, що не відрик ся своїх писань і наук, котрі уважав за вірні Сьвятому Письму. Він післав їм торжественну заяву того змісту:

»Я, учитель Іван Гус, скований і в вязниці, тепер стоячи на березі сего теперішнього життя і ожидаючи завтра страшної смерти — котра, я надію ся, очистить мене з гріхів, — не знаходжу в собі жадної вресі і приймаю з цілого серця всяку правду, котра є гідна віри«.

В послідних словах сего письма Гус поручає університетови Бетлеємську каплицю і просить всіх Празжан, щоб єї піддержували.

Але просьба Гуса не зістала сповнена, бо в 1786. році Єзуїти з нащадком знищили Бетлеємську каплицю, так, що і сліду з неї не остало.

Думка Гуса про наближаючу ся смерть. Перебуваючи в Францішканській в'язниці, Гус постійно думав про свою смерть і часто згадував про неї як про »страшну смерть«. Він не мав поняття, коли та смерть наступить, але очідав її кожної хвилі. Він предчував, що буде спалений. Та смерть мала очистити його зі всіх гріхів, як давних мучеників, і мала виробити йому доступ до присутности сьвятого Спасителя. Його муди в в'язниці і відволікане смерти давали йому нагоду роздумувати над муками Христа і його жорстоким розпнятем. Також мав він нагоду роздумувати над многими терпіннями сьвятих і над тим, що дорога до неба з сего сьвіта до будучого сьвіта веде через смуток і слези. Таку школу переходили мученики. Їх рубали на кусники, палили і топили живцем, варили в кітлах і так довго мучили, аж смерть принесла їм пільгу. Він вірив, що Христос покріпить його силу і він не відступить від Божої правди, ані не відрече ся блудів, які йому ложно закидують. Він потїшав ся думкою про апостолів Петра і Павла, котрим, погордженням і замученим людьми, Христос дав вінець слави і прийняв їх до небесної вітчизни.

Не без труду погодив ся Ісус зі своєю судьбою. Пояснити слова зі Сьвятого Письма, се легка річ, але жити в радості серед великих проб, є річ незвичайно трудна. »Христос знав«, писав Гус, »що третого дня він воскресне, а однак в передодню своєї смерти він сказав: »Серце мое засмучене, аж до самої смерти«.

В однім письмі до своїх приятелів в Констанції, Гус написав таку молитву:

»О, любий Христе, веди нас немічних за собою, бо если Ти нас не поведеш, ми не можемо слідувати за Тобою. Скріпи в нас духа, щоби всегда був готовий.

Єсли тіло є немічне, нехай рзска Твоя іде зпереду, се-рединою і позаду. Бо без Тебе ми нічого не можемо зділати, але задля Тебе ми готові пійти на жорстоку смерть. Подай нам готового духа, неустрашиме серце, правдиву віру, крішку надію і совершенну любов, що-би задля Тебе ми могли покласти своє житє в терпели-вості і радості. Амінь«.

Сьвяте Письмо додавало йому духа і скріпляло його в трудних хвилях немочи і непевности. Він раз враз повтаряв такі уступи зі Сьвятого Письма, як: »Не ля-кайтесь тих, що вбивають тіло, а потім не можуть біль-ше нічого заподіяти«. Лука 12:4. »Хто хоче йти за мною, нехай візьме хрест свій, та й іде слідом за мною«. Марка 8:34. »Де я, там і слуга мій бу-де.« Йоана. 12:26.

Собор рішає спалити книги Гуса. Коли Гус кожного дня ожидав смерти, Собор робив послідні приготова-ня до тої події. 12. червня відчитано протест двіста п'ятьдесять чеських і моравських вельмож, а в три дні пізнійше порішено справу Причастія під двома вида-ми. Кождий сьвященик, що відважив би ся подавати вірним Причастіє під двома видами, після рішеня Со-бора, поповнював ересь. Справу ту порушено на Со-борі з тої причини, що в той час в Чехії в кількох цер-квах почали подавати вірним при Причастію хліб і ви-но, а Гус похвалював ту новість і казав, що она є згід-на з наукою Сьв. Письма.

Слідуючим ділом Собора в справі Гуса було рішене приказати попалити всі книги Гуса, чи то в латин-ській мові писані, чи в мові чеській.

Се рішене в справі чеських книг Гуса виглядає до-сить сьмішне, бо члени Собора тих писань навіть не

бачили, а не то читали. Гус прийняв се рішення досить рівнодушно, він лише пригадав своїм приятелям, що так само пророцтва Єремії зістали попалені, палено книги за часів Макавеїв, а в часах Нового Завіта палено святих мужів, котрі посідали Свiate Письмо. Два Собори осудили Хризостома, а однак опісля привернено йому честь.

Відповідь Гуса на закиди Собора. Пару день перед смертю, дня 1. липня Гус виготовив відповідь на закиди Собора в формі ісповідання віри. Він писав:

»Я, Іван Гус, в надії св'ященя Ісуса Христа, боячи ся зломати присягу, отсим заявляю, що не маю наміру відречи ся всіх або деяких артикулів, виготовлених проти мене ложними свідками. Бо Бог є моїм свідком, що я не проповідував, не потверджував ані не боронив їх, хочай они говорять, що я так робив. А дальше, в справі артикулів витягнених з моїх книжок, я говорю, що я бриджу ся ложним толкованем, яке їм надають, але тому, що я бою ся обидити правду, або противорічити докторам церкви, я не можу відречи ся жадного з них. І если би се було можливе, щоб голос мій міг досягнути цілий світ — так як в день суду кожда лож і кождий гріх, який я поповнив зістане об'явлений — тогді я радо би відрік ся перед цілим світом кождої ложи і блуда, який я думав сказати, або справді сказав. Я пишу се з власної, непримушеної волі«.

Гус постійно твердив і писав про те до своїх приятелів, що не відкликав ані не відрік ся, ані одного зі зроблених йому закидів. Закиди ті назвав він безвстидними і ложними. Если він учив ересі, то нехай його переконають на підставі Св. Письма. Але Со-

бор зовсім не старався збити його науки на підставі Сьв. Письма. А на саму владсть Собора він полягати не буде.

Гус рішучо заявив, що не відречеся блудів, котрих ніколи не держався, бо се була справа його совісти. Також не бачив він жадної чесноти в тім, щоби підчинитися церкві.

Послідна депутація у Гуса. По раз послідний, дня 5. липня, прибула до Гуса депутація, зложена з найвиднійших членів Собора, щоби наклонити його до підчинення ся Соборови. Депутація ся зібрала ся на приказ короля, а в склад її входили два кардинали, Забарелля і д-Айлї, патріярх з Антіохії, архієпископ з Мілян, єпископ з Риги і два англійські єпископи. Були там також два вірні приятелі Гуса, Дуба і Іван Хлюм. На їх предложеня Гус не згодився. Тоді виступив наперед Іван Хлюм і сказав до Гуса ті памятни слова: »Учителю, ми єсьмо сьвітські люди і не можемо тобі радити, але если ти чуєш в серцю своїм, що ти щось ложного написав, то прийми поученє церкви в справі пороблених тобі закидів. Если ж однак ти не почуваш себе винним, йди за своєю совістю і не роби нічого противного її. Не поповняй ложи перед Божим лицем, але стій твердо аж до смерти в правді, як ти її пізнав«. На ті щирі слова Гус заплакав і сказав: »Докторе Іване, знай добре, що если би я чув, що я писав або проповідував щось блудного і противного законови і сьвятій матери церкви, я би се відкликав, Бог є мені сьвідком. Але я всегда бажав і тепер ще бажую, щоби они показали мені зі Сьвятого Письма ліпші річи і близші до правди як ті, що я писав і учив. А если они покажуть мені, я є готов від-

кликати».

Тоді один з єпископів сказав: »То ти хочеш бути мудрійшим, як цілий Собор!« Гус відповів, що він не хоче бути мудрійшим як Собор, але просить їх, щоб призначили одного бодай найменьшого члена Собора, котрий би на підставі Сьв. Письма виказав йому блуду, а він радо сейчас їх відкличе. На то сказали єпископи: »Диви, який він впертий в своїй ересі«.

День 6. липня 1415. року. Остаточню надійшов історичний день, 6. липня 1415. року. Після більше, як вісіммісячного побуту в вязниці, Гуса повели до катедри, де відбував Собор п'ятнадцяте засідане. Був там король Жигмонт з короною на голові, в оточенні своїх вельмож. Собор був в повнім зборі, а проводив нарадам кардинал-архієпископ з Остії. Гуса привів до катедри єпископ Риги. На якийсь час задержав його за дверми, доки не скінчила ся Служба Божя, а опісля повів його до середини церкви, де находило ся мале підвисшене зі столом. Там Гус клякнув і молив ся через якийсь час. На підвисшеню находив ся фелон, якого уживали при відправі Служби Божої.

Проповідь єпископа з Лоді. Засідане Собора почало ся проповідію єпископа з Лоді, котрий взяв собі за текст слова зі Сьв. Письма: »Щоб зникло тіло гріхове«. Рим. 6:6. Він сказав, що винищене єретиків було наймилійшим Богови ділом. »Єресь Гуса,« говорив він, »є подібна до існуючої ся частини тіла, або до іскри, котру, если не вгасити, зчинить великий огонь і спалить хату. Чим більша сила отруї, тим сильнішого на неї потреба лікарства.« А Гус був єретиком не меншим від Арія, а далеко більшим як сам єретик Са-

белій. »Єресь Гуса«, говорив він, »нанесла в Празі много лиха. Дійшло до того, що там мордують св'ященників, понижають церков Христову, ту матір вірних, насьміваються з погордою з ключів церкви. Настали там часи далеко гірші від тих, коли то жорстоко переслідувано християнських мучеників. Тоді знущалися над тілом, а єресь Гуса нищить людську душу. Давнійше проливали людську кров; а єресь кидає ганьбу на правовірну віру. Переслідуване поганського світа було для многих солию; ся єресь є для многих смертю. Підчас давних переслідувань віра росла; в сій єреси віра гине. Погани грішили в невіжестві; єретики грішать св'ідомо в упертости. Єретики повинні бути покарані і прокляті, »щоб зникло тіло гріховне«.

В кінци єпископ з Лоді звернув ся до короля Жигмонта і візвав його, щоб сповнив свій обов'язок і обвинув рани церкви, вигоїв її і викоринив з неї єресь. До того діла вибрав його Бог і дав йому припоручене з неба. Сповнивши той свій обов'язок, король здобуде собі безконечну славу.

Відчитанє оскарження. Після проповіді візвано членів Собора, щоб заховували ся спокійно і один з єпископів відчитав обжалованє Гуса. Коли відчитано перший артикул, де говорить ся, що церков се збір Божих вибраних, Гус хотів промовити, але йому не позволив кардинал д-Айлі, котрий сказав: »Ти мовчи, доки всьо не перечитає ся, потім будеш міг відповідати«. Гус спротивив ся сему, кажучи, що не буде міг запам'ятати всіх закидів. Тоді кардинал Забарелля крикнув: »Мовчи, ми вже досить наслухали ся тебе«. На се Гус зложивши руки на груди, сказав сильним голосом: »Перед лицем Бога домагаю ся, щоб ви мене вислуха-

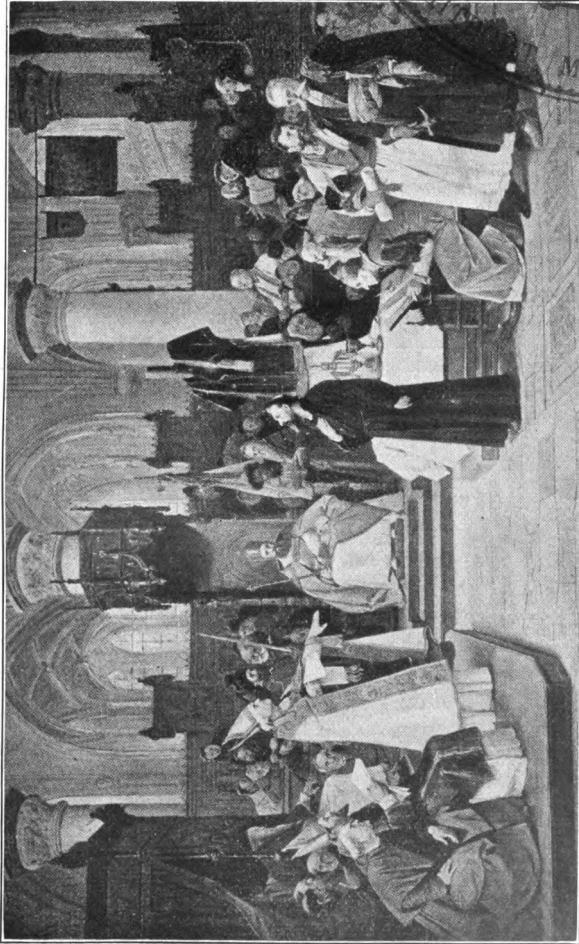
ли, інакше хто подумає, що я держу ся блудів. Опісля робить зі мною, що хочете«. Коли Гус побачив, що Собор таки не вислухає його, він пригнув коліна і взнісши очи до неба, молив ся горячо.

Коли відчитано скаргу, що Гус вірить, що хліб в Причастію остає природним хлібом, Гус знова хотів промовити і знова Забарелля казав йому мовчати. Але Гус на силу сказав, що то неправда. Опісля відчитано нову скаргу, що Гус учив, що в чотири особи Божі, четвертою особою є він сам. Гус знова заперечив тому і зажадав, щоб Собор подав імя того свідка. Гус сказав, що така ересь ніколи і на думку йому не прийшла і що він всегда вірив і учив, що Отець, Син і Дух Святий були одним Богом в трох особах. Собор заявив, що не потребує подавати імени того свідка.

Відтак осуджено його відклик до Бога. Тоді Гус сказав сильним голосом: »О, Господи Боже, поглянь як сей Собор проклинає Твої діла і Твій закон. Я еще раз заявляю, що нема святійшого відклику, як відклик до Ісуса Христа, котрого не зворушить надія надгорода, котрого не ошукає ложне свідощтво, але котрий дає кождому чоловікови, на що заслужив«.

Коли читали скаргу, що Гус, коли був виклятий, дальше проповідував і правив Службу Божу, він заперечив тому на тій підставі, що він був під опікою свого відклику до висших властей. Він хотів мати послухане у папи, але з його оборонцями але обійшли ся і увязнили їх.

Гус еще раз заявив, що прибув на Собор з власної волі, щоби відповісти за свою віру. Він прибув під охроною королівського листу безпеченьства. Коли Гус говорив ті слова, мав споглянути прямо в очи Жигмонта, котрий не міг знести його зору і почервонів зі

Засуд Івана Гуса.

встиду.

Засуд. Коли читане оскарження скінчило ся, тогді італійський єпископ з Конкордії видав два засуди, один, щоби попалити книги Гуса, а другий, оголошуючий Гуса єретиком.

В справі писань Гуса засуд так звучав:

»Святий Загальний Собор в Констанції, покликаний від Бога.... Так як зле дерево пізнати по його злих овочах, так і Іван Вискліф проклятої памяти є знаний зі своїх смертеносних наук і синів загуби, яких він сплотив, а проти котрих святий Собор мусить виступити, бо они найди і неправного лежа; мусить повіривати блуди в Господнього поля, бо они шкідливі пасожити і мусить відповідно розпорядити, щоби сей рак не знайшов дороги до зісутья других. Помимо того, що святий Собор недавно осудив всі злі науки Івана Вискліфа, чоловіка проклятої памяти, Іван Гус, ученик не Христовий, але Івана Вискліфа, єретика, поширив єресі через свої книжки і свої проповіді і в присутности множества народа і духовенства назвав Івана Вискліфа правовірним чоловіком і євангельським доктором. А коли ті справи зістали вповні доказані перед кардиналами, патріярхами, архиепископами, єпископами, церковними достойниками і докторами богословя і прав — сей найсвятійший Собор в Констанції заявляє і рішає, що тих трийцять девять артикулів суть гидкі, блудні, зухвалі і бунтівничі, а деякі з них небезпечно єретичні, і приказує книгу »Розправа про Церков« і другі його книжки в латинській і чеській мові, публично спалити, а церковні власти маюць публично кинути їх в огонь, де небудь їх знайдуть, а хто би легковажив сей засуд, буде караний інквізиторами за єресь«.

Засуд Гуса так звучав: »Після повних справоздань комісії іменованої Собором і учителів теології і докторів прав, опертих на свідощті многих свідків гідних віри, Собор переконав ся, що Іван Гус через многи роки учив много річий злих, шкандальних, бунтівничих і небезпечно еретичних. Маючи лиш Бога перед очами, найсвятійший Собор в Констанції проголосив, рішив і заявив, що Іван Гус є правдивий і явний еретик, котрий учив блудів і ересий, давно вже проклятих церквою Божою і проповідував їх. Він вперто і з погордою відносив ся до ключів і церковного суду і зробив відклик до Господа Ісуса Христа яко Найвисшого Судії, а через те він ухибив Апостольському престолови і зневажив церковний суд і ключі. Собор засудив його як ложного провідника народа в Чехії, котрий відорвав його від віри своїми науками і писаннями. А коли він показав ся впертим і не хотів вернути до лона сьвятої матери церкви і відречи ся своїх ересий, Собор приказав скинути його зі сьвященичого стану. А маючи на увазі, що церков Божа не має иньшої дороги перед собою, Собор лишає його сьвітським властям і рішає, щоб його їм передано«.

Отсе був вирок на Гуса. Анї один голос не спротивив ся тому засудови.

Коли читане засуду скінчило ся, Гус сказав сильним голосом, що він ніколи не був, анї не є тепер впертий, але він всегда бажав, і тепер бажав лїпшого поученя зі Сьвятого Письма. Що до його книжок, Собор не витякнув в них анї одного блуда, а що до його чеських писань, як міг Собор їх виклинати, коли ніколи їх не бачив на власні очи?! Після тих слів Гус упав на колїна і молив ся, щоб Христос з великого свого милосердія простив його ворогам, котрі зложили на него ложне

свѣдоцтво. Собор прийняв ту молитву з огірченням і гасьмішкою.

Скиненє з сьвященничого стану. Відтак наступила церемонія скинення Гуса з сьвященничого стану, в котрій взяло участь сімох церковних достойників. Коли на Гуса надягнули білі ризи престола, він сказав: »Коли мого Господа Ісуса Христа вели від Ірода до Пилата, він мав на собі білий одяг.« Тоді вівзвали Його, щоб відкликав свою науку. Але Гус зі слезами в очах звернув ся до зібраних і сказав: »Я бою ся се робити, щоб я не став ся брехуном в очах Господа, і щоб я не прогрішив ся проти власної совѣсти і Божої правди. Я не держав ся тих артикулів, ложно мені приписаних, але радше я учив і проповідував противно їм. Я також не можу відкликати своєї науки, щоби не обидити множество тих, котрим я вірно проповідував Слово Боже«. Тоді один сьвященик, що сидів близько него, крикнув: »Дивіть ся, як закамєнілий він є в своїм зіпсутю і впертий в своїй єресї!«

Відтак Гус вийшов з підвисеня, а єпископи скинули з него сьвященничі ризи і взяли від него чашу, яку передтим умістили в Його руках, причім один сказав ті слова: »О, проклятий Юдо, ти відкинув раду мира а пійшов єсь за радою Жидів. Ми беремо від тебе сю чашу спасення«. На те відповів Гус: »Я уповаю на Господа Бога Всемогучого, задля котрого імени я терпеливо зношу се богохульство, бо Він не відбере від мене чаші свого спасення і я кріпко вірю, що днесь буду пити з неї в Його царстві.«

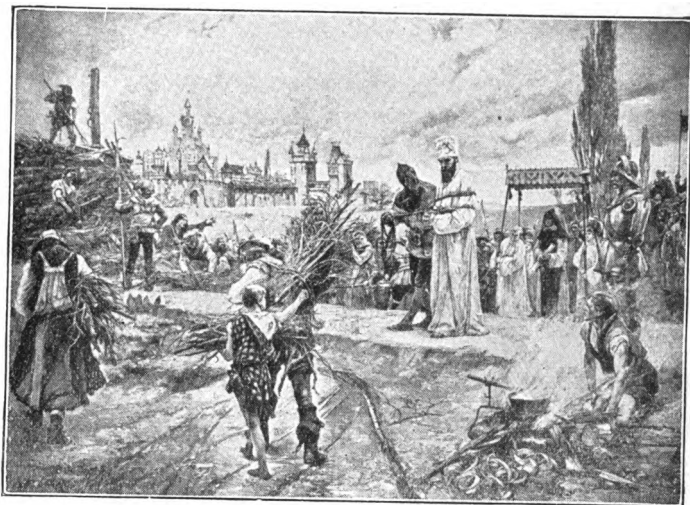
Коли зняли з него всі сьвященничі ризи, єпископи приступили до обстриження Його волося, щоби знищити тонзуру. Они не знали як се зробити, чи бритвою, чи

ножицями, а Гус бачучи їх вагана, сказав до короля: »Диви, як ті єпископи не можуть погодити ся в своїм богохульстві!« Коли остаточно обстригли йому волосє ножицями, один з них сказав: »Церков поступила з ним як далеко могла, позбавивши його сьвященничої власти, а тепер передає його в руки сьвітських властей«.

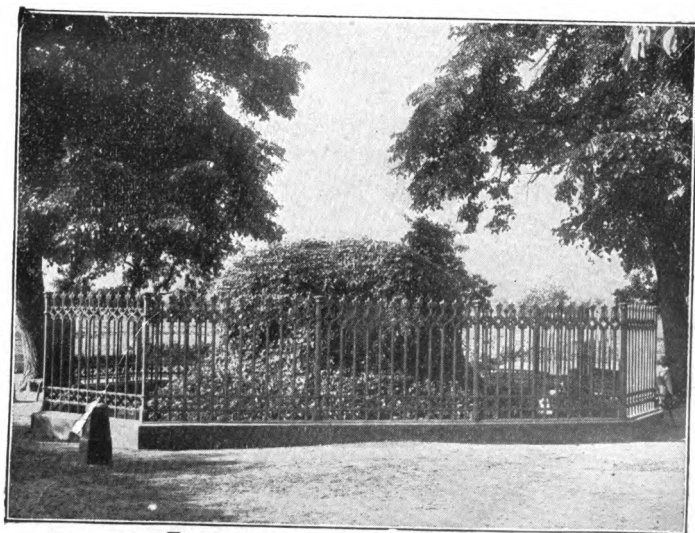
Сейчас наложено йому на голову високу, паперову шапку, на якій були намальовані три чорти, як хапають душу. На шапці була надпись: »Єретик«. Тоді сказали єпископи: »Передаємо твою душу дияволу«. На те сказав Гус: »А я поручаю її найсвятійшому Господеви, Ісусови Христови«. Відтак дотично шапки на голові, він сказав: »Вінець, який мій Спаситель носив на своїй найсвятійшій голові був тяжкий і прикрий. А той, котрий я ношу, є легкий. Він носив терневий вінець, аж до страшної смерти, і я буду носити сей лекший, в покорі задля його імени і правди.«

Гус в руках сьвітських властей. Церков упоравши ся з Гусом як далеко сягала її власть, віддала вязня сьвітській власти до виконання засуду на єретиків, то є спалена. Король Жигмонт віддав Гуса Людвікови, елєкторови палатинови тими словами: »Йди, возьми його і спали як єретика«. Людвік відвів його на місце смерти. Собор продовжав своє засіданє, коли сумна процесія посувала ся наперед. По дорозі Гус побачив на подвірю церкви огонь, в котрім палили його книжки. Він усміхнув ся і сказав до людей що близько него стояли, щоб не вірили, що він має померти за блуди, бо його ложно оскаржено. Майже ціле місто вирушило на улиці, але многих не пущено на міст зі стра-

Похід Гуса на місце смерти.

**Памятник на могилі висипаній
в честь Гуса.**

ху, щоб не заломив ся під тягаром людей. Місце страчення находило ся поза мурами міста на рівнині, де недавно похоронено осла одного кардинала.

Гус на місци страчення. Коли прибули на означене місце, Гус клявнув і почав сьпівати псалми: »Будь милостивий мені, о Боже, і в Тобі, о Господи, покладаю мою надію«. Деякі з його приятелів позітали з ним до кінця і чули його молитви. Хтось сказав, аби він висповідав ся, але якийсь монах сидячий на кони сказав, що Гус є еретиком і не заслуговує на сповідника. На ділі, Гус висповідав ся перед якимсь монахом, коли ще був в вязниці, як сам про се писав в листі і дуже прихильно виражав ся про свого сповідника.

Гус хотів промовити до зібраних людей в німецькій мові, але Людвік на се не дозволив. Коли Гус молив ся, паперова шапка упала йому з голови. Стоячі побіч, підняли шапку з землі і назад заложили йому на голову, але передом в зад. Хтось сказав, що Гус повинен згоріти враз зі своїми панами, чортами, котрим так вірно служив.

Повставши від молитви, Гус промовив сильним голосом: »Господе Ісусе Христе, я бажаю перенести терпеливо і покійно задля Твого Євангелія і задля проповіді Твого Слова, сю жорстоку, ганебну і прикру смерть«. Ще раз візвав він присутних людей, щоб не вірили закидам, ложно йому поробленим. Серед того здерто з него верхню одіж, звязано йому шнурами руки на зад і привязано до стовпа. Коли побачили, що його лице є звернене на всхід, сейчас привязали його так, що був обернений лицем на захід, бо не годить ся еретикови дивити ся на всхід. Відтак привязано його за шию до стовпа заржавілим ланцюхом. Дві

в'язанки смолоскипів поклали йому під ногами і обложили його дооккола, аж по бороду, сухим ріщем змішаним з соломою. В той час Гус сказав до своїх катів: »Господь Ісус Христос, мій Спаситель, був зв'язаний тяжшим ланцухом, і я, нікчемний грішник, не лякаюся знести і сего задля його імени.«

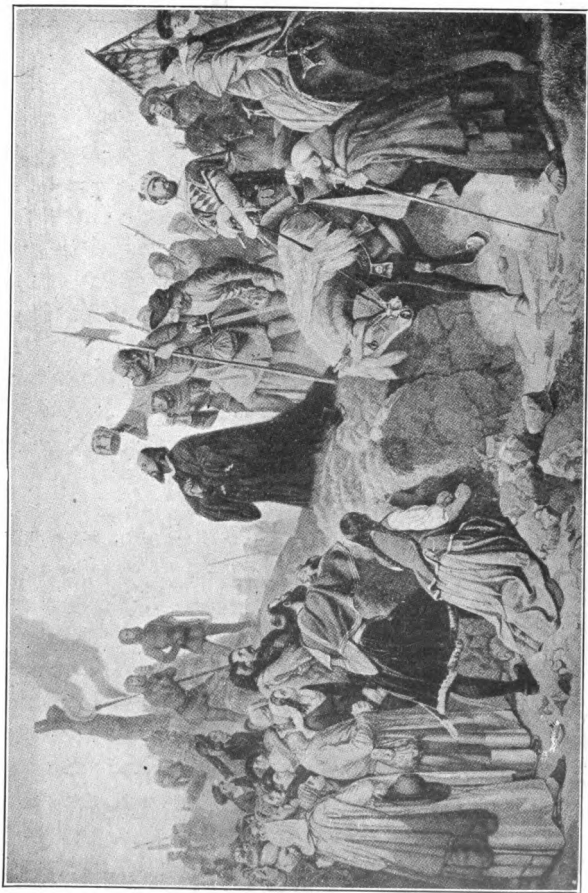
Еще раз дали Гусови спосібність відречи ся своєї науки, але Гус сказав: »Бог є моїм свідком, що річчй, які мені закидують, я ніколи не проповідував«. А відтак додав: »В тій самій євангельській правді, в якій я писав, навчав і проповідував, я є готов днесь померти«. На ті слова електор Людвік і другий вельможа, що там був, сплеснули в долоні і відіхали.

Смерть Івана Гуса. Сейчас підпалено смолоскипи і коли полумінь обіймала безпомічне тіло, Гус сьпівав: »Христе, Сину Бога живого, будь милостивий мені«. А коли він дійшов до слів: »котрий родив ся з Діви Марії«, вітер завіяв йому полумінь прямо в лице. Еше можна було чути придавлені димом слова: »Господи, в Твої руки я поручаю духа свого«. В кінци Гус порушив головою, неначе прапаючи ся і віддав Богу духа.

По смерти Гуса заховали ся різні переданя про його послідні хвилі на землі. Кілько є правди в тих переданях, годі тепер провірити.

Оповідаять, що коли вже прив'язали Гуса до стовпа і обложили його ріщем, якась стара жінка принесла поліно і доложила його до огня. На вид сего Гус мав сказати: »О, сьвята простото!«

Після иньшого переказу, Гус мав сказати перед смертю ті слова: »Днесь ви палите Гуску, але з моїх попелів народить ся лебедь, котрого ви не спалите.« Той переказ навязують до одного письма Гуса, в котрім

Смерть Івана Гуса.

він висказував надію, що після його смерти Бог покличе сильних людей, котрі відкриють злобу антихриста і посвятьть своє життя за правду Господа Ісуса.

Коли згоріло тіло Гуса, сторожі принесли ще більше дров, і вкинули до огню ті останки його тіла, що звисали на ланцуху. Також його чашку розбили патиками, щоб згоріла на попіл. Вкінці вкинули до огню одяг Гуса і пильно уважали, щоб все те згоріло на попіл, та щоб нічого не лишило ся, що би люди могли заховати собі на пам'ятку по Гусі. На останку зібрали його попіл на тачки і вкинули до поблизької ріки, Рену.

Але кати Гуса помилилися ся. Они думали, що спаливши сего невинного і святаго чоловіка, они спалять і науку його і пам'ять по нїм. Але памяти Гуса не могли спалити всі огні Констанції і він живе живий у серцях наших і буде для нашого, Українського народа, правдивим славянським апостолом Христа, котрий не лиш учив послушеньства Божим законам, але і сам жив після них аж до самої смерти на кострі.

РОЗДІЛ 9.

ПІСЛЯ СМЕРТИ ІВАНА ГУСА.

Перші вісти в Чехії. Коли перші вісти про смерть Гуса дістали ся до Праги, ціле місто заворушило ся. Нарід загорів бодем, обуренем і жадобою пімсти. Треба було лише провідника, а нарід готов був йти на саму Констанцію. Мученича смерть Гуса зробила його апостолом і народним мучеником. Жорстокість і віроломність Собора так роздразнила нарід, що лише страшна пімста могла його заспокоїти. В одній хвилі мешканя сьвящеників, котрі були ворожі до Гуса, вістали попалені і знищені. Навіть король Вацлав уважав спалене Гуса за особисту наругу, а королева Софія явно прилучила ся до сторонників Гуса, себто Гуситів. Весь нарід почув велику кривду і обиду, бо через смерть Гуса стратив не лише релігійного, але також і народного провідника.

Протест університету. Сейчас зібрав ся на нараду праський університет і одногосно запротестував проти жорстокої і ганебної смерти свого найвизначнійшого члена і ректора. Університет відьликав ся до цілої Європи в справі поступку Собора, щоби привернути знасилувану славу їх осередкови науки. З яким чутем відносив ся університет до памяти Гуса, можна пізнати з деяких його висказів: »О, чоловіче, справді

набожний, справді покірний, що звертав на себе увагу великою чеснотою, що погорджував майном і помагав бідним, що навіть сам зносив недостаток; котрого місце було при постели нещасного; котрий закликував слезами і найтвердїйші серця, до покаяння і лагодив бутівничі духи Словом Євангелия; в котрого устах старе Сьвяте Письмо показувало ся як нова наука; котрий йдучи слїдами апостолів, відживляв моральність первісної церкви і серед духовенства і серед народа«.

На другім місци писав університет: »Нема сумніву, що природа обдарувава сего чоловіка всіма своїми чеснотами, а ласка Божа в такій обильности була йому удїлена, що він здавав ся бути радше самою чеснотою, як лише чесним чоловіком. Його діла говорять за себе. Страшна смерть, яку він зніс з нечуваною терпеливостію доказує, що він поклав свою надїю на небесних основах. Се справді божеська справа, і наслідок Богом одуховленої відваги, що він перенїс так много насильств, так много мук і тільки ганьби задля Божої правди, а всі ті докори приняв він зі спокійним, лагідним духом і заяснів блеском набожности посеред найстрашнїйшої і жорстокої смерти«.

Собор повідомляє Чехів про смерть Гуса. Дперва в двацять днів після спаленя Гуса, Собор рішив урядово повідомити Чехів про свій поступок і вияснити жорстокість свого засуду. В своїм письмі до духовенства в Празї, Собор представив найперше лихо, яке випливає з ересї і схизми і вказав на Викліфа як одного з найгидкїйших еретиків, котрий заразив многих а найбільше Гуса і Єронїма. На домаганє ся многих Чехів, Собор розглянув справу Гуса, провірив його пи-

саня і ужив всіх можливих способів, щоби його наклонити до відречення ся блудної науки. З Гусом обходжено ся ласкаво і ніхто не бажав смерти грішника, але, щоби він поправив ся і жив. Але все те на ніщо не придало ся. Осудивши його яко явного вретика, Собор скинув його з духовного стану, і віддав сьвітській власти. Тому король, єпископи і духовенство в ім'я Христове повинні взяти ся до реформи, щоб замкнути уста тим гідким людям, що учать і проповідують науку Векліфа і Гуса, і щоб до коріння винищити ту небезпечну науку в цілїм королівстві. Рівночасно загрозив Собор найстрашнішими карами всім тим, котрі би противили ся тій добрій роботі, або не дали відповідної помочи.

Подібні письма вислав Собор також до Моравії і на Шлезк, де Гус мав численних приклонників.

Окрім того дня 25. серпня 1415. року вислав Собор до Чехії звістного нам зелізного єпископа Івана Літмишля, яко свого представителя, котрий мав доглянути того, щоб розпорядження Собора зістали в Чехії виконані. Але нарід чеський, ба навіть сам король стрінув зелізного єпископа дуже ворожо. Кождої хвилі жите його було виставлене на небезпеку і він не поважив ся прилюдно показати ся.

При тім не треба думати, що єпископ, або навіть Собор не мав приятелів посеред Чехів. Велике число німецького населеня і много духовенства, що не поділяло народних почувань до Гуса, остало ся вірними церкви і Соборови. Ще перед приїздом єпископа прихильники Собора зібрали ся в катедрі в Празі на нараду і дуже остро осудили подаване Причастія під двома видами і проповідуване Євангелія сьвітськими людьми серед сільського населеня. Опісля они утво-

рили союз, до котрого приступило лиш чотирнайцять вельмож, і заприсягли безграничне послушенство Соборови. В місяцю листопадї они кинули інтердикт на місто Прагу тому, що на королівськїм дворї перебував Єсенич, приятель Гуса, і духовенство не могло сповняти своїх обовязків.

Утворене ся партїї Гуситів. Тим часом приклонники Гуса або Гусити не засипляли своєї справи. Они не дали ся збентежити ані єпископом, ані Собором, ані інтердиктом і дня 2. вересня 1415. року зібрали ся в Празї на нараду. Зібрало ся там кількасот чеських вельмож і многу духовенства і ухвалили вислати Соборови письмо яко відповідь на розпорядженя Собора взглядом Чехїї. В письмі тім Гусити дорїкали Соборови за ганебну і жорстоку смерть улюбленого і поважаного, блаженної памяти Івана Гуса і рішучо запевнили Собор, що весь чеський нарід є переконаний о невинности і правовірности Гуса. Они нарікали на увязненє Бронїма і остро збивали закиди, що ціла Чехїя є повна єресї. Цїла істория Чехів свідчить о їх вірности до католицької церкви. »Хто ширить такі вісти«, писали Гусити, »той є гидким брехуном і зрадником, сином злоби і неправди і самого чорта, котрий є брехуном і батьком брехнї«.

Письмо своє закінчили Гусити запевненєм, що їх цілю є боронити і берегти закон Господа Ісуса Христа і його вірних проповідників, навіть если би прийшло до проливу крови.

Лист сей підписало околo шістьдесять найвизначнійших вельмож Чехїї і Моравїї.

Окрім того виготовили Гусити письмо до чеського народа з візванєм, щоби кождий вельможа дав позво-

свою науку; але відтак покаяв ся свого поступку і без вагання поніс смерть в полуміні.

Еронім походив з визначної, хоч не шляхотської родини. Науки кінчив на університеті в Празі і мав почетні титули з університетів Париського, Гайдельберського і Кольонського. Він подорожував від Оксфорду аж до Єрусалиму. В Парижі він познакомив ся з найбільшим теологом того часу, Іваном Герсоном, з котрим опісля стрінув ся в Констанції. Ероніма уважали за вимовного бесідника, за славного ученого і великого філософа.

Еронім скоро переняв ся наукою Івана Вискліфа і в Оксфордї власною рукою переписав два його твори. В Празі він публично завзивав студентів, щоби читали твори Вискліфа, хотяй ті твори були прокляті церковними властями.

Еронім попірав Гуса у всіх змаганнях, а передовсім коли йшла борба о те, щоби віддати Чехам власть над Праським університетом, котрим доси кермували чужинці. Опісля він получив ся з Гусом, коли той виступив проти буллі папи Івана XXIII., силою котрої спровадено відпустити в Празі, щоби зібрати гроші на війну папи з Владиславом з Неаполю.

Житє Ероніма повне пригод. В році 1410. Еронім мав промову в присутности Жигмонта, угорського короля, котрий опісля став цісарем, в котрій безпощадно виступив проти зісутя і неморальности духовенства. На жаданє архієпископа з Праги, він зістав увязнений. Діставши ся на волю, він поїхав до Відня, де єпископ Пассавський закинув йому ересь. Його лише на волї, але не сьмів опускати Відня. Коли о тім довідали ся Пражани, рішучо запротестували проти

сего насильства. Еронім зломив обітницю і втік до Моравії. З відси написав письмо, в котрім оправдав ся, чому зломив слово. Але єпископ з Пассав кинув на него клятву, котру потвердили, єпископ з Кракова і архиепископ з Праги.

Повернувши до Праги, Еронім викликав велике одушевлене поміж студентами університету своєю горячою промовою проти папської буллі і продажу відпустів, а також взяв визначну участь в уличній демонстрації проти папи.

Коли Гус удав ся з Праги на добровільне вигнання, Еронім також опустив місто і удав ся до Польщі. Опісля на суді йому закидали, що коли був в Польщі, то збратав ся з Греками і Русинами (Рутені) »добрими християнами«. Еронім бачив ся з Гусом заки той удав ся на Собор до Констанції і відраджував Гусови їхати на Собор.

Ув'язнене і засуд Ероніма. Послідний період життя Ероніма і той, що нас найбільше інтересує, починає ся від хвилі, коли він прибув до Констанції, в цвітню 1415. р., а кінчить ся його смертю в чотирнацять місяців пізнійше. Він приїхав до Констанції почувши про ув'язнене і суд Гуса. Він відразу пізнав, що небезпечно було в Констанції чоловікови, котрий був приятелем Гуса і сейчас на другий день виїхав з міста. З дороги написав письмо до цїсаря Жигмонта з просьбою о лист безпеченьства до і з Констанції. Він дістав відповідь, що може дістати лист безпеченьства лиш до Констанції. Тоді Еронім казав розліпити на публичних місцях в Констанції оголошене з заявою, що він готов станути на суд за ересі, які йому закидають, і готов понести кару, коли знайдуть його винува-

тим. Рівночасно він домагався листу безпеченства, такого, щоб не увязнювали його перед або під час суду, як се зроблено з Іваном Гусом. Діставши відмовну відповідь, Ернїм поспішив назад до Чехії. По дорозі однак його пізнали і увязнили. На жадане Собора його приведено до Констанції.

Дня 23. мая привели Ернїма до Констанції зі скованими руками. Його примістили в монастирі Францішканів, де тогді придержувано Гуса. Відтак відбуло ся вступне переслуханє. Професори з ріжних університетів посьвідчили, що чули від него теологічні і філософічні ересї. Серед того роздали ся голоси на Соборї: »Спалити його! На огонь з ним!« На се він відповів: »Если хочете моеї смерти, то в імя Боже нехай так стане ся«. На се сказав єпископ з Салсбурї: »Нї, Бог не хоче смерти грїшника, але щоби він показав ся і жив«. Відтак його передали мїський поліції і посадили в строгу вязницю на вежі кладовища Сьв. Павла. Ернїм не бачив Гуса в Констанції перед його смертию, хотяї знав всьо, що з Гусом дїє ся. Так само Гус знав про судьбу Ернїма і в однім своїм листї писав, що Ернїм на вид смерти певно покаже ся сильнїйшим як він сам.

Так минали дни і тиждні. Заїлість Собора до приклонників Вєклїфа і Гуса не зменьшала ся. Ба навіть дійшло до того, що урядово оголошено, що не треба додержувати слова, даного єретикам. Стративши всяку надїю на помїч Собора і зі страху перед смертию, Ернїм відрїк ся наук Вєклїфа і Гуса і присягнув, що він ніколи не думав, що Гус придержував ся тої науки, яку йому закидували на Соборї. То відреченє ся зробив Ернїм публично два рази, а ще до того обіцяв написати письмо до чеської королївської пари і до

Похід Єроніма з Праги на місце смерті.

пляхти, представляючи Гуса єретиком. Одно таке письмо заховало ся по нинішній день.

Але на тім не скінчило ся. Почали перешептувати ся доокола, що вязень все еще держить ся в серцю тих блудів, яких відрік ся устами. Тоді ті самі люди, що переслідували Гуса, повстали проти Єроніма з новими скаргами. Але тим разом Єронім остав ся вірний собі. Він оголосив свій відклик за неважний і брехливий, який зробив зі страху. Він сказав, що Гус є честний і побожний чоловік, бистроумний і пильний учитель, вірний і святий проповідник. Його покликали еще раз до катедри, де був зібраний Собор і там відчитано сто сім закидів зроблених йому. Він відповів, що держав ся усіх правил святаї католицької церкви. Але його доля була вже запечатана. Єпископ з Лоді оголосив, що Єронім неначе пес повернув до свого блювотиня і що в святаї справі очищення церкви з єретиків, належить прийняти свідощтва навіть злодій і ледачих людей. Після знаменитої оборони Єроніма, його узнано за єретика, присуджено відкинути його як зісохлу галузь і віддати в руки світської власти. На голову насаджено йому паперову шапку, з чортяками на ній намальованими, подібно, як се зроблено з Гусом; зі святиченичого стану скидати його не було потреба, бо він був світським чоловіком. Тоді то Єронім мав сказати ті торжественні слова:

»Ви засудили мене несправедливо і злобно. А що до мене, я по своїй смерти лишу в ваших серцях цвях, а в ваших совістях жало; і я взиваю вас всіх явити ся за сто літ від тепер, щоби дати мені одвіт в присутности найвисшого і справедливого судії.«

Смерть Єроніма. З катедри пішов Єронім на смерть призначену йому Собором. По дорозі сьпівав символ

віри, а опісля літанію. А коли побачив з далека замок Готлібен, де Гус пробував два місяці, знова почав сьпівати. Коли прийшов на місце страченя, клякнув при стосі дров, на котрім мав згоріти і молив ся. Але кати перервали йому молитву, здерли з него одіж і лише бедра окрили простиралом. Тоді Ернїм знов засьпівав Символ Віри і сказав в німецькій мові, що вірить в кожде його слово. Відтак виславляв Гуса як вірного проповідника Євангелия. Серед того обложено його сухими дровами аж по бороду і кинено на розложений огонь його одяг. Коли полумінь збільшала ся Ернїм сказав сильним голосом по чеськи: »О, Боже, всемогучий Отче, зглянь ся на мене і будь милостивий мені, грішному. Ти добре знаєш, що я любив Твою Правду«. Полумінь потребувала більше часу, щоб сповнити свою роботу, як се було з Гусом, а коли тіло згоріло на попіл, сторожі кинули в огонь постіль Ернїма, його чоботи і другі річи, які принесено в вязниці. Попіл з його тіла зібрано до купи і вкинено до ріки Рену.

Але огонь в Констанції не міг знищити сьвятої пам'яті тих двох людей, Гуса і Ернїма. Історик Сильвіус пише, що нарід Чехії почитав тих двох людей як мучеників, подібно, як Римляни почитали Петра і Павла. Помимо того, що Собор а опісля Єзуїти старали ся опоганити імена тих двох мучеників поміж чеським народом, а також поміж християнським народом сьвіта, думки, які проголошували ті два люди, зістали на ново проголошені в сто літ пізнійше через Лютра, а їх голос став віщуном нової Реформації.

Про вимову Ернїма на Констанцькім Соборі лишив прекрасне сьвідощтво італійський гуманїст Погіо Бракціоліні в своїх знаменитих записках. Він писав

в день після смерти Ернїма про те, що бачив власними очами, і чув власними ухами. Він славив велику вимову Ернїма перед Собором. Він згадує, що Ернїм у своїй відповіді на оскарження пригадував Соборови, що много шляхотних людей, оскаржених ложними свідками і засуджених несовісними судіями, потерпіло смерть за свої чесноти. Таким був Сократ. Такими були Мойсей і жидівські пророки. Таким був Йоан Хреститель, ба навіть сам наш Спаситель. До них належав також Стефан і апостоли. Всіх їх засуджено як публичних агітаторів і богохульників. Дальше говорив Ернїм, що если такий засуд вийшов з Собора святих, то він належав до найогиднійших засудів. Він славив Івана Гуса яко доброго чоловіка, справедливого і святого. Він завстидав Собор, коли пригадав присутним, що запроторено його на 340 днів до смердячої, нездорової і темної вежі, не давши йому спосібности нічого читати, ані навіть видіти. Він не нарікав на ту жорстокість, але висказав своє здивованє, що така нелюдність була можлива.

Свої записки кінчить італійський гуманїст тими словами: »Отсе чоловік гідний вічної памяти людей! Він стояв там без страху і боязни, не лиш дивив ся з погорда на смерть, але неначе шукав єї, так що можна було сказати, він був другий Като. Ніколи жаден стоїк не потерпів смерти з таким відважним, свідомим умом, як Ернїм!«

Ті слова італійського гуманїста заслугоують тим на увагу, що він не годив ся з релігійними поглядами Ернїма.

Собор відликує ся до Жигмонта. Одна з головних задач Собора зістала сповнена. Бресь в католицькій

церкві зістала жорстоко покарана. Писаня Вискліфа зістали прокляті а його кости приказано викопати з місця спочинку, щоби більше не безчестили Божої землі; чеські учителі, Гус і Єронім, котрі пішли слідом Вискліфа, зістали спалені на кострі. Тепер звернув ся Собор до короля Жигмонта, яко оборонця церкви з візванем, щоби ужив своєї власти і сили до здавлення віроломства Чехів і викорінення всякої ересі. Він повинен скоро взяти ся до діла, для спасення тих, що прийняли блудну науку, бо може бути запізано.

В сей спосіб завізвав Собор Жигмонта, щоби при помочи меча здавив релігійну ворохобню в Чехії.

Король Жигмонт не довго відтягав ся з відповідію. Він повідомив Собор, що є готовий дати поміч своему братови Вацлавови у тім важкім ділі, однак він не радо уживав би меча, щоб не вийшло підозрінє, що хоче упокорити свого брата і загарбати його королівство.

Опісля післав король Жигмонт письмо до чеської шляхти, в котрім звернув єї увагу на ворохобню в краю, котра робить велику кривду католицькій церкві. Він писав, що вернули ся часи переслідувань Нерона, ба навіть за часів Фараона не уживано такого насильства супроти правдивої церкви, як тепер в Чехії. Він числив на їх поміч в приверненню порядку в Чехії, після вказівок і плянів Собора.

Письма ті писав король з дороги, далеко від Констанції. Коли Гус зістав засуджений на смерть, король уважав справу ересі за покінчену і тепер взяв ся полагодити справу папської схизми. Він був поїхав до Іспанії, щоб наклонити третого папу, Бенедикта, до уступлення з папського престола, щоби в сей спосіб отворити Соборови дорогу до вибору нового па-

пи. Але ся місія не удала ся королеви і Собор мусів сам скинути папу Бенедикта з престола.

Дві партії поміж Гуситами. Зі зростом сили Гуситів, почали що раз острійше показувати ся два ріжні погляди, котрі в короткім часї довели до утвореня ся двох партій, уміркованої і скрайної. Партія уміркована, або Калікстини, держали ся тої засади, що всі науки і розпорядження існуючої церкви повинні бути задержані, если не суть противні науцї Сьв. Письма. Калікстинами они звали ся від латинського слова »калікс«, чаша, бо при Причастію почали уживати в своїх церквах окрім хліба і чашу з вином.

Партія скрайна звала ся Таборитами, від чеського міста Табор, котре було збірною їх точкою. Таборити вірили, що лиш те зобовязує їх в релігії, чого вимагає Сьв. Письмо. Тому они були противні усім новостям і видумкам католицької церкви. Се довело їх до борби з Калікстинами.

Праський університет станув по стороні Калікстинів і під проводом таких людей, як: Єсеніч, Якобелюс, Прахатич, виступив проти скрайних поглядів Таборитів, котрих наука захоплювала маси народа. Не подобало ся Калікстинам, що Таборити не хотіли вірити в чистилище, і не давали на молебні за померших; не почитали образів сьвятих; не уживали сьвяченої води і других католицьких обрядів і церемоній. Калікстини зібрали ся на нараду до Праги, де ухвалили двацять три артикули, котрі мали здержати поширене скрайних поглядів Таборитів, а цілий рух реформаційний мав, о скілько можливе, держати ся як найближше католицької церкви.

Але навіть умірковані Калікстини були далекі від

того, щоби підчинити ся рішенням Собора в Констанції. В марці 1417. року они проголосили Причастіє під двома видами за правдиве і кожний Чех може приймати хліб і вино в Причастію без страху перед блудом, хотяй би навіть сам ангел з неба учив його противно. Все ж таки они лишили повну волю тим, що хотіли би держати ся католицького звичаю.

Папська булля. Серед того в листопаді 1417. року зістав вибраний новий папа. Був се італійський кардинал Кольонна, котрий яко папа прибрав собі імя Мартина V. Вже яко кардинал, коли справа Гуса знайшла ся в його руках, він поступив з Гусом досить строго і кинув на него клятву. Тепер же яко папа він з жорстокою ревностію взяв ся нищити єресь в Чехії.

В лютім 1418. року Собор видав певні рішення взглядом Гуситів. На підставі тих рішень, король Вацлав мав присягнути, що буде боронити прав католицької церкви перед Гуситами, що цілковито знищить всяку єресь в науці і практиці, що Тайна Причастія буде подавана лиш під одним видом, що університет в Празі зістане зреформований так, що прихильники Гуса і Вיקліфа зістануть з него усунені, а писаня Вיקліфа, Гуса і Якобелюса зістануть спалені.

В слідуючій місяцю папа Мартин V., не чекаючи переведеня в жите рішення Собора, вислав до Чехії буллку, котру деякі назвали »писаною шибеницею«. Булля ся була повна духа нетерпимости інквізитора.

В тій буллі назвав папа Гуситів схизматиками, во-
рохсбниками, повними гордості люципера, заїлими як вовки, піддуреними штучками диявола, щоби спов-
нити діло Вיקліфа, Гуса і Броніма. Хто небудь дер-
жав ся наув тих єретиків або боронив їх, мав бути

сейчас покараний. Всі царі, князі, вельможі, шляхта, лицарі, міста, університети і т. д., мали гнати від себе тих очайдухів, мали заборонити їм проповідувати, перебувати, посідати власність, займатися яким ділом, або в загалі мати що небудь до діла з вірними людьми. Если би они померли еретиками, хотяйби такими урядово не були проголошені, мали бути поховані без християнського похорону. Їх масток мав бути забраний. Люди підозрілі о ересь мали очистити ся під присягою в протягу одного року, бо інакше будуть прокляті як еретики. Сьвітська власть мала дати духовенству всяку поміч в винайденю і покараню еретиків. Щоби улекшити роботу тим інквізиторам, папа виготовив поверх сто питань, котрі они мали ставити людям підозрілим о ересь. Ті питання мали бути відповіджені під присягою. Підозрілі о ересь не могли мати свого оборонця, ані не могли робити відклику від засуду. Сьвітська власть мала виконати засуд. А горе тому, хто би занедбав свій обовязок.

Такий був зміст папської буллі, але вже тогді було очивидним, що папа не обмежить ся на самій буллі, але скличе хрестоносний похід проти цілого чеського народа.

В кілька місяців пізнійше післав папа до Чехії яво свого делегата, кардинала Домініка, котрий мав доглянути виконання вимог буллі. Кардинал Домінік взяв ся до свого діла в тім самім нагальнім і нетерпимім дусі, що буля була виготовлена. Зайшовши до одной гуситської церкви коло Праги, він кинув чашу з вином до землі і приказав подавати Причастіє лише під видом хліба. Там також казав він спалити двох людей, засуджених за ересь.

Його поступованя викликало велике огірчення серед

народа. Почали його зневажати, ба навіть загрозили його життю. Домінік побачив, що нічого не вдіє і забрав ся в Чехії. В своїм справозданю, яке післав папі і Жигмонтови, він сказав ті слова: »Вже минув час на переговори в Чехами, а тепер нічого не лишило ся, лиш здавити їх силою оружя.«

Відповідь Чехів на папську буллу. Заки прийшло до оружної розправи, Чехи дали гідну відповідь на жорстоку папську буллу. Ту відповідь они назвали: »Вірне і християнське упімнене Чехів до царів і князів, щоби оживити їх ревностию Євангелия«. В тій відповіді рішучо запротестували проти змагань церкви, викликати в їх краю релігійну війну і сказали, що сей хрестоносний похід, який папа має післати проти Чехів, не має на цілі оборони християнської віри, але папа і його достойники боять ся, що їх тайні злочини і вресі зістануть відкриті. Єслиби они мали правдиву причину, то прийшли би до Чехії зі Святим Письмом в руках і так при помочи Слова Божого направили би блуди Чехів. І як раз того домагають ся Чехи. Правда не повинна бояти ся ложі.

Тому то Чехи бажають, щоби королі і нарід скликали спільні наради, на котрих в мирний спосіб можна би обговорити науку Сьв. Письма. Они прирікають, що підчинять ся доказам зі Сьв. Письма і приймуть покуту за свої блуди. Але єсли місто оружя, Слова Божого, нападуть на них огнем і мечем, тогді они вьзьмуть Бога і його правду собі на поміч і будуть боронити єї, аж до смерти. Они писали: »Ми не налякаємо ся виклять папи, кардиналів або єпископів, бо ми знаємо, що папа не є Богом, так, як він себе представляє, а його проклятя не пошкодили нам в минув-

шині і ми тішили ся Божою ласкою і благословенством».

На кінци свого письма они подали чотири основні артикули, котрих будуть боронити до загину. Они суть: 1. Заборона великих публичних гріхів так серед духовенства як і світських; 2. великі доходи і світовий блеск мають бути недозволені, бо они не годять ся з простотою проповідників Євангелия; 3. має бути свобода проповідувати Слово Боже і читати його по всіх місцях; 4. Причастіє має уділяти ся під двома видами.

Сею відповідію подали Чехи папі до відома, що они бажать мира, але если окаже ся того потреба, они суть готові на війну.

РОЗДІЛ 10.

ГУСИТСЬКІ ВІЙНИ.

Іван Жіжна з Троцнова. Безпосереднім наслідком спалення Івана Гуса в Констанції, були Гуситські війни. Папа Мартин V. проголосив пять хрестоносних походів на Чехію, через що прийшло до воєн, котрі в історії звуть ся Гуситськими війнами.

На жаль, в Чехії не було чоловіка, котрий би став на чолі цілого народу проти чужих наїзників. Король Вацлав був чоловіком слабого характеру і цілком не доріс до ваги хвилі. Чеський нарід був розділений на дві партії, котрі взаємно поборювали себе, а король глядів на се байдужно і прихильовав ся раз на один, то знов на другий бік.

В ту, так важку хвилю, коли чужоземські війська йшли з огнем і мечем на Чехію, післані туди папою, Чехи знайшли собі військового генерала в особі Івана Жіжки, котрий повів їх з побіди до побіди, аж доки сам не упав жертвою зарази.

Іван Жіжка походив зі шляхотської родини і родив ся около 1360. року. Вже з молодости показував бодро, воєнного духа а військового досвіду набрав ся в борбах з Турками в Польщі і на Угорщині. Іван Жіжка був горячим приклонником Гуса, а по його смерті роздумував над тим, як би то пімстити ся за ту велику кривду. Окрім сеї народної наруги, Жіжка носив в серцю память тяжкої кривди, яку зробив Йо-

го сестрі розпустний сьвященик.

Оповідують, що одного дня король Вацлав проходжував ся по городі і стрінув глибоко задуманого Жіжку.

»О чім ти так глибоко думаєш?« спитав король.

»Про тяжку наругу над чеським народом, коли Собор спалив Івана Гуса«, відповів Жіжка.

На те сказав король: »Ані я ані ти не можемо пімстити тої наруги; але если ти можеш знайти средства до того, то набери відваги і пімсти ся за смерть твоїх співгрожан«.

Ті слова короля вистарчили, щоб поставити Жіжку на ноги. Маючи певність, що король не стане йому на дорозі, Жіжка взяв ся до роботи і в короткім часі станув на чолі побідної армії, котра наповнила страхом народи Середної Європи.

Внутрішні заворушення в Чехії. Зараз на початку виступлення Жіжки, получив ся з ним давний приятель Гуса, Ниволой Гусінець, котрий в короткім часі зібрав сорок тисячну армію, готову до війни в обороні прав Чехів. Король Вацлав не любив барона Николая, бо підозрівав, що він хоче скинути його з престолоа і сам себе оголосити чеським королем.

Король прогнав Николая з Праги а разом з ним виїхав з Праги і Жіжка. Негодоване до короля почало ширити ся по цілім краю, а Николай бачучи нездарність короля і уповаючи на силу свого війська, предложив Гуситам, щоби вибрали собі нового короля, котрий би був тих самих релігійних поглядів, що і они. Але здоровійша думка взяла верх поміж Гуситами, і той плян зістав понеханий. Многі пізнали, що ліпше мати на королівськім престолі Вацлава, котрий був королем лише з імени, як вибирати нового короля,

котрий бн збільшив партійну ненависть в Чехії, будучи сам партійним чоловіком.

Так отже в Чехії не було майже жадного правительства. Лише провідники Гуситів старали ся удержувати порядок серед своїх прихильників. Всі відчували тепер брак Гуса, бо він один своїм впливом міг був погодити споручі партії. Заворушення і надужитя почали ширити ся по цілім краю. Многих сьвящеників прогнано з їх парохій. Церкви понищено, монастирі зрабовано і попалено. Вороги Гуситів зістали поборені. Причастіє під двома видами свобідно подавано по цілій Чехії.

Король Вацлав утік з Праги і замешкав в замку Фоссенич. Тут він оточив себе військом і нікого не припускав до себе. Чеські вельможі раз враз просили о авдієнцію, але даром. В кінци приймив король на послухане двох поважних вельмож і дав ся намовити вернути до Праги.

Відважний крон Жіжми. Повернувши до Праги, король Вацлав сейчас проголосив свободу подавати Причастіє під двома видами в'місті Празі і в цілім краю. Гусити знов піднесли голову і король покликав до себе їх провідників на нараду, однак мали они явити ся перед ним без оружія. Але несподівано, дня 15. цвітня 1418. року явив ся в королівській палаті Іван Жіжка на чолі уоруженнх Гуситів і зажадав послуханя у короля. Станувши перед змішаним Вацлавом, Жіжка промовив тими словами: »Володїтелю, поглянь на заступ твоїх вірних підданих. Ми принесли своє оружїє так, як ти приказав. Покажи нам своїх ворогів, а побачиш, як ужиточним покаже ся то оружїє в руках тих людей«.

Збентежений король відповів: »Возьміть своє оружжя і ужийте його там, де потреба«.

Сей відважний крок Жіжки незвичайно скріпив його популярність серед народа. Жіжка без сумніву належить до найбільших генералів світа. Помимо успіхів на поли битви і великої власти над народом і слави, він не мав жадних особистих бажань. Часом прямо фанатичний, строгий і жорстокий, він один поміж великими провідниками народів не був самолюбний.

Знамениті суть його відозви до Чехів. Так приміром до мешканців одного чеського міста, він пише: »Нехай Бог позволить, дорогі братя, щоби сповняючи добрі діла, яко вірні діти небесного Отця, ви остали ся твердими в страхі Божім. Нехай жадне терпінє не зменшає вашої відваги, наслідуйте старинних Чехів, ваших предків, всегда готових боронити справи Божої і своєї власної. Всегда держім перед очами закон Божий і загальне добро і нехай кождий, що знає воювати ножем, кидати каменем або уживати довбні, готовить ся до походу. Нехай ваші проповідники захочують людей до борби з антихристом. Нехай кождий готовить ся до того, старий і молодий. Приготовлюйте запаси живности, не забувайте також про добрі діла. Уважайте, бо тепер прийшов час уоружити ся не лиш проти зверхних ворогів, але також проти тих, що між вами. Пригадайте собі вашу першу битву, коли вас було мало і без оружжя, а ворогів много і добре уоружених. Рамя Боже не є скорочене, відваги і будьте готові«.

Армія Жіжки. Армія Жіжки, котра тепер збирала ся в місті Табор, складала ся з найкрасших людей

Чехії, вірних патріотів, обурених зрадою короля Жигмонта і Собора супроти Гуса і Броніма, але понад все, людей глибоко релігійних. Вони домагалися свободи совісті і віри в границях Сьв. Письма. Вони не бачили релігійної ревності ані в Соборі, ані в папі, ані в цісарю. Собор вже закінчився вибором папи Мартина V., але в церкві не заведено жадної реформи. Обставини в церкві зовсім не поліпшилися. Роспуста, віроломство, перекупство цвили далі без перешкоди. Не дивно, що Гусити переняті Євангельським духом, уважали борбу з папою і цісарем за борбу з антихристом.

Жіжка вибрав місто Табор за місце збору Гуситів з військових względів. Прага з многими Німцями не була певна на таку річ. Але Табор, віддалений лиш пятьдесят миль від Праги, був вже з природи добре укріплений і представляв зі стратегічних względів знамениту твердиню. Туди прямували зі всіх сторін Чехії оборонці народної справи. Там побудували хати і спровадили свої жінки і діти. Дня 22. липня 1419. року сорок тисяч війська прийняло Тайну Вечеру, а в вісім днів пізніше під проводом Жіжки вирушили на Прагу.

Жіжка йде з військом на Прагу. В Празі знов прийшло до заворушень і король Вацлав в друге утік з міста; в палаті осталася королева з військом. Як раз то королівське військо, що осталося в Празі, стягнуло на місто гнів Жіжки. Військова старшина, а навіть прості жовніри почали строго переслідувати Гуситів, знущалися над ними а многих вкинули до в'язниці. Гусити побачили, що як довго королівське військо буде в місті, так довго жите їх буде zagrożене. Се як раз

було причиною походу Жіжки на Прагу. Жіжка не мав наміру ставати до отвертої боротьби, він хотів лише налякати папську партію, але обставини склали ся зовсім інакше.

Коли Жіжка увійшов до старого міста, котре було відокролене від тої часті, де находила ся королівська палата, мешканці Праги прийняли його дуже радо і прилучили ся до него. Радість в місті була велика. Деякі жовніри Жіжки хотіли дістати ся до церкви сьв. Стефана, але сьвященик не впустив їх. Тоді військо попало в гнів, вломило ся до мешканя сьвященика і повісили його на вікні. Відтак уставивши ся в порядку, пішли до мійської ради і домагали ся випущеня увязнених Гуситів. Коли радні міста вагали ся, що мають чинити, хтось кинув каменем з вікна мійського будинку і поцілив Гуситського проповідника.

Той камінь дав початок Гуситській війні. Сейчас Гусити під проводом Жіжки ударили приступом на мійський будинок і здобули його. З вісімнадцяток радних, одинадцять утікло, а сімох, самих Німців, попало ся в руки Гуситів. Тих викинули жовніри вікном на подвірє, де они упали на наставлені списи і на місци погибли. Здавало ся, що тепер прийде до заворушень, але Жіжка сейчас взяв справу в свої руки і скликав мешканців міста, щоби вибрали собі раду, котраби управляла містом доки не прийде звичайний час виборів.

Смерть короля Вацлава. Зробивши лад в місті, Жіжка звернув ся проти королівського війська, котре боронило палати і королевої. Королева Софія тепер цілковито відреклася ся Гуситів і слала післанця за пі-

сланцем до короля Жигмонта з проською о поміч. Жіжка довідавши ся о тім, опустив Прагу і удав ся до Пильзна, щоби звідтам ударити на Жигмонтову армію. Тим часом Празани дальше облягали королівський замок.

Вісти про події в Празі вскорі дійшли до короля Вацлава і він попав в страшну лють. Не могучи себе вгамувати, він кинув ся на одного зі своїх дворян, котрий дорікав королеви за те, що опустив Прагу і хотів пробити його ножом. Присутні дворяни не допустили до того морду, а розяреного до безтями короля ударив параліж. Найперше відняло йому лівий бік, а в два тижні пізнійше другий удар параліжу закінчив його нужденне жите. Се стало ся дня 16. серпня, 1419. року.

Нові переслідуваня Гуситів. Смерть Вацлава дала почин великим заворушенням в місті Празі. Гусити почали нападати на вірні папі церкви, рабували їх і нищили. Монастир Картузів зівстав спалений, а монахи вкинені до вязниці.

Серед того прийшло до завішеня оружія поміж королевою а Празанами, котре тревало пару тижнів. Коли однак міщани довідали ся, що королева потайки порозуміває ся з Німцями, попали в гнів і ударили на королівську палату, а рівночасно візвали Жіжку на поміч. Серед того, королева Софія в ночі утікла з Праги, побачивши, що її військо не остоїть ся перед нападами міщан. За кілька днів прибув до Праги Жіжка з чотирма тисячами Таборитів і допоміг міщанам загнати королівське військо назад до палати.

Коли королівська залога не бачила для себе виходу, заключила мир з міщанами на тих услівях, що

Гуситам було вільно приймати Причастіє під двома видами, що Божий Закон мав бути свobodно проповідуваний в цілім краю, а Гусити мали здержувати ся від дальшого насильства над церквами і залогою.

В такий спосіб місто Прага знов попало ся в руки ворогів Гуситів, а Жижка опустив місто. Угода з королівською залогою розпочала ся 12. листопада і мала тревати пять місяців. Але она не забезпечила Гуситів перед переслідуванем. Де лише паписти були в більшости, там допускали ся страшних надужитъ над Гуситами. Гуситів кидали до вязниці, продавали до неволі, або карали смертю. Один гуситський проповідник відвідував хорого. Його зловили і спродали Німцям, а ті привязали його до дерева і живцем спалили. В сей і подібний спосіб згинуло шістнайцять сот Гуситів.

Жигмонт упоминає ся о чеський престол. Серед того король Жигмонт візвав Чехів, щоб признали його свом володарем, а на доказ вірности, щоби зрівнали з землею окопи і укріпленя в Празі, які побудували по смерти Вацлава, щоби дали спокій монахам і щоби усунули всіх гуситських урядників, а на їх місце поставили вірних католиків.

Уміркована партія Гуситів, Калікстини, були готові приймати Жигмонта яко свого короля і почали з ним переговори. Між тим папські приклонники в Празі почали словняти королівські домаганя, многі з них, що недавно утекли з Праги, тепер назад вернули ся, паписти піднесли голову і домагали ся покараня Гуситів. І знов почали ся кроваві переслідуваня Гуситів.

Переговори Калікстинів з Жигмонтом не довели до

жданого результату. З делегатами Калікстинів Жигмонт обійшовся грубо і жорстоко. Коли Калікстинський посланець предложив Жигмонтові домагання його партії, між иньшим свободи приймаюча Причастія під двома видами, король попав в великий гнів і казав посланця увязнити, а опісля спалити. В подібний спосіб обійшовся король з многими другими Гуситами. Прийшло до того, що обі партії Гуситів, Калікстини і Таборити получилися разом проти Жигмонта.

Жіжка і Жигмонт готовлять ся до війни. Через пару місяців Жіжка держав ся на боці і лише приглядав ся переговорам Калікстинів з Жигмонтом. Він знав, що переговори розібють ся і ожидав відповідної хвили, щоби обі партії получитьи разом. Та хвиля тепер надійшла. Кроваві учинки Жигмонта завурпушили чеський нарід. Жіжка утворив лігу, котра присягнула, що не буде повинувати ся Жигмонтові і завізвав Чехів, щоби прилучили ся до тої ліги. Барони, вельможі, шляхта, лицарі і міста почали громадно вступати до ліги.

Жигмонт пізнав, нащо заносить ся, і почав збирати армію, щоби напасти на Чехію і заняти Прагу і другі важнійші міста. Йому дуже розходило ся о місто Пильзнь, котрого мешканці хотіли заявити свою вірність Жигмонтові. Але і Жіжка звернув свою увагу на Пильзнь і здобув се місто, побивши королівське військо. В битві обі сторони понесли великі страсти. Коли сьвіжі війська прибули на поміч містови, Жіжка дав ся намовити і заключив з папістами договір, на підставі котрого він мав свобідно відступити до Табора, а в місті мала бути заведена релігійна свобода. Але папісти показали ся віроломними, напали на

відступаюче військо Жіжки і майже оточили його. Несподівано заскочений Жіжка не упав на душі. Він чим скорше оточив себе наладованими возами і з них відбив напад ворогів, ба навіть завдав їм велике поразення. Було се 25. марця, 1420. року. Після сеї битви Жіжка зі своїм військом удав ся до міста Табор, головної кватири Гуситів./

Папа оголошує хрестоносний похід на Чехію. Як раз в тім часі розійшла ся вість, що папа спільно з Жигмонтом оголосили хрестоносний похід проти Чехів. Було се 17. марця, 1420. року. В своїй буллі скликаючій хрестоносний похід, папа візвав всіх королів, князів, пануючих, баронів, вельмож, шляхту, урядників, вільні міста, університети і села, щоби в ім'я крові нашого Спасителя, в надії відпущення гріхів, причинили ся до стертя з лица землі прихильників Гуса і Векліфа, щоби дали поміч королеви Жигмонтові і виставили відповідну армію. Духовенство має власними руками умістити хрест на раменах добровольців. Сам папа дає повний відпуст тим, що возьмуть участь в тім поході, або умруть в дорозі. Також дістане відпуст той, хто місто себе виставить уоруженого заступника. Навіть великі злочинці можуть здобути собі приступ до неба, если стануть до борби з прихильниками Векліфа і Гуса.

В той спосіб візвав папа цілий християнський світ, щоби при помочи оружія здавив Євангельський рух в малім королівстві Чехів.

Папські обітницї спасення мали чималий вплив на вірних католиків, але еше більше подобала ся їм нагода рабунку і здирства, яка звичайно мала місце в подібних війнах.

На вість про хрестоносний похід, навіть вороги Гуситів в Празі дуже налякали ся. Они знали, що перед тими папськими лицарями нічого не остойть ся і потерплять від них зарівно приятелі і вороги. Вільше як тисяч заможних Чехів в Празі, що були противні Гуситам, схоронили ся на цитадели і вижидали зі страхом хрестоносного війська. Зате Гусити бачучи надходяче небезпеченство, не стратили духа, але чим скорше взяли ся до укріплення міста. Калікстини і Таборити занехали свої межнусобиці і получили свої сили для спільної оборони.

Побіда Гуситів. Король Жигмонт зібравши велику армію, сто пятьдесят тисяч війська, вирушив на Чехію. Жіжка знав, що король найперше ударить на осередок Гуситів, місто Табор, тому казав викопати дококола оборонні вали і рови і укріпив се місто так, що оно з невеликим числом війська могло оперти ся наступови короля. Відтак звернув Жіжка увагу на місто Прагу і витревало облягав дальше королівську залогу в палаті, не допускаючи до неї жадної живности. Залога була вже готова з голоду піддати ся, коли нараз наспіли вісти, що король Жигмонт є вже недалеко Праги.

Король не доходячи до Праги, задержав ся в дорозі і вислав велику армію на Табор, щоби здобула його приступом. Король думав, що коли ударить на Табор, то Жіжка поспішить своему місту на поміч, а тогді він спокійно буде міг зайняти Прагу. Але Жіжка не дав ся вивести в поле. На відсіч Табора він не поспішив, але післав на поміч Таборитам пару сот кінного війська під проводом Николи Гусінця, а сам з цілою силою ударив на армію хрестоносців. Рівночасно Нико-

ла зі своєю невеликою армією ударив на короля з другого боку і почала ся кровава битва. Битва не тревала довго. Двайцять раз сильніше військо Жигмонта зістало на голову побите і в страшнім переполоху розбігло ся на всі боки. Таборити пустили ся за ним в погоню, многих убили, а многих забрали до неволі. Добич Таборитів була величезна. В їх руки попали ся великі скарби в золоті, сріблі, дорогоцінних одягах, великі склади оружя і живности. В таборі Гуситів запанувала велика радість. Всі дякували Богови за сьвітлу побіду.

Відтак слідували другі побіди. Чотири тисячі королівської кінноти зістало на голову побите на дорозі поміж Табором і Прагою. Таборити заняли укріплене місто Градище, недалеко Табору. Король Жигмонт післав десять тисяч найкрасшого свого війська, щоби відобрати Градище від Жіжки. Але королівське військо так налякало ся Гуситів, що відступило від міста, не видавши битви і повернуло назад до головної армії.

Король Жигмонт посуваючи ся зі своїм військом наперед, лишав за собою одну велику руїну. Приятелі і вороги зарівно терпіли. Монастирі були приневолені оплачувати королівське військо. Церкви, в обороні котрих почав ся сей хрестоносний похід, зістали зрабовані самими хрестоносцями. Не інакше поступали Гусити. Одним словом, ціла Чехія представляла оплаканий вид.

Битва під Прагою. Дня 30. червня війська Жигмонта станули під Прагою. Замок від разу здав ся в його руки, але місто сильно укріплене і боронене Калікстинами і Таборитами ставило опір. Король отже

приступив до облоги, стративши надію здобути місто приступом. Від ріки Велтави, куди Гусити діставали поживу, находила ся висока гора. Король дав розказ заняти ту гору, але Жіжка випередив його, заняв ту гору і сильно її укріпив. Тоді король розділив свою армію на чотири часті і з чотирох сторін ударив на місто, маючи головню на цілі відобрати ту гору. Битва розпочала ся дня 14. липня. Перший удар хрестоносців був такий сильний, що Жіжка мусів подати ся взад і мало що не попав ся в руки ворогів.

Нараз в місті зчинив ся страшний переполох. Голос молитви змішав ся з вовним криком. Під проводом Гуситського св'ященника, невеликий заступ війська і селян вирушив з міста на поміч Гуситам. Рівночасно в місті почали бити у всі дзвони, а крик народа продирав воздух. Хрестоносці так того налякали ся, що в неладі почали відступати. Ту догідну хвилю використав Жіжка і зібравши своє військо, кинув ся з гори на ворога і розбив його цілковито. Многі полягли на полі битви, а многі дістали ся до неволі. Король Жигмонт приглядав ся з далека поражению свого війська і стративши надію здобути місто, подав ся до свого табору.

Серед Гуситів запанувала безмежна радість. Они клякнули на полі битви і відспівали пісню »Тебе Боже«. Опісля утворили ся процесії, котрі ходили улицями міста і співали пісні подяки.

Нове нещасте ушало на королівське військо, коли дня 19. липня запалив ся табор військовий і під подувом вітру зістав перемінений в купу попелу. Король не бачив жадних виглядів для себе. Дня 28. липня дав він укоронувати себе чеським королем на королівським замку, а відтак відступив від мурів міста зі

Іван Жіжна під Прагою.

свою побитою армією.

І знов, куди він перейшов, лишав за собою руїну і смерть. Жіжка також опустив Прагу і звернув свій похід на ті міста, що були ворожі Гуситам. Всякий опір карав він безпощадно і обходив ся з папістами строго і немилосердно. В місцевости Річани, недалеко Праги, спалено сімох сьвящеників. Місто Прахатич заняв приступом. Сотки людей зістало тут убитих а більше, як вісімдесять осіб спалених. Ні король, ні Жіжка не оказували милосердія своїм ворогам.

Друга битва під Прагою. Пізно в осени король зреорганізував свою армію і скріпив її сьвіжим військом. Було се в місяцю листопадї, коли король почав другий похід на Прагу. Він знав, що Жіжки нема в Празї, отже думав, що без труда здобуде столичне місто Чехії. Але Прага знайшла знаменитого оборонця в особі Гінка Круссіни, котрий на вість про похід Жигмонта, поспішив на поміч Празї на чолї своїх завязятих вояків, Горобітів. Горобіти були великим пострахом ворогів, несучи страшне знищенє своїм незвичайним оружїем, зелїзними цїпами. Коли король Жигмонт побачив, що його військо утікає перед тим дивачним оружїем, сказав до своїх генералів:

»Я бажав би стрїнути ся з тими молотїльниками«.

На те відповів один моравський шляхтич: »Володарю, я бою ся, що ми всі згинемо. Ті зелїзні цїпи суть страшні«.

»О, ви Моравяни!« сказав король. »Я знаю вас. Ви є труси!«

На таку обиду, Моравяни повлізали в коний і кинули ся на Гуситські окопи під Прагою. Але не довго остояли ся перед зелїзними цїпами. Зажерта борба

скінчила ся великим поразенням хрестоносців. Поле битви було застелене трупами. Побіда Гуситів була цілковита.

Король не мав иньшого виходу, лиш мусів занехати в друге облогу Праги і подати ся взад.

Тепер обі Гуситські партії, Калікстини і Таборити прийшли до переконання, що Жигмонт не може бути їх королем. Дня 30. грудня 1420. року, зібрали ся в Празі представителі обох Гуситських партій на нараду і запросили до себе Жіжку, котрого принимали з великими почестями. Всі делегати ухвалили покликати на чеський престол польського короля.

Воєнні пляни Жіжки. Одноокий генерал Жіжка, (він стратив одно око вже в молодости) виробив тепер пляни на цілу кампанію, щоби вже раз забезпечити Чехію перед наїздами Жигмонта. Він постановив зорганізувати всі міста Чехії в одну лігу і в кождім місті зіставити свою залогу, котра укріпивши ся, могла ставити опір королівському війську.

Робота його в тім напрямі стрічала ся з успіхом. Многі міста піддавали ся, а котрі ставили опір, він здобував приступом, карав винуватих, відтак укріплював місто і лишав там свою залогу. В сей спосіб здобуто також замок Вацлава в Празі, а командант замку перейшов на сторону Калікстинів. Великі успіхи Жіжки дали нагоду до нових зборів чеських вельмож, які відбули ся в липню 1421. року. На тих зборах прийнято чотири артикули Калікстинів і рішено ввести їх в жите в цілм краю. Всі присутні запрягли, що будуть боронити тих артикулів до послідної краплі крови. Ті збори подали також чотирнайцять причин, чому не можуть узнати Жигмонта чеським королем; а що

папа заборонив польському королеви прийняти чеську корону, збори вибрали двацятьох радних, які мали правити краєм. Між ними Жіжка займав начальне становище.

Жіжка тратить зір. Тепер Жіжка вирушив знова в похід і приступив до облоги міста Рабі, котре не хотіло прийняти чотирох артикулів Калікстинів. Там стратив Жіжка своє одиноке око. Він виліз на дерево, щоби приглянути ся окопам міста, коли нараз ворожа стріла поцілила його в здорове око. Його сейчас перевезли до Праги і віддали від опіку лікарів, котрі мали надію спасти його зір. Але Жіжка не хотів піддати ся довгим кураціям, і наслідок того був такий, що він цілковито осліп.

Приятелі Жіжки дораджували йому, щоб лишив ся в Празі і помагав народній справі своїм досвідом і радою. Але Жіжка і його військо були противної думки. Таким знаменитим був він генералом і такий великий мав він вплив на своїх жовнірів, що они вірили, що навіть сліпий Жіжка більше варта, як який другий генерал з двома очима. Військо зажадало його повороту і заявило, що буде служити лише під його проводом. Так отже Жіжка поспішив до свого війська.

Новий похід Жигмонта на Прагу. Справді okazала ся потреба проводу Жіжки, бо в грудню 1421. року упертий король Жигмонт знова вирушив з великим військом на Прагу. Жіжка не міг ставити опору много разів численнішій армії хрестоносців і в міру як король посував ся на перед, Жіжка подавав ся взад. Так тревало три дни, аж Жіжка дістав ся до Праги. Тут чим скорше зорганізував своє військо і вирушив

на зустріч королеви. Оба війська стрінулися коло міста Кутна Гора, котре пару днів тому, заявилося за Гуситами. Але тепер побачивши велику армію Жигмонта, мешканці Кутної Гори зрадили Жіжку і стали по стороні хрестоносців. Через те, положене Жіжки стало дуже небезпечне. На нещастя ще і Пражане, які були в війську Жіжки, стали його опускати. Але сліпий Жіжка не стратив надії і подаючи ся взад, заняв гору Транекавк. Серед ночі королівські війська окружили ту гору залізним перстеном і радувалися, що зловили Жіжку і його військо в свої сїти. Минув один день. Король не хотів еще нападати на гору, і оживдав, аж Жіжка зробить перший крок. Але Гусити сидїли на горі спокійно. Серед того надїйшла ніч. Жіжка мав вже готові пляни. Коли темрява осїла на землі і вороги поснули, Жіжка з військом по тихо і в порядку, не понїсши майже жадних страт, передерся через королівський табор і дістався на безпечне місце. Можна собі представити, що діялося з королем, коли на другий день рано довідався, що Жіжка з Гуситами видерлися з його пазурів.

Тепер змінила ся ситуація. Жіжка скоро зібрав велику армію і ударив на короля. Король почав подаватися взад. Дня 18. січня 1422. року, Жіжка дїгнав королівське військо коло Німецького Броду і виповів битву. Кровава боротьба тревала три години і королівські війська зістали тяжко побиті. Розбита армія почала в неладї утїкати, аж спинила ся над рікою. Одинокий міст був переладований утїкаючими, через те зчинився великий переполох серед тих, що осталися позаду. Тодї то пятнайцять тисяч кінноти пробувало перейти ріку по ледї. Але лід був за тонкий і заломився і майже вся та кіннота знайшла смерть в фи-

лях ріки. Страти Жигмонта були величезні. В руки Жіжки попало ся сім прапорів, п'ятьсот наладованих возів і великі запаси живности і воєнного оружія. Все те роздав Жіжка своїм жовнірам.

Побитий король утік в гористий край Моравії, а Жіжка доповнив свою перемогу, коли під Бродом розбив на порох армію єпископа Літомишля, котрий йшов на поміч королеви.

Ті рішучі і великі перемоги, свідчать про великі спосібности Жіжки яко генерала. Найбільші перемоги відніс він, коли вже був сліпий. Знаючи добре положення краю, він уживав очий других, випитував ся про кожний рух ворожого війська, а знайшовши яку слабу сторону, сейчас видавав відповідні розкази і з найприкрийших положень виходив переможно. Військо обожало Жіжку і сліпо йому вірило.

Роздори в Празі. Жіжка вибрав ся до Моравії, коли нараз вибухли великі роздори в Празі і його там покликано. Причиною роздорів було те, що Таборити хотіли покликати на чеського короля польського шляхтича Корибута, а Калікстини були тому противні і воліли Жигмонта. Прийшло до заворушень. Калікстини захопили в свої руки управу міста і засудили на смерть десяткох Таборитів. Се розярило Таборитів, они захопили міський будинок і вимордували урядників міста. Очевидним було, що Корибут не може бути королем.

Даром старав ся Жіжка погодити обі ворожі партії. На зборах в листопаді 1421. року, Жіжка взивав їх словами Євангелия: »Простіть одні другим, щобисьте могли разом сказати: Отче наш, котрий еси на небі«. Його не послушали, ба навіть Калікстини почали ви-

ступати проти него і закидали йому диктаторство. Жіжка побачив, що Калікстини були так само ворожі свободі Чехії як король Жигмонт, тому опустив Прагу і станув на чолі Таборитів.

Борба Таборитів з Калікстинами. Не минуло много часу, а Калікстини зібрали армію і вирушили проти Жіжки. В сей спосіб почала ся братовбійча війна, котра опісля стала гробом свободи Чехів.

В короткім часі Жіжка цілковито розбив військо Калікстинів і пустив ся на їх місто, Кральове Градец. Жіжка бажав дістати ся там в як найкоротшім часі і видав розказ війську маширувати в ночи. Але жовніри почали шемрати: »Жіжка є сліпий і може маширувати і бити ся потемки. Для нас досить, коли машируємо в день«. Слова ті заболіли Жіжку. Він сказав: »Се задля вас я борю ся. Я не маю в тім жадної особистої користи. Я можу помирити ся кождої хвилі, коли бим хотів. То всьо для вашого добра«. Відтак спитав ся Жіжка: »Де ми тепер єсьмо?« Коли йому сказали, він видав розказ: »Ідіть і підпаліть село Местец, щоб осьвітило нам дорогу«. Військо вже без шемраня сповнило розказ, а над раном місто Кральове Градец без опору віддало ся в руки Жіжки.

Єще раз Калікстини зібрали військо проти Жіжки, але під мурами Кральове Градцу зістали цілковито знищені.

Тепер Жіжка вирушив до Моравії, де було много прихильників Гуситів. В Моравії пробував сестрінець Жигмонта, архикнязь Альберт і вів боротьбу з Гуситами, на котрих чолі стояв Прокоп. Жіжка прогнав архикнязя майже під самі мурн Відня, відтак лишив Прокопа на Моравії а сам вернув ся до Чехії.

Тут еще раз прийшло до битви з Калікстинами, з котрої Жіжка вийшов побідносно.

Жіжка займає Прагу. Ті боротьби Жіжки тревали близько два роки. Калікстини всюди зістали побиті і Жіжка був паном цілого краю, окрім міста Праги. Щоби завершити свою побіду, Жіжка вирушив на Прагу і 11. вересня станув під мурами міста. В Празі настав великий переполох, все ж таки місто постановило боронити ся проти Таборитів. Була се справді гірка судьба Жіжки, здобувати то місто, котрого недавно передтим так завзято боронив перед Жигмонтом. І військо Жіжки ніяково почувало себе під мурами Праги. Але Жіжка знав що робить. Він станув по середині війська і промовив тими словами:

»Товариші! Чого ви шемраєте? Я не ваш ворог, але ваш генерал! Через мене ви віднесли тільки побід, через мене ви здобули славу і маєток. Я задля вас стратив свій зір; я засуджений на вічну ніч. Яка мені заплата за всі мої труди? Нічого, лиш імя. Для вас я боров ся, для вас я побіджав. Не для своєї користи я йду з оружьем на се місто. Се місто не прагне крови сліпого, старого чоловіка, але оно лякає ся ваших, хоробрих сердець і вашого побідносного оружія. Коли мене захоплять в свої сіти, они наставлять на вас лапку, з котрої ви не втечете. Тому здобудьмо Прагу. Придавім ворохобню, заки Жигмонт довідає ся о тім. Тепер вибирайте. Хочете мира? Уважайте, щоб се не була засідка. Хочете війни? Ось, тут я«.

Ті слова успокоїли військо. Почали ся приготована до облоги. Серед того Празани стратили духа і перед борбою заключили мир з Жіжкою і впустили його до міста.

Отся безкровна перемога була вінцем всіх подвигів Жижки.

Предложенє короля і смерть Жижки. Король Жигмонт приглядав ся з боку подїям в Чехії, а коли тепер побачив побідного Жижку в Празі і цілу Чехію в руках сего побідоносця, хоч сліпого генерала, він переконав ся, що оружїем Чехії ніколи не здобуде. Тому король змінив свої пляни і почав переговори з Жижкою. Він предложив зробити Жижку дійсним королем Чехії, щоби лиш йому віддано пусту честь короля того краю. Жижка мав правити королівством, а назву короля мав мати Жигмонт.

Роблячи Жижці се предложенє, король не домагав ся від Гуситів жадних уступств на поли релігійнім; они могли дальше держати ся науки Векліфа і Гуса, могли приймати Причастіє під двома видами, взагалі могли придержувати ся тих наук, які Собор в Констанції назвав єретичькими. Справа Чехії взяла справді несподіваний оборот. А що найцікавіше, то те, що краєм мав правити чоловік, котрий через шість літ завзято і побідоносно боров ся проти папи і цїсаря.

Здавало ся, що чеська реформація увінчає ся успіхом і мученича смерть Гуса і Єронїма зістане пімнена. Але провидінне Боже інакше зарядило. Жижка помер підчас пошести, 11. жовтня 1424. року. Його похоронили в церкві в Чаславі, недалеко Кутна Гори, а на його гробі виписали ті слова: »Тут лежить Іван Жижка, провідник поневоленої свободи. В імя і задля імени Бога.«

Гус, Єронім і Жижка, се три найбільші герої чеського народу. Упосажений здібностями Єронїма, чистий

серцем і повний самопожертвованя як Гус, сліпий Жіжка перевисшає тамтих двох, а його смерть була ще більшим ударом для Чехії, як смерть Гуса і Брoнїма.

Дальші війни Гуситів. По смерті Жіжки, король зїрвав всякі переговори з Гуситами і почав нові виправи на Чехію. Але оружію його не щастило ся. На чолі Гуситів станув спосібний генерал, Прокoп, котрий вів Чехів до дальших побід. Щоби випередити ворогів в їх нападах на Чехію, Прокoп перенїс війну у сусідні краї і почав нападати на Австрію, Шлезк, Баварію, Угорщину, Саксонію, наповняючи ті краї пострахом свого імени. Ціла Европа затревожила ся. Остаточно король Жигмонт прийшов до переконаня, що під всяким услівем треба заключити мир з Чехами, а відтак з часом они упадуть жертвою внутрішних роздорів і він захопить власть над ними в свої руки. Чехів побідять лише самі Чехи. На Соборі в Базилеї 1433. року, Калїкстини зістали поріжнені з Таборитами і заставлені до борби з собою. Після довгих переговорів, Калїкстини прийняли предложеня Собора, котрі заключали в собі чотири їх артикули, давнійше ухвалені в Празі. Але се не подобало ся Таборитам. Калїкстини зорганїзували ся в сильну лігу і постановили привернути лад і порядок в краю. Проти сеї ліги виступили Таборити і дня 30. мая, 1434. року прийшло до великої битви під Чеським Бродом, недалеко Праги. Армія Таборитів зістала там по раз перший і послідній в нащадком розбита. Провідник Таборитів, Прокoп, коли побачив, що битва виходить на его некористь, зібрав коло себе найхоробрїйших мужів і кинув ся в розгар битви. Переможений численними ворогами,

він згинув на полі битви, а з ним пропала і незалежність Чехії.

Так отже сповнилися слова короля Жигмонта, що Чехів лиш самі Чехи поборять. Після двадцятьлітньої боротьби, дня 23. серпня, 1436. року, король Жигмонт торжественно вїхав до міста Праги і правління своє розпочав віроломним нищенням тих уступств, які поробив Чехам на Соборі в Базилей. Але дни його життя були вже почислені. Він помер в пару місяців після візду до Праги в 1437. році.

Так закінчилися Гуситські війни. Були се одинокі війни в історії світа, що були ведені не за матеріяльні користи, але за ідеї.

Закінченє. Отсе є історія Івана Гуса і воєн, які викликала його мученича смерть. Протестантський дух в Чехії зівстав викорінений огнем і мечем пізніших володітелів Чехії. Днесь ледви два процент Євангельських християн находить ся поміж Чехами. Але взір життя і праці Гуса заховав ся по нинішний день. Добрий і великий Гус здобув собі безсмертну славу на землі, котрої смерть не може діткнути ся. Апостол Павло помер. Але голос його чути понад гроби мучеників; він проникає темну ніч поганських країв і наповняє їх звуком спасення. Лютер помер; але його велика душа веде перед у поході релігійної реформації. Кальвін помер, але вплив його на ум, на серця і на совість християнського світа жив по нинішний день. І Гус помер, але дух його жив в змаганях людства визволити ся з ланцухів духового утиску, в боротьбі роду людського за свободу духа, котрої він був одним з найшляхотніших оборонців.

Конець.

А.
 Аахен, Авісгран, 54, 145.
 Авініон, 23.
 Александер V. папа, 60, 67.
 Александер з Галес, 158.
 Альбано, кардинал, 32.
 Альберт, архикнязь, 242.
 Альбік, 85, 125.
 Андрій Брода, 104, 134.
 Анна Люксембурська, 34.
 Ансельм, 158.
 Антихрист, 31.

Б.
 Бенатки, Новий Брусалим, 31.
 Бенедикт XIII. папа, 23, 59, 131, 151.
 Беренгар, монах, 169.
 Бетлемська каплиця, 41, 42, 77, 115.
 Бол, 18.
 Болгария, 26.
 Боніфатій VIII. папа, 21.
 Буля папська, проти Викліфа, 68; Владислава, 88; Гуса, 111, 112, 114, 115; Гуситів, 220-222.

В.
 Варвара, сьв., 30.
 Вацлав Дуба, 134, 135, 162, 182.
 Вацлав, король, 48, 59, 116, 117, 224, 226, 229; а університет, 61, 62; а Собор в Пізі, 67; в обороні Гуса, 75-77, 79; а Векліф, 104; комісія, 125.
 Вацлав Тім, 89.
 Веленський Лука, 46.
 Векліф Іван, вплив на Чехів, 34-36; на Гуса, 43-46; а відпусти, 90; виклятий, 160.

Відпусти, 91, 92, 101, 102.
 Владислав, король Неаполю, 87, 150.
 Вок Вальдштайн, 101.

Г.

Ганс з Бадену, 139.
 Генрик III., 131.
 Генрик IV., цсар, 20.
 Генрик Лефль з Лазан, 127.
 Генрик Спенсер з Норвич, 90.
 Гибнер Іван, 44.
 Гінко Круссіна, 237.
 Горобітн, 237.
 Градище, місто, 235.
 Григорій VII., папа, 20.
 Григорій XII., папа, 23, 24, 35, 56, 57, 59, 67, 131, 151.
 Гус Іван, молодість, 38, 39; а університет, 39, 40, 60, 63; проповідник, 41, 42; провідник народу, 47; а моральність духовенства, 48-51; а Векліф, 57, 58, 74, 105; а церков, 64, 65; вретик, 67, 147, а буля, 69, 70; виклятий, 73, 80, 111, 112; а папська власть, 76, 94, 95, 106-108, 188, 189; поклик до Риму, 77-79; ісповідане віри, 81, 82; а Стакс, 86, 87; а відпусти 89-99; апелюс до Христа, 113; на вигнаю, 116-120; його листи, 122-124, 127, 128, 163, 188, 191; в Констанції, 132, 133, 147; увязнений, 139; в заку Готлібен, 153; на переслуханю, 161, 164-167, 170-174, 177, 179; перед смертю, 187, 190, 192, 201-205.

- Гусінець Николай, барон, 39, 225, 234.
 Гусінець, село, 38.
- Г.
- Герсон Іван, 129, 130, 144, 158, 159.
- Д.
- д-Айлі, кардинал, 177, 178, 195, 197.
 Дайчброд Михайло, дияк Михайло де Кавсіс.
 Дідахус, теолог, 140.
 Домініканський монастир, 141.
 Духовенство, 25, 27, 65.
- Е.
- Єпископ з Авгсбурга, 139.
 Єпископ з Каркассоне, 154, 155.
 Єпископ з Літомишля, Іван Бука, Зеліаний єпископ, 115, 121, 122, 138, 154, 208, 241.
 Єпископ з Лоді, 196, 215.
 Єпископ Рига, 164.
 Єпископ з Салсбурі, 214.
 Єпископ з Тренту, 139.
- Є.
- Єзуїти, 42, 191, 216.
 Єресь, 196, 197.
 Бретик, 22, 125.
 Бронім з Праги, 44, 101, 147, 148, 210-217.
- Ж.
- Жиди, 30.
 Жигмонт і Збинець, 83; і Собор, 132, 169; в Констанції, 145, 182; про лист безпеченства, 146, 168; і папа Іван ХХІІІ., 151; і Чехи, 218, 231, 232, 244, 246.
 Житко Петро з Праги, 52, 53.
 Жижка Іван з Троцнова, 224, 226-230, 232, 239, 244.
- З.
- Забарелля, кардинал, 166, 184, 195, 197.
 Засуд, 199, 200.
 Збинець, архієпископ, 59; приятель Гуса, 48; проти Гуса, 58, 60; кидає клятву на Прагу, 67; інтердикт, 80; булла, 68, 69; палить книги Викиліфа, 72, 73; угода, 80, 81; ломить угоду, 82, 83; смерть, 84.
 Здіслав, 74.
 Зеліаний лист безпеченства, 135, 142.
 Зуль Николай, 48.
- І.
- Іван ХХІІІ., папа, 71, 87, 131; а протест Гуса, 76, 77; і Владислав, 87, 88; в Констанції, 136, 150-152, 160, 161.
 Іван з Єсеніц, Єсенич, 78, 116, 118, 148, 209, 219.
 Іван з Праги, 102.
 Іван з Противи, 133.
 Іван з Усті, 117.
 Інквізиція, 19-21.
 Інокентій ІІІ., папа, 20, 21.
 Інокентій VІІ., папа, 55.
- К.
- Калікстини, 219, 231, 242, 245.
 Кардинал Домінік, 221, 222.
 Кардинал з Піза, 129.
 Кардинал з Реймса, 129.

Кароль IV., цїсар, 28, 29, 31.
 Картузів монастир, 230.
 Католицька церков, 20, 22, 23.
 Кирило і Методій, 26.
 Климентій VI., папа, 113.
 Климентій VII., папа, 90.
 Козї Градек, 117, 127.
 Колін Стефан, 42.
 Конрад Вальдгавзер, 29.
 Конрад Вехта, 85, 117, 130, 133,
 210.
 Констанція, місто, 136.
 Констанцький Собор, 131, 137.
 Константин, цїсар, 22.
 Константинополь, 26.
 Корер Ангел, гледи папа Григо-
 рий XII.
 Корибут, 241.
 Краковец, 127.
 Кральове Градец, 242.
 Криж, купець, 41.
 Кров Христова, 53, 54.
 Кутна Гора, 240.

Л.

Лолларди, секта, 35.
 Людвик, палатин, 175, 202.
 Люва Петро, гледи папа Бене-
 дикт XIII.
 Люттерворт, 36.
 Лянкастер, князь, 35.
 Лятеранський Собор, 21.
 Ляцешбок, 136.

М.

Мартин з Праги, 102.
 Мартин Лютер, 22.
 Мартин V., папа, дяви Оддо Ко-
 льонна.
 Мартин, ученик Гуса, 134.
 Матїй з Янова; 32, 33.

Местец, 242.
 Михайло де Кавсіс, Дайчброд,
 100; в Римі 111, 114; в Кон-
 станції, 136, 138, 143, 144,
 147, 148, 179, 186.
 Міліч з Кромерижу, 30-32.
 Мільгайм Іван з Пардубиць, 41.
 Младенович Петро, 139, 142,
 162, 182.
 Монахи Августинські, 30.
 Монахи Домініканські, 30.
 Монахи Францішканські, 29.
 Моравська шляхта, 155-157,
 209.
 Морава, 31, 241, 242.

Н.

Николай, єпископ Назарету, 133.
 Німецький Брод, Дайчброд, 240.
 Німці, 61, 62, 126.

О.

Оддо Кольонна, кардинал, папа
 Мартин V., 77, 78, 111, 131,
 160, 220, 228.

П.

Палеч, 56; проти Гуса, 100,
 104, 115, 118; про церков,
 126; в Констанції, 138, 143,
 147, 179, 186.
 Папа, 21.
 Патріярх з Антиохії, 156, 195.
 Петро, апостол, 20.
 Петро з Пекла, 72.
 Пильзнь, 230, 232.
 Піза, 24, 59, 60, 66, 67.
 Польська шляхта, 154.
 Погіо Бракціолїні, 216, 217.
 Прага, 234, 235, 239, 241, 243.
 Прахатич, місточко, 39, 237.
 Прахатич Християн, ректор уні-

верситету, 116, 125, 148, 219
 Причастя, 157-159, 165, 166,
 198.
 Прокоп, 242, 245.
 Прокопій, 74.
 Протіва Іван, 42.

Р.

Реченя Петра з Льомбарду, 40.
 Рим, 23.
 Ричард II, король, 34.
 Річани, місто, 237.
 Роберт, сторож, 141, 162.
 Розправа про Церков, 127, 174.
 Русини (Рутені), 213.

С.

Сакраментальна система, 19.
 Сильвій Бней, кардинал, папа Пії
 II., 42, 211.
 Симон з Тиснова, 73.
 Собор в Базилеї, 245.
 Собор в Констанці, 145, 146,
 193, 207.
 Софія, королева, 48, 59, 76, 77,
 79, 229, 230.
 Стакс Іван, 85, 86, 165.
 Станіслав Знайм, 56, 100, 104,
 115, 118.
 Сташек з Польщі, 102.
 Стефанесчі Петро, кардинал,
 111.
 Схизма папства, 23, 43, 59, 65,
 66.
 Схолястична теологія, 19.
 Св'яте Письмо, 219, 222; а уні-
 верситет в Празі, 207; мало
 звісне 24; а відпустя, 96, 97;
 а Матій з Янова, 33; а Вик-
 ліф, 36; а Гус, 43, 193, 194,
 200.

Т.

Табор, місто, 228, 234.
 Таборити, 219, 230, 242, 245.
 Тайни сьв., 21, 23.
 Тома Аквінас, 22, 158.

У.

Університет, в Липську, 62.
 Університет, в Оксфордї, 28, 34,
 55, 56, 63.
 Університет, в Парижі, 28,
 63, 128, 129.
 Університет в Празі, засноване,
 28; в справі писань Виліфа,
 45; в борбі за права, 60, 61;
 меморіал, 121; протест, 206,
 207; а Камікстини, 219.
 Урбан V., папа, 32.
 Урбан VI., папа, 23, 90.

Ф.

Фердинанд, король арагонський,
 146.
 Фердинанд, князь австрійський,
 152.
 Фіда, вдовиця, 136.
 Фоссеніч, замок, 226.
 Францішканський монастир, 143.

Х.

Хлюм Генрик, 134.
 Хлюм Іван, 134, 139, 141, 142,
 162, 182, 195.
 Хотек, 115.
 Хрестоносний похід, на Влади-
 слава, 88; на Чехів, 233, 234.

Ц.

Цезар з Гайстербаху, 21.
 Целестин V., папа, 151.
 Церков, 20, 21, 26.

<p>Ч.</p> <p>Чеський Брод, 245.</p> <p>Чеський нарід, походжене, 18, 19; і Німці, 19; 61-63; і Рим, 27; нові ідеї, 28, 29.</p> <p>Чеська шляхта, 154, 156, 157, 209.</p>	<p>Чехія, 17. 18.</p> <p>Чудо в Вилсв., 52, 53.</p> <p>Ш.</p> <p>Шаф Давид, історик, 54.</p> <p>Шафгавзен. 152.</p> <p>Я.</p> <p>Яків зі Стрибра, 74.</p>
--	---

UNIVERSITY OF MICHIGAN

3 9015 07009 6768

9 390 AA 5137
BR4
12/08 02-013-01

Group

Barcode
Inside

